

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра Біблійних наук

Магістерська робота

ІСУС – ПРАВДИВА ВИНОГРАДНА ЛОЗА (ЙО 15:1-17):

ЛІНГВІСТИЧНО-ЕКЗЕГЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Студент 6-го курсу:

Віталій Байда

Науковий керівник:

о. Юрій Щурко

доктор біблійного богослов'я

Львів 2018

Зміст

Список умовних скорочень	3
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ	9
1.1 Контекст уривку Йо 15, 1-17.....	9
1.2 Приготування тексту Йо 15, 1-17	21
РОЗДІЛ 2 СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ.....	28
2.1 Лексикон	28
2.2 Синтаксис речень	47
2.3 Характеристика стилю	59
2.4 Структура тексту.....	61
РОЗДІЛ 3 СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ	69
3.1 Семантичний інвентар	71
3.2 Опозиції в тексті.....	80
3.3 Семантичні лінії.....	81
РОЗДІЛ 4 ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ	85
4.1 Ситуаційний контекст	85
4.2 Сучасний контекст	94
ВИСНОВКИ.....	104
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	109

Список умовних скорочень

У використаній літературі

УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква

ALGNT – *Analytical Lexicon of the Greek New Testament*, FRIBERG B., FRIEBERG T. MILLE N. F. (ред.), Вікторія (Канада): Trafford Publishing, 2005.

EDNT – *Exegetical Dictionary of the New Testament*, BALZ H. SCHNEIDER G. (ред.), Мічиган (США): Eerdmans Publishing Company 1990.

LIDDELL-SCOTT – *A Greek-English Lexicon*, LIDDELL H., SCOTT R. (ред.), Нью-Йорк (США): Oxford University Press 1996.

LOUW-NIDA – *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*, LOUW J. P. NIDA E. A. (ред.), т. 1, Нью-Йорк: United Bible Societies 1988.

TDNT – *Theological Dictionary of the New Testament*, KITTEL G., BROMILEY G. W. (ред.), Гренд Рапідс (США): William B. Eerdmans Publishing Company 1985.

У тексті

LXX – Септуагінта

ККЦ – Катехизм Католицької Церкви

в. – вірш

р. – рік

вв. – вірші

т. зв. – так званий

У граматичних формах грецьких слів

acc. – accusatiuus (casus) – родовий відмінок

act. – actiuus – активний стан

aor. – аорист

dat. – datiuus (casus) – давальний відмінок

gen. – genetiuus (casus) – родовий відмінок

fem. – femininus (genus) – жіночий рід

fut. – futurum (tempus) – майбутній час

imp. – imperativus (modus) – імператив

ind. – indicativus (modus) – дійсний спосіб

inf. – infinitivus (modus) – інфінітив
masc. – masculinus (genus) – чоловічий рід
mid. – середній стан
neut. – neuter (genus) – середній рід
nom. – nominativus (casus) – називний відмінок
pass. – passivus – пасивний стан
perf. – perfectum (tempus) – перфект
pl. – pluralis – множина
pres. – praesens (tempus) – теперішній час
ps. – persona – особа
sing. – singularis (numerus) – одиниця
subj. – subjunctivus (modus) – суб'юнктив

У назвах книг Святого Письма

1 Йо – Перше послання Йоана	Мал – Малахії
1 Сам – Перша книга Самуїла	Мр – Марка
2 Сам – Друга книга Самуїла	Мт – Матея
1 Сол – Перше Солунян	Муд - Мудрості
1 Хр – Перша книга Хронік	Наум – Наума
2 Хр – Друга книга Хронік	Од – Одкровення
Вих – Виходу	Ос – Осії
Єз – Єзекиїл	Прип – Приповідок
Єр – Єремії	Пс – Псалмів
Іов – Іова	Рим – Римлян
Іс – Ісаї	Сир – Сираха
Йо – Йоана	Соф – Софонії
Йоїл – Йоїла	Чис – Чисел
Лев – Левіт	Як – Якова
Лк – Луки	

ВСТУП

«Християни», «християнство» – слова, що позначають людей, які є послідовниками Ісуса Христа. Уже з цих слів, можемо зауважити, що особа Ісуса Христа, воплощеного Божого Сина, є центром і основою християнської віри. Християни не сприймають Ісуса як засновника ще однієї релігії, який жив в конкретний історичний час, залишив своє вчення і помер. Життя християн відзначається вірою у воскреслого Христа, через якого людство отримало повноту Божого Об'явлення¹. Ісус і після свого вознесіння (Мр 16, 19; Лк 24, 51) є присутній і діє у Своїй Церкві, головню «у святих Таїнствах, у Слові Святого Письма, у літургійній спільноті, у подвижницькому житті святих і їхніх мощах та у святих іконах»². Отож праведність, святість, спасіння християн залежить найперше від перебування у єдності з Спасителем, Сином Божим, який воплотився, а інші практики духовного життя – молитва, піст, виконання заповідей та церковних приписів, покликані лише цю єдність плекати та зміцнювати. Це також сильно вирізняє християнство серед інших світових релігій.

Катехизм Католицької Церкви, навчаючи про життя людини у Христі, пише, що воно не зводиться лише до теоритичного знання, виконання обрядів, але покликане також відзначатися святістю, моральністю, дотримування Божих заповідей, ділами любові. Водночас Ісус Христос є не тільки зразком до наслідування, бо, перебуваючи в єдності з вірними, Він Сам приходить, щоб любити в них Свого Отця і Своїх братів, їхнього Отця і їхніх братів³. В параграфі, де про це йдеться, Катехизм звертається до слів Ісуса з Євангелії від Йоана: «Я виноградина, ви – гілки. Хто перебуває в мені, а я в ньому, в – той плід приносить щедро. Без мене ж ви нічого чинити не можете» (Йо 15, 5).

¹ Див.: II ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР, Догматична конституція про Боже Об'явлення *Dei Verbum* [«Боже Слово»] (18 листопада 1965), § 4 // *Документи Другого Ватиканського Собору*, [Львів]: Свічадо, 2014.

² Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, Львів: Свічадо, 2011, § 241.

³ Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, Жовква: Місіонер, 2002, § 2074.

Об'єктом нашого дослідження буде євангельський уривок (Йо 15:1-17). Уривок є частиною Останньої промови Ісуса, в якій Він через конструкцію «Я є» утотожнює себе із правдивою виноградною лозою. У цій скромній праці, хочемо за допомогою сучасних методів біблійного аналізу євангельського уривку Йо 15, 1-17 показати, наскільки автентичність християнської віри, її етики, залежить, насамперед від містичної, і в той самий час реальної, єдності християнина із особою Сина Божого, Ісуса Христа. Водночас своєю працею бажаємо зробити свій скромний внесок у відповідь на заклик Отців Другого Ватиканського до дітей Церкви, дослідників на біблійній ниві: старанно, з використанням відповідних допоміжних засобів і під наглядом Священного Учителства, трудитися над дослідженням Святого Письма, щоб сприяти успішності проповіді Божого Слова⁴.

Для того, щоб добре протлумачити текст із будь-якої книги Святого Письма, необхідно, наскільки це є можливим, з'ясувати, що її автори-люди хотіли цим текстом передати своїм адресатам і що їхніми словами Бог хоче об'явити людям⁵. Це і буде предметом нашого дослідження. Alegорія в Йо 15, 1-17, яка зображає Ісуса як правдиву виноградну лозу, сповнена глибоким богословським та символічним змістом. Для відповідного до задуму автора розуміння цього змісту буде корисним лінгвістичний аналіз даного біблійного тексту. Слід зазначити, що в українській біблістиці виразно бракує як досліджень по даній тематиці, так і досліджень, в яких би використовувався метод лінгвістичного аналізу. Варіант методу лінгвістичного аналізу, яким ми користуватимемось у нашому дослідженні, був детально розроблений професором Опольського університету о. Янушем Черським у його праці «Методологія досліджень Нового Завіту»⁶. Видання цієї праці українською мовою, здійснене завдяки старанням кількох науковців Українського Католицького Університету, значно полегшить процес нашого дослідження. Відповідно до вказаного вище методу аналіз біблійного

⁴ Див.: II ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР, *Боже Слово*, § 23.

⁵ Див. Там само, 12.

⁶ Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, пер. Шкраб'юк А., Львів: Видавництво УКУ 2017.

уривку складатиметься з наступних етапів: 1. контекстуальний аналіз; 2. синтаксичний аналіз; 3. семантичний аналіз; 4. прагматичний аналіз.

Оскільки досліджуваний нами євангельський уривок є частиною цілісного богословського твору – Євангелія, яке автор написав згідно певного задуму, ми не можемо розглядати його окремо від його контексту. Тому в першому розділі за допомогою контекстуального аналізу ми визначатимемо: яка є можлива богословська концепція Євангелія від Йоана; яка відповідно до цієї концепції виникає структура Євангелія; яке є місце уривку в цілому Євангелії – ширший контекст; яке є місце уривку в більшому фрагменті Євангелія – вузький контекст; як уривок є логічно відділений від попереднього і наступного контексту. В цьому розділі представимо текстуальну критику тексту та його переклад на українську мову.

За допомогою синтаксичного аналізу ми досліджуватимемо мовні особливості тексту, а саме: його синтаксис, граматику, будову речень та зв'язок між ними. Також слід виявити засади, на основі яких мовні одиниці були використані в тексті. Таким чином ми зможемо визначити структуру перикопи, виділити її менші тематичні одиниці, продемонструвати динаміку розвитку думки автора і способи її передачі у тексті. Для здійснення синтаксичного аналізу необхідно: 1. укласти інвентар слів (лексикон); 2. визначити, до якої частини мови ці слова належать, їхню граматичну форму; 3. визначити структуру речень і спосіб їх сполучування; 4. визначити характерні риси стилю автора.

Завданням семантичного аналізу є дослідити зміст, який текст передає за допомогою визначених у синтаксичному аналізі слів, словосполучень та речень. Дослідження семантики слів відбуватиметься на основі укладеного семантичного інвентаря. Семантика цілого тексту дозволяє визначити семантичне відношення між окремими поняттями, на основі чого ми зможемо виділити в тексті його найістотніші семантичні характеристики: опозиції та семантичні (значеннєві) лінії.

За допомогою прагматичного аналізу тексту ми досліджуватимемо те, яке повідомлення даний текст несе до своїх адресатів. Для цього необхідно

визначити ситуаційний контекст (що через даний текст автор хотів сказати до своїх сучасників) та сучасний контекст (що даний текст може означати для сучасної людини).

Головним джерелом нашого дослідження є 28-ме критичне видання Нового Завіту, яке вийшло в 2012 р., відоме як «Nestle Aland Novum Testamentum Graece». Для екзегези визначеного євангелського тексту Йо 15, 1-17 автор використовуватиме його український переклад, здійснений власними зусиллями. Усі інші біблійні цитати подаватимемо за перекладом о. Івана Хоменка – текст знаний як «Святе Письмо»⁷.

У нашому дослідженні, в основному користуватимемось працями як іноземних католицьких дослідників, таких як: Р. Браун, Р. Шнакенбург, Л. Т. Джонсон; так і працями іноземних протестантських дослідників, таких як: Г. Н. Ріддербос, Ч. Г. Талберт, К. С. Кінер, Ч. К. Баррет. Корисними у нашому дослідженні будуть також біблійні словники таких редакторів: Г. Кіттель - Г. В. Бромілі, Г. Бальц – Г. Шнайдер, Д. П. Лоу – Е. А. Найда. Більшість використаної у дослідженні літератури є доступна лише англійською мовою, тому подаватимемо власний переклад цих праць.

⁷ *Святе Письмо Старого та Нового Завіту* / пер. Івана Хоменка, Львів: Місіонер 2007.

РОЗДІЛ 1

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

1.1 КОНТЕКСТ УРИВКУ Йо 15, 1-17

1.1.1. Вступні зауваги

Той, хто читатиме Євангеліє від Йоана, яке в християнському каноні стоїть після трьох інших Євангелій, зауважить його особливості та відмінності. Отець Церкви, сучасник і друг Василя Великого та Григорія Богослова, Амфілохій Іконійський пише, що Євангеліє від Йоана є четвертим за часом написання, але першим за висотою науки¹. У «висоті польоту» богословської думки даного Євангелія ми маємо нагоду пересвідчитися уже з прочитання рядків його прологу. Ми не знайдемо тут ні родоводу Ісуса, ні розповідей про Його зачаття, перебування в утробі Марії, Його народження чи подій з дитинства. Автор навіть прямо не говорить про хрещення Ісуса від Йоана. Натомість це Євангеліє ідентифікує Ісуса як Слово Боже, яким все постало (пор. Йо. 1, 3). «Йоан розвиває тему передіснування і повертає нас до самих початків, коли ще навіть не був створений світ»². С. Д. Льюїс та М. Скотт порівнюють пролог Йоана до увертюри в опері, так як він містить богослов'я Йоана в скороченій формі і представляє нам сюжет євангельського наративу³. Пролог показує нам христологічну схему Євангелія: «передіснування – умалення – прослава»⁴. Отже, читаючи вже першу главу Євангелія від Йоана, ми можемо зауважити особливості його стилю, композиції, змісту і богослов'я.

¹ С. R. HOLLADAY, *A critical introduction to the New Testament. Interpreting the message and meaning of Jesus Christ*, Нашвілл (США): Abingdon Press 2005, 269.

² S. J. LEWIS, M. SCOTT, *The new Collegeville Bible Commentary. The Gospel according to John and the Johannine letters*, Коледжвілл (США): Liturgical Press 2005, 6.

³ Див.: *Там само*.

⁴ Ю. РОЛОФФ, *Введение в Новый Завет*, пер. Витковський В., Москва (Россия): ББИ 2011, 201.

К. Р. Голладей робить влучне порівняння: «Читаючи Євангеліє від Йоана після синоптичних, ми відчуваємо, що пісня про Ісуса, яка є в синоптичних Євангеліях, виконується в новому ключі, навіть піднята на октаву чи дві вгору»⁵. Досліджуваний нами євангельський уривок, який містить в собі алегорію виноградної лози, добре демонструє нам одну із особливостей Євангелія від Йоана в порівнянні із синоптичними.

Символи, які знаходимо в Четвертому Євангелії, відрізняються від тих, які є в Синоптичних. Ісус не говорить коротких афоризмів чи притч про Царство. Він не зустрічається з фарисеями і садукееями в суперечках. Натомість ми знаходимо мову, повну абстрактних понять, таких як: “світло”, “правда”, “життя”, в конструкціях із дієсловами: “вірувати”, “бачити”, “знати”. Ісус говорить більше алегоріями ніж притчами, і його промови радше вказують на Нього самого, ніж на Царство. Всі метафори ведуть до Нього⁶.

Книги Святого Письма, незважаючи на те, що їхні автори могли користуватися різними доступними їм джерелами, і незважаючи на можливі пізніші редакції тексту, є творами з певною композицією та структурою, що надає їм цілісності. Б. М. Мецгер, аналізуючи дослідження чотирьох Євангелій останніх двох століть, пише, що сьогодні науковці більше уваги приділяють вивченню кожного Євангелія як цілісного твору, аніж вивченню окремих одиниць передання про Ісуса, які передували написанню Євангелій⁷. Наше дослідження уривку Йо 15, 1-17 також виходитиме з принципу єдності Євангелія як цілісної літературної одиниці. «Четверте Євангеліє не вимагає реконструкції. Воно постає таким, яким було дві тисячі років – цілісним, глибоким, таким, що кидає виклики свідченням, яке саме по собі містить достатньо доказів того, що Йоанова спільнота мала одного великого богослова і письменника»⁸.

Отож Йоан пише своє Євангеліє згідно з чітко визначеним задумом, який можна відчитати в структурі твору, географії, хронології та змісті поданого ним нарративу. Іншими словами, якщо ми уважно поглянемо на історію, яку пише

⁵ C. R. HOLLADAY, *A critical introduction to the New Testament. Interpreting the message and meaning of Jesus Christ*, 271.

⁶ L. T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament*, Лондон (Велика Британія): SCM Press Ltd 1986, 471.

⁷ Див.: Б. МЕЦГЕР, *Новий Завет. Контекст, формирование, содержание*, Москва (Росія): ББИ 2006, 87.

⁸ L. T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament*, 470.

Йоан, і на те, як він її пише, тоді нам вдасться зрозуміти його богословські погляди⁹. Наприклад, щоб розкрити тему віри або невіри в Ісуса Христа, євангелист часто використовує іронію:

Іронія є улюбленою і багатогранною літературною технікою в Четвертому Євангелії. Читачі завжди знають більше ніж персонажі в наративі і можуть розуміти їхні слова та дії на вищому рівні. Діалоги в Четвертому Євангелії в структурі – іронічні. Слова або дії Ісуса, які є зрозумілими для читачів, не можуть бути зрозумілими для персонажів, які є в діалозі з Ісусом. Ісус їх пояснює. Але чим більше Він пояснює, тим глибше стає непорозуміння¹⁰.

Особливістю Євангелії від Йоана є також те, що Ісус відкрито говорить про свою ідентичність. Натомість в синоптичних Євангеліях Він стримано говорить про своє походження. Йоан, на відміну від інших євангелистів, ідентифікує Ісуса як рівного Богові¹¹. Загалом Ісус говорить про Себе самого в Євангелії від Йоана набагато більше ніж в інших Євангеліях. В контексті нашого дослідження слід звернути увагу на те, як Ісус самоідентифікує себе через символічні вислови «Я є»: “Я – хліб життя” (Йо 6, 35; 51); “Я – світло світу” (Йо 8, 12); “Я – двері для овець” (Йо 10, 7; 9); “Я – добрий пастир” (Йо 10, 11; 14); “Я – воскресіння і життя” (Йо 11, 25); “Я – путь, істина і життя” (Йо 14, 6); “Я – виноградина правдива” (Йо 15, 1).

Він кожного разу ототожнює себе з певними реаліями, принципово важливими для влаштування та успіху людського життя, яких люди прагнуть: з необхідною для життя їжею (хліб), з орієнтацією в просторі (світло і життя), з проводом (пастир), з спілкуванням (виноградна лоза), з майбутнім (воскресіння і життя). Цим самим стверджується: в Ісусі людина остаточно і вповні отримує те, чого потребує, що шукає і за чим сумує¹².

Есхатологія Йоана відзначається чіткою христоцентричністю: «Для тих, хто вірує в Ісуса, воскресіння вже звершилось. Той, хто слухає Його слово “на суд не приходить, бо від смерті перейшов у життя” (Йо 5, 24). Ісус сам є воскресіння і

⁹ C. R. HOLLADAY, *A critical introduction to the New Testament. Interpreting the message and meaning of Jesus Christ*, 283.

¹⁰ L. T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament*, 477.

¹¹ Див.: В. D. EHRMAN, *The New Testament. A historical introduction to the early Christian writings*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press 2000, 141.

¹² Ю. РОЛОФФ, *Введение в Новый Завет*, 202.

життя. Хто вірує в Нього – не вмере “повіки” (Йо 11, 26)¹³. Ще однією особливістю Євангелії від Йоана є те, що слова Ісуса тісно переплетені з тим, що Він робить. Ісус говорить, що Він є посланим від Бога, щоб принести світові життя, і Він робить знаки, щоб показати, що свідчення Його правдиве¹⁴.

Вже із самого тексту ми можемо дізнатися про те, з якою метою євангелист написав це Євангеліє: “щоб увірували ви, що Ісус – Христос, Син Божий, а вірувавши, – щоб мали життя в його ім'я” (Йо 20, 31). Центральне питання, на якому зосереджується четверте Євангеліє: «Хто такий Ісус?»

Це питання не постає з окремого історичного контексту. Воно не є лише реальною і остаточною точкою суперечки між християнами і євреями. Це, радше, запитання, яким завершується кожна сутичка з Ісусом. Тому, воно ставало головним в процесі євангельської розповіді. Все, що Ісус дає, все, що хтось може від Нього очікувати, і все, що Він вимагає – віра, послух і любов, все це визначається тим, Ким Він є¹⁵.

Те, в якій послідовності Йоан розміщає діла і промови Ісуса, розкриває його богословський задум. Тому, щоб краще зрозуміти цей задум, ми звернемо увагу на структуру Євангелія.

1.1.2. Структура Євангелія від Йоана

Отож, ми представили думки дослідників щодо принципу єдності Євангелія від Йоана, його головної ідеї. Визначивши головну ідею Євангелія, науковці відповідно до неї здійснюють поділ Євангелії. Подаємо найосновніші думки з цього приводу.

Р. Браун¹⁶ ділить Євангеліє від Йоана на чотири частини:

- I. Пролог (1, 1-18).
- II. Книга знаків (1, 19 – 12, 50).
- III. Книга слави (13, 1 – 20, 31).
- IV. Епілог (21, 1-25).

¹³ Ю. РОЛОФФ, *Введение в Новый Завет*, 205.

¹⁴ Див.: В. D. EHRLMAN, *The New Testament. A historical introduction to the early Christian writings*, 149.

¹⁵ Н. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 1997, 11.

¹⁶ Р. БРАУН, *Введение в Новый Завет*. Т. 1, Москва (Росія): ББИ 2007, 366-367.

Таку ж структуру подає Євангелія подає Ю. Ролофф¹⁷, однак називає частини згідно динаміки об'явлення:

- I. Пролог: воплощення Ісуса як об'явлення в світі носія одкровення (1, 1-18).
- II. Перша основна частина: одкровення Ісуса перед світом (1, 19 – 12, 50).
- III. Друга основна частина: шлях Ісуса до Отця (13, 1 – 20, 31).
- IV. Епілог: піклування Воскреслого про учнів (21, 1-25).

Р. Д. Майклс¹⁸ подає структуру, в якій окремо виділяє також свідчення Йоана Хрестителя:

- I. Преамбула (1, 1-5).
- II. Ісус об'являється світові (4,1 – 12,43).
- III. Ісус об'являється учням (13,1 – 16, 33).
- IV. Підтвердження Ісусового об'явлення через арешт, розп'яття та воскресіння (18,1 – 21,25).

Ч. Г. Галберт¹⁹ будує структуру, яка подає євангельську розповідь як історію життя святої людини, засновника релігійної спільноти:

- I. Пролог (1, 1-18).
- II. Створення нової спільноти (1, 19 – 2, 11).
- III. Надання свідчень про інший тип богопочитання. Свідчення (2, 12 – 12, 50).
- IV. Передбачення, обіцянка, молитва про майбутнє (12, 1 – 17, 26).
- V. Підготовка для майбутнього життя спільноти, молитва і служіння перед поверненням до колишньої слави (18, 1 – 20, 29).
- VI. Мета Євангелії (20, 30-31).
- VII. Післямова (21, 1-25).

Д. Гатрі згадує також про теорії, які в структурі Євангелія бачать елементи типологічного мотиву, а саме – типологічні паралелі між старозавітними текстами та текстом Йоана²⁰. Однак, за словами Д. Гатрі, навіть на перший

¹⁷ Ю. РОЛОФФ, *Введение в Новый Завет*, 201.

¹⁸ R. J. MICHAELS, *The New International Commentary on the New Testament. The Gospel of John*, Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 2010, 36.

¹⁹ С. Н. TALBERT, *Reading John A literary and theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, Нью-Йорк (США): Crossroad 1994, 11.

²⁰ Д. ГАТРИ, *Введение в Новый Завет*, пер. Александренко Н., Одеса: Богомыслие 1996, 252.

погляд переконлива, паралель між чудесами Мойсея (Вих 2, 23 – 12, 51) і знаками в Йоана при детальніших порівняннях втрачає свою силу.

Отже, думки науковців щодо головної ідеї та структури Четвертого Євангелія не є однозгідними. Кожна з них має право на існування, адже неможливим є достовірно визначити те, яким методом користувався автор у впорядкуванні свого матеріалу. У нашому дослідженні ми братимемо за основу структуру Євангелія, яку подає Р. Браун, тому поділятимемо Євангеліє від Йоана на чотири основних частини: Пролог, Книгу Знаків, Книгу Слави та Епілог. Однак слід також звернути увагу на те, що, з іншого боку, структура Євангелія від Йоана є христоцентрична і лінійний розвиток сюжету в нього є менш важливим ніж в інших Євангеліях: «патристичні письменники порівнюють Йоана до образу орла. Так як хижі птахи кружляють навколо своєї здобичі, так цей євангелист описує зовнішні та внутрішні кола навколо особи Ісуса»²¹.

1.1.3. Ширший контекст уривку

Досліджуваний нами уривок знаходиться у т. зв. Книзі слави (Йо 13, 1 – 20, 31). У Євангелії від Йоана можемо зауважити «великий і драматичний поворот від відкритої прилюдної діяльності до інтимного об'явлення»²². В Книзі знаків, Ісус об'являє себе народові, чинить чуда, які євангелист називає знаками, для того, щоб люди увірували в Нього. Натомість в 12 главі ми бачимо певний підсумок: «Вони не вірували в нього, хоч і скільки сподівав він чудес у них на очу» (Йо 12, 37). У 13 главі Ісус вже звертається до «своїх», яких «полюбив до кінця» (Йо 13, 1). Слід також виділити хронологічні межі Книги Знаків та Книги Слави. «Так як перші дванадцять глав охоплюють події більш ніж двох, або трьох років, глави 13-19 описують події однієї доби»²³.

²¹ L. T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament*, 478.

²² Там само, 490.

²³ B. D. EHRMAN, *The New Testament. A historical introduction to the early Christian writings*, 143.

Книгу слави Р. Браун поділяє так²⁴:

I. Остання вечеря і Остання промова (глави 13-17). В 13, 1 – вказана тема Книги Слави – Ісус знає, що прийшов час відходити з цього світу до Отця, Він показав, що полюбив своїх до кінця.

А. Остання вечеря (глава 13): трапеза, омивання ніг, зрада Юди, вступ до Останньої промови (13, 31-38) – заповідь любові, передбачення відречень Петра.

Б. Остання промова Ісуса (глави 14-17).

II. Страсті та смерть Ісуса (глави 18-19): арешт, допит в Анни і зречення Петра, суд Пилата, розп'яття, смерть та похорон.

III. Воскресіння (20, 1-29): чотири сцени в Єрусалимі (дві – при гробі, дві – в кімнаті).

Р. Браун зауважує, що Книга слави демонструє основну думку Прологу²⁵: “Котрі ж прийняли його – тим дано право дітьми Божими стати, які в ім'я його вірують; які не з крові, ані з тілесного бажання, ані з волі людської, лише – від Бога народилися” (Йо 1, 12-13). Ісус прославляється, йде до Отця, який також стає Отцем «своїх», які увірували (Йо 20, 17). Глави 11 і 12 підводять євангельську розповідь до наративу страстей, який розпочинається із останньої вечері Ісуса із своїми учнями перед смертю. Про те, що Ісус має слово на Тайній вечері, нам відомо із усіх чотирьох Євангелій, однак, в Четвертому Євангелії воно найдовше і викладене в п'ятьох главах. Велика увага зосереджена на стосунках Ісуса із своїми учнями щодо двох проблем: про те, що має скоро статися (глава 13) і про те, що їх очікує після його відходу (глави 14-17)²⁶. «Глави 13-17 є композицією, майстерно сплетеною із зібраних повчань. Це відображається в повторах і розривах, які є в промові»²⁷.

²⁴ Р. БРАУН, *Введение в Новый Завет*. Т. 1, 367.

²⁵ Там само, 385.

²⁶ H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 451.

²⁷ S. J. LEWIS, M. SCOTT, *The new Collegeville Bible Commentary. The Gospel according to John and the Johannine letters*, 67.

В Книзі Слави, ми знаходимо ще одну тему, яка була розпочата в Євангелії раніше: в Книзі знаків ми декілька раз чуємо, що година Ісуса ще не прийшла, не знаючи, що це за година²⁸. В останній, напруженій сцені прилюдного служіння, ця тема починає розгортатися: “Прийшла година для прославлення Сина Чоловічого” (12, 23); “Спаси мене, Отче, від години цієї?” (12, 27). Натомість вже в Книзі Слави читаємо: “Ісус, знаючи, що вибила його година переходу з цього світу до Отця” (13, 1); “Отче, прийшла година! Прослав свого Сина, щоб Син твій тебе прославив” (17, 1). Зрештою годиною Ісуса є його смерть і його прослава. Л. Т. Джонсон виділяє також наступні теми, які поєднують Книгу Слави із цілим Євангелієм²⁹:

I. Слава Ісуса (1, 14; 2, 11; 11, 4, 40; 12, 41) і Його прослава (7, 39; 8, 54; 11, 4; 12, 16; 23, 28), які були пов’язані із знаками, тепер звершуються в великому знаку – його смерті та воскресінні (13, 1; 14, 13; 15, 8; 16, 14; 17, 1, 4, 10; 22, 24).

II. Відхід Ісуса до Отця, про який Він говорив раніше і який бентежив його противників (7, 33; 8, 21). Тепер читач відкрито дізнається, що Ісус відходить до Отця, від якого прийшов (13, 1, 3, 33, 36; 14, 3, 12, 19, 28, 30; 16, 5-7, 16, 28; 17, 11, 13).

III. Натяки на духовне перебування в любові Ісуса (15, 9-10, 24), були раніше в євангельському нарративі (1, 38-39; 5, 38; 6, 27, 56; 8, 31, 35; 12, 34).

Щодо метафори виноградної лози, яка є в досліджуваному нами уривку, то вона також продовжує певні теми, які є в Євангелії. По-перше, «Я – виноградина правдива» є одним із семи символічних висловів Ісуса «Я є». Також, якщо в Книзі знаків ми бачили, як Ісус заміняє старозавітні празники, то тут ми бачимо, що Ісус зображає Себе як лозу Нового Ізраїля, на противагу Старого Ізраїлю – лози, яка приносила погані плоди.

Аналізуючи погляди дослідників, можемо підсумувати, що макроконтекстом уривку Йо. 15, 1-17 є все Євангеліє, так як в ньому є теми, які

²⁸ Див.: L. T. JOHNSON, *The Writings of the New Testament*, 492.

²⁹ Див.: *Там само*, 492-493.

розвиваються протягом цілого євангельського наративу: алегорія, яка зосереджує нас на особі Ісуса; перебування в Ісусі, так як Він перебуває в Отці (15, 10); близькі, інтимні стосунки з тими, які увірували в нього, зі «своїми», «друзями» (15, 14-15); звершення в Ісусі того, що шукав Старий Завіт (15, 1) Також оскільки даний уривок є однією із частин Останньої промови Ісуса, то ширшим його контекстом є Книга слави.

1.1.4. Вужчий контекст уривку

Перикопа Йо 15, 1-17 є частиною Останньої промови Ісуса, яка складається із двох частин. Перша частина закінчується в 14, 31 зверненням: “Уставайте ж, ідімо звідси!”. Логічним продовженням цього звернення мала б бути глава 18, в якій розповідь про арешт Ісуса починається так: “Промовивши це, вийшов Ісус із своїми учнями на той бік Кедрон-поток, де був сад, куди увійшли він та його учні” (18, 1). Однак після першої частини промови та заклику “Уставайте ж, ідімо звідси!” євангелист подає ще одну промову, яка охоплює 15 і 16 глави, «і, можливо, є другим варіантом однієї і тієї ж промови, особливо глава 16»³⁰. Цілком відмінне пояснення такому розриву в тексті подає І. Свіридов: «Після Тайної вечері Христос і учні прямують в Гетсиманський сад. По дорозі Ісус навчає учнів»³¹.

Ч. Г. Талберт подає наступну структуру Останньої промови³²:

I. Перша Остання промова (13, 31 – 17, 26).

A. Сотеріологічний пріоритет Ісуса і похідна природа “буття учнем” (13, 31 – 14, 14).

B. Різниця між учнями та світом (14, 15-24).

V. Втішання, запропоноване Ісусом перед неминучою розлукою з учнями (14, 25-31).

³⁰ П. ДЮМУЛЕН, *Евангелие от Иоанна. Комментарий*, пер. Куркина Ю., Санкт-Петербург (Росія): Издательство св. Петра 2003, 120.

³¹ И. СВИРИДОВ, *Начала. Опыт прочтения четвертого Евангелия*, Москва (Росія): ББИ 2010, 271.

³² Див.: С. Н. TALBERT, *Reading John A literary and theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, 211.

II. Друга Остання промова (15, 1 – 16, 33).

А. Медитація про Ісуса як про джерело життя спільноти (похідна природа “буття християнином”) (15, 1 – 15, 17).

Б. Медитація про напругу між учнями та світом (15, 18 – 16, 15).

В. Медитація про скорботу від страждань, які їх розділяють, та про радість від Пасхи, яка їх з’єднає (16, 16-33).

III. Довга молитва (17, 1 – 26).

Обидві версії Останньої промови складаються з подібних матеріалів і побудовані в подібній, трьох точковій структурі.

Р. Браун подає подібну структуру Останньої промови³³:

I. (глава 14): відхід Ісуса, божественне перебування, Утішитель. Заключні слова Ісуса в цій главі (14, 31с): “Уставайте ж, ідімо звідси”, мабуть, є сигналом про закінчення Останньої промови, і їх чудово можна було б продовжити (18, 1): “Промовивши це, вийшов Ісус із своїми учнями на той бік Кедрон-потоку”.

II. (глави 15-16): виноградна лоза і гілки (15, 1-17), ненависть світу, свідчення Утішителя (15, 18 – 16, 4а), повторення тем першого розділу. Те, що за (14, 13с) є ще три глави схиляє багатьох думати про пізнішу вставку редактора. Можливо, вставка була другим варіантом Останньої промови, бо в (16, 4b-33) є теми із першої частини, але редактор не хотів, щоб вона була втрачена

III. (глава 17): «Архиєрейська молитва».

Глави, які охоплюють Останню промову Ісуса (13, 31 – 17), ясно формують цілісну окрему композицію, яка стає унікальною частиною об’явлення Ісусом самого Себе в Четвертому Євангелії³⁴. Однак заклик до зміни місця в 14, 31с схиляє деяких дослідників думати про додавання автором або редактором другої версії Останньої промови. Проте, Г. Н. Ріддербос вважає, що розвив в 14, 31с є формальним і не впливає на цілісність змісту прощальної промови³⁵. Таким чином ні алегорія про правдиву виноградну лозу (15, 1-8), ні пояснення до неї

³³ Р. БРАУН, *Введение в Новый Завет*, Т. 1, 386-389.

³⁴ Див.: Н. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 481.

³⁵ Див.: *Там само*, 485.

(15, 9-17), не свідчать про початок ще однієї промови, вони радше є певним розширенням до промови в главі 14: «15,1-17 за своїм матеріалом є близькою до глави 14 в тому, що образ виноградної лози продовжує розвивати важливий мотив – продовження єдності учнями із “своїми”»³⁶.

Отже, досліджуваний нами уривок (15, 1-17) розпочинає другу частину Останньої промови Ісуса. Хоч алегорія виноградної лози (15, 1-17) є єдиним та самостійним текстом, однак вона відіграє важливу роль в цілісності та розвитку тем Останньої промови. Тут ми зустрічаємо останній, сьомий порівняльний вислів Ісуса «Я є», який розвиває тему єдності Христа із своїми учнями. Друга частина Останньої промови (15-16) не є додатковою, незалежною від свого контексту, вставкою, але є доповненням і розширенням тем першої частини промови (глава 13, 31 – 14). Досліджуваний нами уривок також містить та розширює наступні теми першої частини Останньої промови: присутність Бога в кожному віруючому, важливість зв'язку з Ісусом (перебування в Ісусі), плід перебування з Ісусом – любов, заповідь любові.

1.1.5. Делімітація уривку

Ми не можемо здійснювати виокремлення перикопи на підставі введених значно пізніше поділів на глави та вірші, а також назв фрагментів, які пропонують сучасні видання Святого Письма. «Надійні тільки ті елементи розмежування, які фіксує сам текст»³⁷.

«Більшість дослідників виділяють Йо 15, 1-17 як окрему літературну одиницю»³⁸. Про початок перикопи свідчать насамперед слова Ісуса, які повинні були б свідчити про зміну місця розповіді, якими закінчується попередня глава: “Уставайте ж, ідімо звідси!” (14, 31 с). Однак ми бачимо, що наступна глава нічого не говорить про зміну місця оповіді, натомість вона одразу, без будь-яких

³⁶ H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 486.

³⁷ Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 43.

³⁸ R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, Нью-Йорк (США): Doubleday and Company, Inc. 1970, 665.

перехідних конструкцій, подає нам алегоричний вислів Христа: “Я – виноградина правдива, а мій Отець – виноградар” (15, 1), який відкриває тему цілого уривку.

Р. Браун пише, що є дослідники, які поділяють цей уривок на дві менші літературні одиниці відповідно до їх змісту: 1. виноградина і гілки (1-8); 2. любов між учнями (9-17)³⁹. Однак, він стверджує, що краще ділити цю перикопу в наступному ключі: 1. образ виноградної лози і гілок (1-6) 2. пояснення даного образу в контексті тем Останньої промови (7-17). Такий поділ зумовлений тим, що стихи 1-6 виділяються в контексті цілої Останньої промови⁴⁰: єдність між виноградиною та гілками не зображується як майбутня дійсність, тоді як в інших частинах Останньої промови єдність з Ісусом звершується в майбутньому (14, 3, 20-22; 16, 22); немає жодного натяку на неминучу розлуку Ісуса із учнями. Натомість стихи 7-17 «містять численні відлуння тем Останньої вечері і лише декілька відлунь з образу виноградини та гілок (7: “в мені перебуватимете” 8: “плід щедро приносите” 16: “плід принесли, та щоб тривав ваш плід”))»⁴¹. Однак навіть якщо алегорія виноградини та гілок (15, 1-6) є окремою літературною одиницею, яка, за словами Р. Брауна, могла первісно стосуватися іншого контексту, все ж в кінцевому тексті вона є тісно пов’язана із 15,7-17. Ці дві частини доповнюють одна одну, і втрата однієї із них вплинула б на розкриття теми.

Слід також зауважити, що досліджуваний нами уривок, який містить порівняння «Я є», за структурою є подібний до інших уривків, які містять таке порівняння (добрий пастир (Йо 10), хліб життя (Йо 6): спочатку подається образ (15, 1-6), а потім – рефлексія, розвиток думки, яку подає образ (15, 7-17).

Після 15, 17 зауважуємо різкий перехід до наступної перикопи. Якщо в 15, 1-17 увага була зосереджена на близьких стосунках Ісуса з учнями, як своїми друзями, то в 15, 18 – 16, 15 головний акцент ставиться на вороже ставлення, яке

³⁹ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI*, 665.

⁴⁰ Див.: *Там само*, 666.

⁴¹ *Там само*.

буде скероване проти учнів, після відходу Ісуса⁴². Отож, із 15, 18 ми спостерігаємо розвиток іншої теми.

1.2 ПРИГОТУВАННЯ ТЕКСТУ ЙО 15, 1-17

1.2.1. *Текст* ⁴³

1. Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν.
2. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν αἶρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτὸ ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ.
3. ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν·
4. μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἂφ' ἑαυτοῦ ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε.
5. ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.
6. ἐὰν μὴ τις μένῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται.
7. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.
8. ἐν τούτῳ ἔδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί.
9. Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ ὑμᾶς ἠγάπησα· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.
10. ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τετήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.
11. Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ἦ καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.
12. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.
13. μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.
14. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

⁴² Див. H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 522.

⁴³ Nestle-Aland. *Novum Testamentum Graece*. 28 / edited. by B. Aland and others, ШТУТГАРТ (Німеччина): Deutsche Bibelgesellschaft 2012, 353-355.

15. οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν.

16. οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὃ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν.

17. Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

1.2.2. Переклад ⁴⁴

1. Я є справжня⁴⁵ виноградна лоза, і мій Отець є виноградар.

2. Всяку гілку в Мені, яка не приносить плоду, Він відтинає⁴⁶ її, і всяку, яка плід приносить, очищає, щоб плід більший приносила.

3. Ви вже є чисті завдяки⁴⁷ слову⁴⁸, що я вам сказав⁴⁹.

4. Перебувайте в мені, а я – в вас. Як гілка не може плід приносити від себе, якщо не перебуває⁵⁰ у виноградній лозі, так і ви (не можете плід приносити), якщо не перебуваєте в мені.

5. Я є виноградна лоза, ви – гілки. Хто перебуває в мені, а я в ньому, той приносить плід багатий⁵¹, бо окремо від мене⁵² не можете робити нічого.

⁴⁴ Наш переклад намагаємося максимально наблизити до оригінального грецького тексту, особливо вживання часів, сполучників і часток, яке в українських перекладах має більш довільну форму. Допускаємо лише перестановку слів для милозвучності української мови.

⁴⁵ ἀληθινός тут слід перекладати як “справжній”, але “правдивий” ἀληθής при перекладі звучить краще. З українських перекладів найближче до оригіналу це слово перекладає Р. Турконяк.

⁴⁶ “відтинає” та “очищає” в грецькій мові позначають два слова подібні за звучанням (парономазія) відповідно αἶρει та καθαίρει. Слова вжиті автором, не дуже влучно позначають дії у винограднику, але пристосовані, щоб висвітлити відносини між Ісусом та учнями.

⁴⁷ І. Огієнко та Р. Турконяк перекладають διὰ “через”. І. Хоменко передає словосполучення διὰ τὸν λόγον, вживаючи орудний відмінок: “словом”. Однак, тут не йдеться про те, що через своє слово, або своїм словом Ісус декларує своїх учнів чистими. Йдеться про дію Ісусового слова серед учнів. Тому “завдяки” на нашу думку краще позначає цей зміст.

⁴⁸ Йдеться про цілу науку Ісуса.

⁴⁹ λελάληκα – доконаний вид дієслова. З українських перекладів найближче до оригіналу це слово перекладає Р. Турконяк.

⁵⁰ Українські переклади передають μένη майбутнім часом. Таким чином образ пошкоджується: гілці неможливо поставити умову, щоб вона була із лозою.

⁵¹ В І. Огієнка: “той рясно зароджує”. В Р. Турконяка: “той приносить рясний урожай”. В І. Хоменка: “той плід приносить щед्रो”.

⁵² χωρίς має значення “без” і “окремо від”. Другий варіант краще підходить до вжитого художнього образу.

6. Якщо хтось не перебуває в мені, стає відкинений геть, мов гілка, і висихає⁵³, і збирають їх, і в вогонь кидають, і вони спалюються.
7. Якщо перебуваєте в мені, і слова мої – в вас перебувають, чого тільки бажаєте, просіть і буде зроблено⁵⁴ вам.
8. В цьому прославився⁵⁵ мій Отець, що⁵⁶ плід багатий ви приносите і (в цьому, що ви) стали моїми учнями⁵⁷.
9. Так як⁵⁸ полюбив мене Отець, так я вас полюбив. Перебувайте в любові моїй.
10. Якщо заповіді мої зберігатимете, перебуватимете в любові моїй, як я заповіді Отця мого зберіг і перебуваю в його любові.
11. Це сказав я вам, щоб радість моя в вас була, і радість ваша стала сповненою.
12. Це є моя заповідь: щоб ви любили один одного так, як я полюбив вас.
13. Більшої ніж цієї любові ніхто не має, як хтось життя своє кладе за тих, кого він любить⁵⁹.
14. Ви любленими⁶⁰ моїми є, якщо чините те, що я заповідаю вам.
15. Вже не називаю вас слугами, бо слуга не знає, що робить його пан; вас же я назвав любленими, тому що все, що я почув від Отця мого, я об'явив вам.
16. Не ви мене вибрали, але я вибрав вас і призначив вас, щоб ви йшли і плід приносили, і плід ваш залишався, щоб те, що проситимете Отця в ім'я моє, Він дав вам.

⁵³ В грецькому тексті дієслова “відкидати” та “висихати” в аористі ἐβλήθη та ἐξηράνθη, що радше вказує не на наслідок в майбутньому, але на негайний, або одночасний. Тому ми вжили дієслово “ставати” в теперішньому часі разом з дієприкметниками.

⁵⁴ Пасив є парафразою для опису дій Бога без згадки Його імені. В українських перекладах “станеться”, “здійсниться” – безособові. Тому ми вжили “буде зроблено”.

⁵⁵ Вжитий тут аорист, радше вказує на дію, здійснену “раз і назавжди”. З того моменту як учні продовжують справу Сина і залишаються в єдності з ним, є лише одна місія спільна для Сина і його учнів. Саме в цій спільній місії Отець прославився.

⁵⁶ ἵνα стосується тут радше рядків, які слідують після цього, а не того, про що йшлося в 7 стиху. А наступні рядки роз'яснюють слово τοῦτο – в чому саме прославився Отець.

⁵⁷ Тут не йдеться про те, що внаслідок того, що хтось приносить багатий плід, він стає учнем. Радше, ці дві дії є одночасними. В тому, що вони приносять плід, вони виявляють, що вони є учнями. Українські переклади міняють зміст цього стишка.

⁵⁸ καθὼς – для Йоана не лише порівняльний сполучник, але й причинний або конститутивний, який означає “через те, що”.

⁵⁹ Українські переклади подають тут і в наступних рядках φίλος як “друг”. Однак, слово “друг” не відображає змісту грецького слова, яке є спільнокореневим із Йоановим φίλέω, “любити”. 14 стих стосується більше стиха 10: “перебуватимете в любові моїй”.

⁶⁰ Тут і далі вживатимемо це слово для позначення “тих, яких Ісус полюбив”, оскільки важко в українській мові підібрати потрібне слово.

17. Це заповідаю вам, щоб ви любили одне одного⁶¹.

1.2.3. Текстуальна критика

Текстуальна критика або критика тексту має на меті реконструювати оригінальний, найбільш правдоподібний текст Святого Письма, досліджуючи при цьому причини виникнення відмінних версій тексту⁶². 28-ме критичне видання *Nestle-Aland. Novum Testamentum Graece*, яким ми користуємося у нашому дослідженні, містить текст, укладений згідно з найкращими манускриптами. Нижче подаємо різночитання досліджуваного нами уривку.

в. 2

Манускрипти D (codex Cantabrigiensis, V ст.), а, q, також C1⁶³ подають *καρποφόρον* замість *φέρον καρπὸν*. \mathfrak{P}^{75} , A (codex Alexandrinus, V ст.), D, K, Γ, Δ, Θ, *f*^{1.13}, 565, 700, 892^s, 1241, 1424, \mathfrak{M} , також Did⁶⁴ подають *πλείονα καρπὸν* замість *καρπὸν πλείονα*. \aleph (codex Sinaiticus) подає *καρπὸν πλείω*.

в. 3

Манускрипт D* пропускає *ἡδη*. \mathfrak{P}^{66*} подає *ἐν ὑμῖν*.

в. 4

Манускрипти $\mathfrak{P}^{66\text{vid}}$, A, D, K, Γ, Δ, Θ, *f*^{1.13}, 33, 565, 700, 892^s, 1241, 1424, ℓ 844, \mathfrak{M} замість *μένη* подають *μείνη*. Також $\mathfrak{P}^{66\text{vid}}$, (it) замість *οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε* подають *καὶ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων*. Замість *μένητε* манускрипти D, K, Γ, Δ, Θ^c, Ψ, *f*^{1.13}, (33), 565, 700, 892^s, 1241, 1424, \mathfrak{M} подають *μείνητε*. Barrett S. C. про різницю в манускриптах щодо *μένη* та *μείνη*, і *μένητε* та *μείνητε* пише, що за контекстом тут краще підходять дієслова теперішнього часу, саме тому аорист (якщо він був

⁶¹ “Це” стосується не попередніх слів, а наступних. Найкраще перекладає Р. Турконяк: “Заповідаю вам, щоб ви любили один одного”.

⁶² Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 32.

⁶³ Цитати із творів Климента Олександрійського, які дотримуються даного читання, з незначними відмінностями.

⁶⁴ Цитати із творів Діди́ма Олександрійського, які дотримуються даного читання.

давнішою формою) міг бути змінений. Варіанти читання *μείνη* та *μείνητε* також синхронізуються із віршом 7, в якому бачимо форму *μείνη*⁶⁵.

В. 5

Манускрипти \mathfrak{P}^{75} , В (codex Vaticanus, IV ст.) замість *οὐδέν* подають *οὐδὲ ἐν*. Манускрипт D* на цьому місці має пропуск.

В. 6

Манускрипти $^2\kappa$, L, Γ, Δ, Ψ, *f*^{1.13}, 33, 565, 700, 892^s, 1241, 1424, ℓ 844, \mathfrak{M} замість *μένη* подають *μείνη*. Замість *αὐτὰ* манускрипти κ , D, L, Δ, Ψ, *f*^{1.13}, 33, 565, ℓ 844, *pt*, *lat*, *sa*, *ly*, *bo*^{mss} подають *αὐτὸ*, ймовірно переписувачі таким чином хотіли узгодити форму однини *αὐτὸ* із *τὸ κλήμα* (гілка)⁶⁶. \mathfrak{P}^{66} після *εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν* додає ще раз *αὐτὰ*.

В. 7

Манускрипти \mathfrak{P}^{66*} , L, 579 замість *μείνη* подають *μένει*. Замість *αἰτήσασθε* манускрипти Δ, Θ, 579 подають *αιτησεσθαι*, манускрипти κ , K, Ψ, 33, 700, 892^s, 1241, 1424, ℓ 844, \mathfrak{M} , *vg* подають *αἰτήσεσθε*. Вірогідно, це різні варіанти вимови одного слова⁶⁷. В манускриптах \mathfrak{P}^{66} , D*, *e* пропущено *ὁμῖν*.

В. 8

Замість *καρπὸν πολὺν* манускрипт D подає *πολὺν καρπὸν*, манускрипт \mathfrak{P}^{66} – *καρπὸν πλείονα*. Манускрипти κ , A, K, Γ, Δ, Ψ, *f*^{1.13}, 33, 700, 892^s, 1241, 1424, \mathfrak{M} замість *γένησθε*, яке залежить від *ἵνα* і узгоджується з *φέρητε*, подають *γενήσεσθε*, яке виступає як незалежне речення. Комітет, який укладав грецький текст, в даному випадку, подаючи все таки *γένησθε*, зважав на давність джерел, а також на зовнішню підтримку даного читання⁶⁸. Замість *ἐμοῖ* манускрипти L, 33 подають *μοί*, манускрипти \mathfrak{P}^{66} , D* – *μου*.

⁶⁵ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John. An introduction with commentary and notes on the greek text*, Філадельфія (США): The Westminster Press 1978, 474.

⁶⁶ Див.: В. М. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament, Second Edition a Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament (4th Rev. Ed.)*, Нью-Йорк (США): United Bible Societies 1994, 209.

⁶⁷ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John. An introduction with commentary and notes on the greek text*, 475.

⁶⁸ Див.: В. М. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 210.

в. 9

Манускрипти \mathfrak{P}^{66} , A, D², K, Γ, Δ, Θ, $f^{1.13}$, 565, 579, 700, 892^s, 1241, 1424, \mathfrak{M} , lat замість *ὐμᾶς ἠγάπησα* подають *ἠγάπησα ὑμᾶς*.

в. 10

Манускрипти \mathfrak{P}^{66} , e подають лише *ἐν τῇ ἀγάπῃ*, без *μου*. Манускрипти \aleph , D, lat, со замість *ἐγὼ* подають *κἀγώ. τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου* кодекс ^{1*} \aleph , vg подає наступним чином: *τοῦ πατρός μου τὰς ἐντολὰς* Так само, але опускаючи *μου*, подають $\mathfrak{P}^{66.75\text{vid}}$, B, it.

в. 11

Манускрипти \aleph , K, L, Γ, Δ, f^{13} , 700, 892^s, 1424, \mathfrak{M} , f, r¹ замість *ἦ* подають *μεῖνῃ*.

в. 12

Манускрипт \mathfrak{P}^{66} замість *καθὼς* подає *ὡς*.

в. 13

Манускрипти \mathfrak{P}^{66} , * \aleph , D*, Θ, it, sa, ly подають *ἵνα τὴν ψυχὴν*, без *τις*. Манускрипт \mathfrak{P}^{66} замість *τὴν ψυχὴν αὐτοῦ* подає *τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ*, манускрипт 579 пропускає артикль *τὴν*.

в. 14

Манускрипти * \aleph , D*, 579, pbo замість *ὕμεῖς φίλοι μου ἐστε* подають *ὕμεῖς γάρ φίλοι μου ἐστε*. Манускрипти B, 579, a, e, q замість *ἃ* подають *ὁ*, а манускрипти A, K, Γ, Δ, Θ, Ψ, 33, 700, 892^s, 1241, 1424, ℓ 844, \mathfrak{M} , sy^{hmg} – *ὄσα*.

в. 15

Манускрипти D, K, Γ, Δ, Θ, $f^{1.13}$, 565, 700, (892^s), 1241, \mathfrak{M} , (q) замість *λέγω ὑμᾶς* подають *ὕμᾶς λέγω*. Манускрипт $\mathfrak{P}^{66\text{vid}}$ замість *ὕμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους* подає *ὕμᾶς δὲ λέγω φίλους*.

в. 16

Манускрипт \mathfrak{P}^{66} замість *καὶ εἶθηκα ὑμᾶς* подає лише *καὶ εἶθηκα*, а манускрипти Δ, 565, 1424, ly опускають це словосполучення. Манускрипти f^{13} , l замість *ἵνα ὅ τι ἂν* подають *καὶ ὅ τι ἂν*, а манускрипт * \aleph опускає тут сполучник. Замість *αἰτήσητε* манускрипти B, L, Ψ подають *αἰτήτε*. Замість *δοῦ ὑμῖν* манускрипти * \aleph , Θ, 579, 892^s

подають *δώσει ὑμῖν*, а манускрипт *f¹³ – τοῦτο ποιήσω ἵνα δοξασθῆ ὁ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ*⁶⁹.

в. 17

Манускрипти *ℱ^{66*}*, *D*, е опускають сполучник *ἵνα*.

Можемо зробити висновок, що розбіжності тексту у межах нашої перикопи присутні в кожному вірші, окрім 1, однак вони є незначними і не впливають на богословське значення тексту. Здебільшого це – зміни часових форм дієслів, наявність або відсутність сполучників, артиклів, перестановка порядку слів, вживання синонімів.

⁶⁹ це зробить, щоб прославився Отець в Сині.

РОЗДІЛ 2

СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ

2.1 ЛЕКСИКОН

Синтаксичний аналіз біблійного уривку починається із укладання інвентаря слів (лексикону). Дослідження лексики, яку вживає автор Євангелія, допомагає нам краще зрозуміти біблійний текст, зокрема його богословський зміст¹. Адже для того, щоб донести до читача певну інформацію, повідомлення, біблійний автор використовував відповідні слова в необхідних граматичних формах.

Дієслова

εἶμι (*ind. pres. act. 1 ps. sing.*) – **бути**. З'являється в більш ніж 30-ох різних граматичних формах, в близько 2450-ох уривках книг Нового Завіту. Найчастіше саме у Євангелії від Йоана – близько 440-ка разів. Саме в Євангелії від Йоана можемо прослідкувати зв'язок між стилем книги Святого Письма і вживанням цього слова – характерні висловлювання Ісуса, в яких Він сам себе об'являє: «Я – є»². В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 1 та в. 5.

ἔστιν (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від εἶμι*)³. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 1 та в. 12.

αἴρει (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від αἴρω*) – **піднімати, брати, забирати геть**. Зустрічається близько 100 раз у Новому Завіті, з яких 7 – поза Євангелієм та Діяннями. В даному уривку це дієслово позначає те, що зло буде виключене із спільноти учнів Ісуса⁴.

¹ Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 48.

² Див.: Н. BALZ, «εἶμι» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, Мічиган (США): Eerdmans Publishing Company 1990, 392.

³ Див. вище εἶμι.

⁴ Див.: W. RADL, «αἴρω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 41.

καθαίρει (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від καθαίρω*) – **очищати, чистити, обтинати (частини рослин)**. У Йо 15,2 це дієслово має гру двох значень. З одного боку, йдеться про очищення рослини – відрізання непотрібних гілок, або підрізання здорових гілок, щоб росли краще, з іншого боку, – йдеться про духовне очищення, так як у Йо 15, 3 Ісус говорить про очищення словом⁵.

φέρη (*subj. pres. act. 3 ps. sing. від φέρω*) – **нести, принести, давати, плодоносити, родити, вести, витримати, підтримувати**. Із 66 випадків використання в Новому Завіті 50 – в Євангеліях та Діяннях. В Мр 4, 8; Йо 12, 24 та 15, 2; 15, 4; 15, 8; 15, 16 – дієслово вживається у значенні “давати плоди”⁶.

ἐστε (*ind. pres. act. 2 ps. pl. від εἶμι*)⁷. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 3 та в. 14.

λελάληκα (*ind. perf. act. 1 ps. sing. від λαλέω*) – **говорити, казати**. 11 місце за частотою використання в Новому Завіті – 269 раз, 196 з яких – в Євангеліях та Діяннях. В Йо та Ді – по 59 раз в кожному. Первісне значення *λαλέω* було *белькотати, затинатися*, тобто звуконаслідуване дієслово, яке виражало мову малих дітей. Згодом дієслово почали вживати і для позначення мови дорослих зі значенням *балакти, теревенити*, на противагу більш офіційному *говорити, казати* (*λέγω*). Однак, в класичній грецькій мові *λαλέω*, так як і *λέγω*, означає *говорити, промовляти, казати*. В Останній промові Ісуса Йоан використовує ідіому ταῦτα λελάληκα ὑμῖν “Я сказав вам це” (Йо 14, 25; 15, 11; 16, 1; 16, 4; 16, 6; 16, 25; 16, 33). Ідіома присутня в нашому уривку *λαλέω τὸν λόγον* вживається для позначення проповіді, промови⁸. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 3 та в. 11.

μείνατε (*imp. aor. act. 2 ps. pl. від μένω*) – **залишатися, перебувати, дожидати**. Зустрічається 118 раз у Новому Завіті, найчастіше в Йоанівському корпусі (Євангеліє – 40 раз, 1 Йо – 24 раз, 2 Йо – 3). Йоан використовує *μένω* в

⁵ Див.: J. P. LOUW, E. A. NIDA (ред.), *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*, т. 1, Нью-Йорк: United Bible Societies 1988, § 43. 12.

⁶ Див.: M. WOLTER, «φέρω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 418.

⁷ Див. вище εἶμι.

⁸ Див.: H. HÜBNER, «λαλέω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 335.

певному богословському ключі. Ісус закликає своїх послідовників перебувати в Ньому (Йо 15, 4-7), як і Він перебуває в них. *Перебувати в* не вказує тут на певний вимірюваний, тривимірний простір. Тут йдеться про певну спасительну дію: нове життя є новим простором і часом, через які життя кожного індивіда стає відмінно новим. Це зміна дійсності відбувається через подію Божої присутності в Ісусі Христі. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 4 та в. 9⁹.

δύναται (*ind. pres. mid. 3 ps. sing. від δύναμαι*) – **могти, бути здатним**. Зустрічається 210 раз в Новому Завіті, 37 з яких – в Йо. Йоан використовує це дієслово, говорячи про чуда Ісуса в Йо 3, 2. В дискусії після зцілення сліпородженого вияснялось, що Ісус спроможний зробити (Йо 9, 16; 9, 33; 10, 21). Ісусові можливості виходять із його стосунків із Богом (Йо 5, 19; 5, 30; 12, 49). Говорячи ж про людство, Йоан підкреслює, що ніхто не спроможний прийти до Бога власними силами: через невіру (Йо 5, 44), через нерозуміння Слова (Йо 8, 43). Бог сам повинен проявити ініціативу (Йо 6, 44; 6, 65). Далі читаємо: «бо окремо від мене не можете робити нічого» (Йо 15, 5)¹⁰.

φέρειν (*inf. pres. act. від φέρω*)¹¹.

μένη (*subj. pres. act. 3 ps. sing. від μένω*)¹². В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 3 рази: у в. 4, в. 6 та в. 16.

μένητε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від μένω*)¹³.

φέρει (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від φέρω*)¹⁴.

δύνασθε (*ind. pres. mid. 2 ps. pl. від δύναμαι*)¹⁵.

ποιεῖν (*inf. pres. act. від ποίεω*) – **робити, творити, діяти**. Зустрічається 568 раз в Новому Завіті, 110 з яких – в Йо. В Євангелії від Йоана суб'єктом *ποιέω* найчастіше виступає Ісус як Син Божий. Ісус робить знаки і діла. Він робить те,

⁹ Див.: Н. HÜBNER, «μένω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 407.

¹⁰ Див.: G. FRIEDRICH, «δύναμαι» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 355.

¹¹ Див. вище φέρη.

¹² Див. вище μείνατε.

¹³ Див. вище μείνατε.

¹⁴ Див. вище φέρη.

¹⁵ Див. вище δύναται.

що Його Отець робить, виконує волю Отця. Ісус закликає також своїх учнів *чинити ποιέω* волю Бога (Йо 7, 17), правду (Йо 3, 21), добро (Йо 5, 29) і те, що Він сказав (Йо 15, 14)¹⁶.

ἐβλήθη (*ind. aor. pass. 3 ps. sing. від βάλλω*) – **кидати**. Зустрічається 122 рази в Новому Завіті, 16 разів – в Йо. Основне значення – *кидати*, але часто це слово є присутнє, коли описується насильницька подія, в якій особа виступає як об'єкт – використовується в висловах Ісуса про засудження¹⁷.

ἐξηράνθη (*ind. aor. pass. 3 ps. sing. від ξηραίνω*) – **висушити, всохнути, засохнути, випалитись**. В активному стані вживається лише в Як 1, 11. В пасивному стані вживається для опису рослин, дерев, водойм або, як у нашому уривку, відрізаних гілок¹⁸.

συνάγουσιν (*ind. pres. act. 3 ps. pl. від συνάγω*) – **збирати в, збиратися, приймати (як гостя)**. 3 59 разів, найчастіше зустрічається в Мт – 24 рази, в Йо – 7. Тут вживається для означення процесу збирання предметів – виноградних гілок¹⁹.

βάλλουσιν (*ind. pres. act. 3 ps. pl. від βάλλω*)²⁰.

καίεται (*ind. pres. pass. 3 ps. sing. від καίω*) – **займатися, горіти, згоріти, запалювати**. Зустрічається 11 разів у Новому Завіті. Пасивний стан означає *бути спаленим*²¹.

μείνητε (*subj. aor. act. 3 ps. sing. від μένω*)²².

μείνη (*subj. aor. act. 3 ps. sing. від μένω*)²³.

θέλητε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від θέλω*) – **бажати, воліти, хотіти**. Зустрічається 209 раз в Новому Завіті, найчастіше означає *бажати, хотіти* – вираження людських бажань²⁴.

¹⁶ Див.: W. RADL, «ποιέω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 123.

¹⁷ Див.: O. HOFIUS, «βάλλω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 191.

¹⁸ Див.: J. H. FRIEDRICH, «ξηραίνω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 486.

¹⁹ Див.: H. FRANKEMÖLLE, «συνάγω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 292.

²⁰ Див. вище ἐβλήθη.

²¹ Див.: A. WEISER, «καίω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 236.

²² Див. вище μείνατε.

²³ Див. вище μείνατε.

²⁴ Див.: M. LIMBECK, «θέλω» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 138.

αἰτήσασθε (*imp. aor. mid. 2 ps. pl. від αἰτέω*) – **просити, вимагати**. Зустрічається бл. 70 разів в Новому Завіті, в більшості – в Євангеліях²⁵.

γενήσεται (*ind. fut. mid. 3 ps. sing. від γίνομαι*) – **бути, ставатися, виникати**. З'являється у всіх Писаннях Нового Завіту – 667 раз, окрім Послання Юди. Одне з найбільш використовуваних дієслів. У Йо вживається 54 рази. *γίνομαι* може служити для заміни деяких форм *εἶμι*, але воно не має в собі богословської мети²⁶.

ἐδοξάσθη (*ind. aor. pass. 3 ps. sing. від δοξάζω*) – **величати, прославляти, хвалити, прославляти**. Зустрічається 60 раз у Новому Завіті, 22 з яких – в Йо. Йоан вкладає особливе значення в *δόξα* – богослов'я об'явлення в чотирьох моментах: 1. Вже в самій своїй смерті, своїй жертві Ісус є прославлений (Йо 13, 31), піднесений (Йо 3, 14; 8, 28; 12, 32; 12, 34) в “годину”, в якій сповнено все, що Отець заповів йому. (Йо 12, 23; 13, 1). 2. Обопільна прослава – Отця через Сина (Йо 13, 31; 17, 1; 17, 4) і Сина через Отця (Йо 7, 39; 12, 16; 12, 23; 13, 31; 17, 1; 17, 5). 3. Прослава Ісуса і Отця є маніфестацією, яка зростає, в якій спасительна сила Ісуса примножується через Духа (Йо 16, 14) серед його послідовників на землі. Через життя у любові Божій, Отець є прославлений в Сині (Йо 14, 12f; 15:7-13). 4. Вхідження Ісуса у божественну славу Отця (17, 1; 17, 5) відрізняється від його прослави в спасительній дії; це – відновлення попередньої слави через щедрю любов Отця; побачити її і взяти в ній участь є покликанням, яке Ісус заповідає своїм учням (Йо 17, 5; 17, 24)²⁷.

φέρετε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від φέρω*)²⁸. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 8 та в. 16.

γένησθε (*subj. aor. mid. 2 ps. pl. від γίνομαι*)²⁹.

ἠγάπησέν (*ind. aor. act. 3 ps. sing. від ἀγαπάω*) – **любити**. Три слова даної групи (*ἀγάπη, ἀγαπάω ἀγαπητός*) зустрічаються 320 раз в Новому Завіті. *Ἀγαπάω* зустрічається 143 рази, найчастіше – в Йо – 37. Йоан ще на початку висуває тему

²⁵ Див.: W. RADL, «αἰτέω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 43.

²⁶ Див.: W. HACKENBERG, «γίνομαι» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 247.

²⁷ Див.: H. HEGERMANN, «δοξάζω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 348.

²⁸ Див. вище φέρη.

²⁹ Див. вище γενήσεται.

любові Бога, яка розгортається протягом усієї Євангельської розповіді: «Бог бо так полюбив світ, що Сина свого Єдинородного дав, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, а жив життям вічним» (Йо 3, 16)³⁰.

ἠγάπησα (*ind. aor. act. 1 ps. sing. від ἀγαπάω*)³¹. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 9 та в. 12.

τηρήσητε (*subj. aor. act. 2 ps. pl. від τηρέω*) – **стерегти, зберігати, дотримуватися, слідувати**. Подібно як *φυλάσσω, τηρέω* в LXX в більшості випадків виступає перекладом слова *šāmar*. В той час як *φυλάσσω* значно переважає в LXX, в Новому Завіті *τηρέω* вживається вдвічі частіше – бл. 70 раз, з них – 18 в Йо, але жодного разу – в Марка, Луки та Посланні до Євреїв. Так як і *φυλάσσω*, близько половини випадків вживання *τηρέω* стосується зберігання закону, заповідей³².

μενεῖτε (*ind. fut. act. 2 ps. pl. від μένω*)³³.

τετήρηκα (*ind. perf. act. 1 ps. sing. від τηρέω*)³⁴.

μένω (*ind. pres. act. 1 ps. sing. від μένω*)³⁵.

ἦ (*subj. pres. act. 3 ps. sing. від εἶμι*)³⁶.

πληρωθῆ (*subj. aor. pass. 3 ps. sing. від πληρόω*) – **заповнити, наповнити, звершити, сповнити, здійснити**. Зустрічається 87 разів в Новому Завіті, 15 раз – в Йо. Може позначати як простір, так і мати метафоричне значення³⁷.

ἀγαπᾶτε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від ἀγαπάω*)³⁸. В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 12 та в. 17.

ἔχει (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від ἔχω*) – **мати**. Вживається близько 700 разів в Новому Завіті, з яких 88 – в Йо³⁹.

³⁰ Див.: G. SCHNEIDER, «ἀγαπάω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 8.

³¹ Див. вище ἠγάπησέν.

³² Див.: R. KRATZ, «τηρέω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 354.

³³ Див. вище μέινατε.

³⁴ Див. вище τηρήσητε.

³⁵ Див. вище μέινατε.

³⁶ Див. вище εἶμι.

³⁷ Див.: H. HÜBNER, «πληρόω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 108.

³⁸ Див. вище ἠγάπησέν.

³⁹ Див.: E. LARSSON, «ἔχω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 94.

θῆ (*subj. aor. act. 3 ps. sing. від τίθημι*) – **класти, покласти, положити, призначати**. Вживається близько 100 разів в Новому Завіті, в Йо – 18 разів. Може мати як пряме, так і переносне значення. В писаннях Йоана фраза *τίθημι τὴν ψυχὴν* означає *жертвувати життям*. Йоан наповнює цю грецьку фразу богословським змістом Іс 53, 10, на якого також посилається Марко (Mr 10, 45): *δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν*, "віддати своє життя як викуп за багатьох"⁴⁰.

ποιῆτε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від ποιέω*)⁴¹.

ἐντέλλομαι (*ind. pres. mid. 1 ps. sing. від ἐντέλλομαι*) – **дозволяти, наказувати, веліти, наказувати, заповідати**. Має звичайне світське значення в політичних відносинах. Згодом дієсловом почали окреслювати божественні вказівки, Божу волю. В Йоана заповідь, наказ любові є сумою всіх заповідей⁴². В досліджуваному нами уривку це дієслово у цій формі зустрічається 2 рази: у в. 14 та в. 17.

λέγω (*ind. pres. act. 1 ps. sing. від λέγω*) – **казати, називати, кликати**. Якщо враховувати також *εἶπον* (2nd aor. від λέγω), це дієслово – друге по частоті вживання в Новому Завіті після εἶμι⁴³.

οἶδεν (*ind. perf. act. 3 ps. sing. від οἶδα*) – **знати, розуміти**. Вживається 318 раз в Новому Завіті, 84 з яких – в Йо. Синонім *γινώσκω* спершу вживався частіше і позначав процес здобуття знання; *ἐπίσταμαι* позначає практичну здатність знання. *Οἶδα* позначає більш теоретичне посідання знання, яке ґрунтується на спостереженні. В Йоана *οἶδα*, на противагу *γινώσκω*, позначає інтуїтивно зрозуміле, або впевнене знання⁴⁴.

ποιεῖ (*ind. pres. act. 3 ps. sing. від ποιέω*)⁴⁵.

εἶρηκα (*ind. perf. act. 1 ps. sing. від λέγω*)⁴⁶.

⁴⁰ Див.: T. SCHRAMM, «τίθημι» // BALZ H. SCHNEIDER G. (ред.), *EDNT*, т. 3, 356.

⁴¹ Див. вище ποιεῖν.

⁴² Див.: R. KRATZ, «ἐντέλλομαι» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 458.

⁴³ Див.: H. HÜBNER, «λέγω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 346.

⁴⁴ Див.: A. HORSTMANN, «οἶδα» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 493.

⁴⁵ Див. вище ποιεῖν.

⁴⁶ Див. вище λέγω.

ἤκουσα (*ind. aor. act. 1 ps. sing. від ἀκούω*) – **почути, дізнаватися, чути.**

Вживається близько 430 раз в Новому Завіті, найчастіше в Євангеліях, в Йо – 58 раз⁴⁷.

ἐγνώρισα (*ind. aor. act. 1 ps. sing. від γνωρίζω*) – **дати знати, об'явити.**

Вживається 25 раз в Новому Завіті. Вживається часто у значенні повідомити публічно, явно або ж промовити в урочистий спосіб. Йдеться про об'явлення спасіння від Бога, яке дається через Ісуса⁴⁸.

ἐξελέξασθε (*ind. aor. mid. 2 ps. pl. від ἐκλέγω*) – **вибирати, обирати.**

Використовується 11 раз в Луки та 5 раз – в Йо. Обрання Ісусом дванадцятьох є також в Йоана (Йо 6, 70; 13, 18; 15, 16; 15, 19). Через обрання для дружби із Ісусом виходить завдання приносити плоди (Йо 15, 16)⁴⁹.

ἐξελεξάμην (*ind. aor. mid. 1 ps. sing. від ἐκλέγω*)⁵⁰.

ἔθηκα (*ind. aor. act. 1 ps. sing. від τίθημι*)⁵¹.

ὕπαγητε (*subj. pres. act. 2 ps. pl. від ὑπάγω*) – **йти, відійти, йти геть.**

Використовується 79 раз в Новому Завіті, 39 – в синоптичних Євангеліях, 32 – в Йо. Йоан часто виживає ὑπάγω в незвичний спосіб (3, 8; 4, 16; 9, 7; 11, 44). Також присутні три риторичні фрази, в яких Ісус вживає це слово: 1) "Я йду до того, хто послав мене" (Йо 7, 33; 16,5); "Я йду до Отця" (Йо 16, 10; 16, 17). 2) "Я знаю, звідки прийшов і куди прямую" (Йо 8, 14; 13, 3); "ви ж не знаєте . . ." (Йо 8, 14). 3) "Куди я йду, ви не можете піти" (Йо 8,21-22; 13, 33); питання "Куди йдеш?" (Йо 13, 36; 14, 5; 16, 5). Таким чином Йоан за допомогою ὑπάγειν підкреслює хресний шлях (Йо 13, 37), з яким Ісус ідентифікує також себе самого (Йо 14, 5)⁵².

αἰτήσητε (*subj. aor. act. 2 ps. pl. від αἰτέω*)⁵³.

δοῦ (*subj. aor. act. 3 ps. sing. від δίδωμι*) – **давати.** Вживається 416 раз в Новому Завіті, 9-те за частотою вживання дієслово. 85 раз – в Йо. Найбільш

⁴⁷ Див.: G. SCHNEIDER, «ἀκούω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 52.

⁴⁸ Див.: O. KNOCH, «γνωρίζω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 255.

⁴⁹ Див.: J. ECKERT, «ἐκλέγω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 416.

⁵⁰ Див. вище ἐξελέξασθε.

⁵¹ Див. вище ἔθη.

⁵² Див.: H. PROBST, «ὕπάγω» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 393.

⁵³ Див. вище αἰτήσασθε.

поширене дієслово для вираження процесу, в якому суб'єкт добровільно передає щось комусь або чомусь, так що воно стає доступним для того, хто отримує. Бог згадується як той, хто дає 104 рази, з яких 42 – в Йо. *Δίδωμι* має чіткий богословський вимір в Йоана. Давання є аспектом божественної дії. Воно йде від Бога (виступає суб'єктом 42 рази) через Христа (28 з 42 є одержувачем) до людства. *Δίδωμι* є Йоановим вираженням *sola gratia*⁵⁴.

У досліджуваному нами уривку є 64 дієслова. Найчастіше вживається дієслово *μένω* – 10 разів у різних формах. Слід зазначити, що це дієслово виражає певний богословський зміст Четвертого Євангелія: вживається 40 разів, позначає не фізичне перебування в певному місці, але єдність з особою Христа. *Εἰμι* використовується 7 раз, 2 з яких – в 1-ій особі однини теперішнього часу: «Я – є». Ще одне дієслово, характерне для богослов'я Йоана – *ἀγαπάω*, в даній перикопі вживається 5 раз у різних формах. *Φέρω* – 4 рази, *ποιέω* – 3 рази, *λαλέω*, *δύναμαι*, *βάλλω*, *αἰτέω*, *γίνομαι*, *τηρέω*, *τίθημι*, *ἐντέλλομαι*, *λέγω*, *ἐκλέγω* – по два рази. Інші дієслова вживаються лише по одному разу. Оскільки, досліджуваний нами уривок містить частину Останньої промови Ісуса до своїх учнів, більшість дієслів вживаються в формі кон'юнктиву (виражає бажану, ймовірну дію), або імперативу другої особи множини. Дієслова вжиті в дійсному способі позначають дії у винограднику і їхнє алегоричне тлумачення, позначають стосунки із Христом і їхні наслідки.

Дієприкметники

φέρων (*pres. act. acc. neut. sing. від φέρω*)⁵⁵. Двічі повторюється у в. 2.

μένων (*pres. act. nom. masc. sing. від μένω*)⁵⁶.

В уривку вжито лише два дієприкметники активного стану. *Φέρων* у в. 2 позначає плодоносну і неплодоносну гілки. *Μένων* позначає тих, хто перебуває у Христі так, подібно як гілки перебувають в єдності з виноградною лозою.

⁵⁴ Див.: W. POPKES, «*δίδωμι*» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 320.

⁵⁵ Див. вище φέρη.

⁵⁶ Див. вище μείνατε.

Іменники

ἄμπελος (*nom. fem. sing. від ἄμπελος*) – **виноградна лоза**. Окрім Як 3, 12 та Од 14, 18 використовується 6 разів у Євангеліях. Як і в Старому Завіті (Ос 10, 1; Єр 2, 21; Іс 27, 2), переважно використовується для метафор та порівнянь⁵⁷. Вживається у в. 1 та в. 5.

πατήρ (*nom. masc. sing. від πατήρ*) – **батько, отець**. Використовується 414 раз в Новому Завіті, близько 250 раз стосується Бога, 150 – людей. Найчастіше зустрічається в Йо – 136 раз. Близько 100 раз Ісус сам говорить про Бога як про Отця⁵⁸. Вживається у в. 1, в. 8, в. 9.

γεωργός (*nom. masc. sing. від γεωργός*) – **сільськогосподарський працівник, фермер, виноградар**. Зустрічається 19 раз в Новому Завіті, два з яких – поза Євангеліями (2 Тим 2, 6; Як 5, 7). В синоптичних Євангеліях зустрічається лише в притчі про злих виноградарів (Мк 12, 1-12; Мт 21, 33-46; Лк 20, 1-19). В Йо використовується як образ Отця⁵⁹.

κλήμα (*acc. neut. sing. від κλήμα*) – **більш-менш тендітна, гнучка гілка, наприклад виноградна**. В Новому Завіті вживається лише в досліджуваному нами уривку. В цій формі – тричі (в. 2, в. 4, в. 6)⁶⁰.

καρπὸν (*acc. masc. sing. від καρπός*) – **плід, зерно**. Використовується 66 раз в Новому Завіті, 10 з яких – в Йо⁶¹. Повторюється тричі у в. 2. Ще по одному разу вживається в в. 4, в. 5, в. 8, в. 16.

λόγος (*acc. masc. sing. від λόγος*) – **слово, промова, твердження, проповідь, вчення**. Вживається 330 раз в Новому Завіті, 40 з яких – в Йо. В пролозі Йоана, а також в 1 Йо *λόγος* має богословське значення і позначає Ісуса як споконвічного і божественного дателя життя на Землі⁶².

⁵⁷ Див.: F. PORSCH, «ἄμπελος» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 70.

⁵⁸ Див.: O. MICHEL, «πατήρ» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 53.

⁵⁹ Див.: W. HACKENBERG, «γεωργός» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 246.

⁶⁰ Див.: LOUW-NIDA, § 3. 50.

⁶¹ Див.: H. T. WREGE, «καρπός» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 249.

⁶² Див.: H. RITT, «λόγος» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 356.

ἀμπέλω (*dat. fem. sing. від ἀμπελος*)⁶³.

κλήματα (*nom. neut. pl. від κλήμα*)⁶⁴.

πῦρ (*acc. neut. sing. від πῦρ*) – **вогонь**. Вживається 73 рази в Новому Завіті, найчастіше – в Од (26 раз). В Йо – вживається лише раз. В досліджуваному уривку вжиток вогню в сільському господарстві порівнюється із судом, так як, наприклад, в словах Йоана Хрестителя: «Кожне дерево, що не приносить плоду, буде зрубане і кинуте у вогонь (Мт 3, 10; Лк 3, 9; Мт 7, 19)⁶⁵.

ῥήματά (*nom. neut. pl. від ῥήμα*) – **слово**. Здебільшого позначає те саме, що й *λόγος*, але використовується лише 68 раз в Новому Завіті, 12 з яких – в Йо. В нашому уривку цей іменник виступає як суб'єкт з дієсловом *μένω*. В цьому випадку *ῥήμα* є щось, що походить від Бога⁶⁶.

μαθηταί (*nom. masc. pl. від μαθητής*) – **учень**. Використовується 261 раз в Новому Завіті, лише в Євангеліях та Діяннях. 78 разів зустрічається в Йо. Позначає того, хто наслідує когось, навчається від когось. Незважаючи на те, що в Новому Завіті стосується зазвичай чоловіків, не обмежується лише чоловічим родом, наприклад в Ді 6, 1⁶⁷.

ἀγάπη (*dat. fem. sing. від ἀγάπη*) – **любов**. Вживається 116 раз в Новому Завіті, часто – в посланнях Йоана (21 раз). Четверте Євангеліє, вживаючи слова групи *ἀγαπάω*, говорить більше про любов Ісуса і до Ісуса, а листи більше – про любов Бога і до Бога⁶⁸. Вживається у в. 9, а також двічі у в. 10.

ἐντολάς (*acc. fem. pl. від ἐντολή*) – **команда, наказ, заповідь**. Вживається 67 раз в Новому Завіті, з яких 42 – в однині, 25 – в множині. Майже у всіх випадках стосується наказу Бога або Христа. На відміну від інших новозавітних писань, в Йо *ἐντολή* не стосується Тори Мойсея, натомість позначає доручення Отця, дане

⁶³ Див. вище ἀμπελος.

⁶⁴ Див. вище κλήμα.

⁶⁵ Див.: Н. LICHTENBERGER, «πῦρ» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 197.

⁶⁶ Див.: W. RADL, «ῥήμα» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 210.

⁶⁷ Див.: LOUW-NIDA, § 36. 38.

⁶⁸ Див.: G. SCHNEIDER, «ἀγάπη» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 8.

Синові (Йо 10, 18; 12, 49-50; 15, 10) і настанову Христа для учнів (Йо 13, 34; 14, 15; 14, 21; 15, 10; 15, 12)⁶⁹. У в. 10 вживається двічі.

πατρός (*gen. masc. sing. від πατήρ*)⁷⁰. Вживається у в. 10, в. 15.

χαρά (*nom. fem. sing. від χαρά*) – **радість**. Використовується 59 раз в Новому Завіті, 9 з яких – в Йо. В більшості випадках у Новому Завіті *радість* є пов'язана головно із ехатологічною подією спасіння людини, вона також є реакцією Бога і Його слуг на цю подію спасіння⁷¹. Повторяється двічі у в. 11.

ἐντολή (*nom. fem. sing. від ἐντολή*)⁷².

ἀγάπην (*acc. fem. sing. від ἀγάπη*)⁷³.

ψυχήν (*acc. fem. sing. від ψυχή*) – **душа (життя), особа**. Серед антропологічних визначень Нового Завіту *ψυχή* використовується не часто, 103 рази. В LXX *ψυχή* зазвичай позначає *perēš*, використовується близько 750 разів, буквально означало *стравохід, горло*, згодом набуло значення *дихання, подих*. В LXX *ψυχή* – життєздатність, життя, особа сама по собі, здатна відчувати, переживати емоції. Декілька раз в Йо вживається *τιθέναι τὴν ψυχήν*, що означає пожертвувати своє життя (Йо 10, 11; 10, 15; 10, 17; 15, 13; 13, 37). Згідно з Йо 10, 17 Ісус здатний покласти свою *ψυχή* і повернути назад, це твердження відповідає юдейському мисленню, Ісус як Бог може повернути собі життя знову⁷⁴.

δοῦλος (*acc. masc. pl. від δοῦλος*) – **раб, слуга**. Слова із коренем *δουλ-* використовуються 182 рази в Новому Завіті. Більшість з них – це *δουλεύω*, бути рабом, служити (25 раз) і *δοῦλος*, *раб, слуга* (124 раз). В Йо зустрічаємо *δουλεύω* (1 раз) і *δοῦλος* (11 раз)⁷⁵.

δοῦλος (*nom. masc. sing. від δοῦλος*)⁷⁶.

⁶⁹ Див.: М. LIMBECK, «ἐντολή» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 458.

⁷⁰ Див. вище πατήρ.

⁷¹ Див.: К. BERGER, «χαρά» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 453.

⁷² Див. вище ἐντολάς.

⁷³ Див. вище ἀγάπη.

⁷⁴ Див.: А. SAND, «ψυχή» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 500.

⁷⁵ Див.: А. WEISER, «δοῦλος» // Н. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 349.

⁷⁶ Див. вище δούλους.

κύριος (*nom. masc. sing. від κύριος*) – **власник, господар, пан, Господь**. Використовується 719 раз в Новому Завіті. Найчастіше використовується євангелистом Лукою: 104 – в Євангелії, 107 – в Ді. В Йо зустрічається 53 рази. Тут цей іменник не має релігійного значення, але вжитий в значенні *власник, який має слуг, рабів*⁷⁷.

καρπός (*nom. masc. sing. від καρπός*)⁷⁸.

πατέρα (*acc. masc. sing. від πατήρ*)⁷⁹.

ὄνοματί (*dat. neut. sing. від ὄνομα*) – **ім'я**. Використовується 230 раз в Новому Завіті, з яких 25 – в Йо. Іменник вжитий з прийменником ἐν має різні значення в біблійних текстах: *за дорученням, за наказом, владою*. Марко і Лука вживають в ім'я в екзорцизмах та оздоровленнях. LXX словосполучення в ім'я позначає також культові дії: піднесення рук (Пс 62, 5), хвалу (Пс 104, 3), благословення (Пс 128, 6). Ця формула немовби вказує на основу, передумову культу, якою є дія, об'явлення та присутність Бога серед людей. Подібно молитва в ім'я Ісуса в Йоана (Йо 14, 13; 15, 16; 16, 24; 16, 26): Об'явлення Бога в Ісусі стає фундаментом, передумовою і умовою молитви. Те саме стосується місць, в яких йдеться про зіслання Утішителя «в ім'я Ісуса» (Йо 14, 26; 16, 23)⁸⁰.

Прикметники вжиті як іменники

φίλων (*gen. masc. pl. від φίλος*) – **люблений, полюблений, друг, гість**. Використовується 29 раз в Новому Завіті, з яких 6 – в Йо. Вибрання Ісусом із δοῦλοι робить φίλοι, виконання доручень Ісуса стає критерієм цієї дружби⁸¹.

φίλοι (*nom. masc. pl. від φίλος*)⁸².

φίλους (*acc. masc. pl. від φίλος*)⁸³.

⁷⁷ Див.: W. FENEBERG, «φίλος» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), EDNT, т. 3, 427.

⁷⁸ Див. вище καρπός.

⁷⁹ Див. вище πατήρ.

⁸⁰ Див.: L. HARTMAN, «ὄνομα» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), EDNT, т. 2, 519.

⁸¹ Див.: J. A. FITZMYER, «κύριος» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), EDNT, т. 2, 328.

⁸² Див. вище φίλων.

⁸³ Див.: Там само.

У перикопі використовується 40 іменників і 3 прикметники, вжитих як іменники. Найчастіше зустрічаються наступні: *καρπός* плід (8 раз), *Πατήρ* Отець (6 раз), *κλήμα* гілка та *ἀγάπη* любов (4 рази), *φίλος* друг, *ἄμπελος* виноградна лоза, *ἐντολή* заповідь (3 рази). *Χαρά*, *δοῦλος* – по два рази. Решту іменників – по одному разу. Вже за тим, які іменники використовуються євангелистом в цій частині Останньої промови Ісуса, можемо зрозуміти певні богословські акценти: стосунки Сина з Отцем, які переходять також на апостолів; плоди цих стосунків – любов, яка і є головною заповіддю для виконання. Те, що іменник *κλήμα* гілка ми можемо серед книг Нового Завіту зустріти лише в досліджуваному нами уривку, свідчить про унікальність метафори Ісуса, правдивої виноградної лози, яку подає євангелист Йоан.

Займенники

У досліджуваному нами уривку використовується 76 займенників, з яких 57 – особові: 26 стосуються Ісуса і є в I особі однини, з них 6 – в називному відмінку (*ἐγώ*). Особовий займенник I-ої особи однини в називному відмінку найчастіше використовується в Новому Завіті, як і в класичній греці, для того, щоб виразити певне протиставлення або акценти⁸⁴. 23 особових займенника стосуються учнів Ісуса і є в II особі множини, 3 – виноградної гілки, по 1 – Отця, тих, що перебувають в Ісусі, раба.

ὅν (відносний займ., *acc. masc. sing. від ὅς*) – *хто, який, що*. Використовується для уточнення попередньої інформації через ідентифікацію, призначення, значення⁸⁵. В досліджуваному нами уривку зустрічається ще в наступних формах: *ὃ* (*acc. neut. sing.*), *ὅ* (*acc. neut. pl.*).

ἑαυτοῦ (зворотний займ., *gen. neut. sing. від ἑαυτοῦ*) – *себе*⁸⁶. Тут стосується гілки *κλήμα*.

⁸⁴ Див.: L. SCHOTTROFF, «ἐγώ» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 378.

⁸⁵ Див.: F. W. DANKER (ред.), *The Concise Greek-English Lexicon of the New Testament*, Чикаго (США): The University of Chicago Press 2009, 392.

⁸⁶ Див.: *Там само*, 104.

οὗτος (вказівний займ. *nom. masc. sing. від οὗτος*) – вживається для того, щоб звернути увагу на вказану особу чи об’єкт, часто з певним наголошенням **цей, ця, це**. Вживається як прикметник, як субстантив **цей чоловік, ця жінка, ця людина, ця річ**⁸⁷. В досліджуваному нами уривку зустрічається ще в інших формах: **τούτω** (*dat. neut. sing.*), **ταῦτα** (*acc. neut. pl.*), **αὕτη** (*nom. fem. sing.*), **ταύτης** (*gen. fem. sing.*).

οὐδέν (заперечний займ. *acc. neut. sing. від οὐδεὶς*) – може використовуватися як прикметник, який заперечує іменник **ніякий, жоден**; як субстантив **ніхто, ніщо, нічого**; вказує не певну неспроможність **нікудишній, безмістовний**⁸⁸. В досліджуваному нами уривку зустрічається ще в наступній формі: **οὐδεὶς** (*nom. masc. sing.*).

τις (неозначений займ. *nom. masc. sing. від τις*) – для загального позначення особи чи речі, про яку йде мова: **хтось, щось, хто-небудь**⁸⁹.

ἀλλήλους (взаємний займ. *acc. masc. pl. від ἀλλήλων*) – **одне одного**⁹⁰.

τί (питальний займ. *acc. neut. sing. від τίς*) – може вживатися також як прикметник: **хто, що, який**⁹¹.

Те, що в перикопі найбільше використовуються займенники I ос. однини, які стосуються Ісуса, та II ос. множини, які стосуються учнів, зумовлено тим, що це промова. «Переважання особових займенників вказує на інтенсивний спосіб комунікування автора зі своїм адресатом»⁹². 18 займенників вживаються у родовому відмінку, вказуючи на стосунки Ісуса з Отцем і на стосунки Ісуса з учнями. В досліджуваному уривку немає слів автора, всі слова належать безпосередньо Христу.

⁸⁷ Див.: В. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, Вікторія (Канада): Trafford Publishing 2005, 288.

⁸⁸ Див.: *Там само*, 287.

⁸⁹ Див.: *LOUW-NIDA*, § 92. 12.

⁹⁰ Див.: В. М. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, Пібоді (США): Hendrickson Publishers Marketing 2006, 8.

⁹¹ Див.: *Там само*, 182.

⁹² Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 49.

Прикметники

ἀληθινῆ (*nom. fem. sing. від ἀληθινός*) – щодо слів, які відповідають фактам: **правдивий, правильний, надійний**. Щодо правдивої дійсності: **реальний, справжній**; як іменник – **правда, реальність**; характеристика особи, яка говорить правду: **правдивий, надійний**⁹³.

πλείονα (*acc. masc. sing. вищий ступінь від πολύς*) – великий за обсягом, вказує на кількість – **багато**. Вищий ступінь вказує на більшу кількість або кращу якість: **великий, численний, кращий**⁹⁴. В досліджуваному нами уривку зустрічається ще в наступній формі: **πολύν** (*acc. masc. sing.*).

καθαροί (*nom. masc. pl. від καθάρος*) – **чистий, невинний**⁹⁵.

μεῖζονα (*acc. fem. sing. вищий ступінь від μέγας*) – основне значення – **великий**, але залежить від контексту. Може стосуватися просторового виміру, числа або кількості, інтенсивності або міри⁹⁶.

ἐμῆ (*присвійний nom. fem. sing. від ἐμός*) – **мій**; або з наголошенням: **мій власний**; субстантив *τὸ ἐμόν*: **моя власність, щось, що належить мені**⁹⁷.

πάντα (*неозначений acc. neut. pl. від πᾶς*) – **кожен, всі, все, повний, абсолютний, цілий**⁹⁸. В досліджуваному нами уривку зустрічається ще в наступній формі: **πᾶν** (*acc. neut. sing.*). В перикопі використовується 9 прикметників. Один виражає ознаку виноградної лози, один – ознаку плоду, один – учнів і ще один – любові. Один позначає радість, яка є Ісусовою.

Прислівники

ἤδη – позначає часову точку, яка передує іншій часовій точці, вказує на певне звершення – **вже**. Друга часова точка – це момент, коли вживається слово **ἤδη**⁹⁹.

⁹³ Див.: В. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 45.

⁹⁴ Див.: F. W. DANKER (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 292.

⁹⁵ Див.: В. M. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 89.

⁹⁶ Див.: В. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 255.

⁹⁷ Див.: F. W. DANKER (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 124.

⁹⁸ Див.: В. M. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 137.

⁹⁹ Див.: LOUW-NIDA, § 67. 20.

οὕτως – *так, так само, в такий самий спосіб* – посилення до інформації, яка стоїть перед тим¹⁰⁰.

οὐ, οὐκ, οὐχ – заперечує твердження *ні, не*; з акцентом **οὐ** – позначає заперечну відповідь *ні*; з додаванням інших слів, які виражають заперечення, наприклад як у нашому уривку **οὐδέν**, підсилює заперечення: *ніколи не, взагалі не, ні за яких обставин не, точно не*¹⁰¹.

ἔξω – позначає розташування поза окресленим простором – зовні, окремо від, поза¹⁰².

οὐκέτι – *вже, відтепер, більше не*, антонім до *ще не*¹⁰³.

В досліджуваному уривку використовується 7 прислівників. За допомогою двох з них, Ісус говорить про певне завершення своєї місії щодо учнів: 1. Ви вже (*ἤδη*) чисті. 2. Більше (*οὐκέτι*) не називаю вас рабами.

Прийменники

У досліджуваному уривку використовується 22 прийменники:

ἐν (+dat.) *у, в, на, з*. Вживається з безособовими іменниками та особовими. Цей сполучник Йоан використовує із *μένω* для окреслення глибоких містичних стосунків¹⁰⁴. В уривку – 16 раз, більше ніж половина усіх прийменників.

διὰ (+acc.) загальне значення – *через, завдяки, впродовж* (стосується позначення часу)¹⁰⁵.

ἀφ' (+gen. форма від from ἀπό) – *від; далеко від; шляхом; через; тому, що; внаслідок; з того часу; відтоді; про; для; з*¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Див.: В. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 288.

¹⁰¹ Див.: *Там само*, 287.

¹⁰² Див.: *LOUW-NIDA*, § 83. 20.

¹⁰³ Див.: Н. LIDDELL, R. SCOTT (ред.), *A Greek-English Lexicon*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press 1996, 1269.

¹⁰⁴ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, Гренд Рапідс (США): William B. Eerdmans Publishing Company 1985, 235.

¹⁰⁵ Див.: *LIDDELL-SCOTT*, 388.

¹⁰⁶ Див.: В. М. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek-English Lexicon of the New Testament*, 20.

χωρίς (+gen.) – лише в Йо 20, 7 це слово вживається як прислівник: хустка лежала *окремо*. В інших випадках вживається як прийменник. З словом у родовому відмінку, яке позначає особу означає *без, окремо від*¹⁰⁷.

εἰς (+acc.) – *в, у*. Найчастіше просторово, позначають напрям руху в певне місце; адресата при розмові¹⁰⁸.

ὕπὲρ (+gen.) – *за, замість, заради*. В Йо Ісус вживає зворот про жертвування своїм життям *ψυχή* в алегорії про пастиря (Йо 10, 11; 10, 15) і в промові до учнів (Йо 15, 13)¹⁰⁹.

παρὰ (+gen.) – *від*. З родовим відмінком вказує на джерело, походження: просторове, або загальне¹¹⁰.

Сполучники

В перикопі використовуються такі сполучники:

καί (сурядний) – *і, та, теж, також, й, ще, навіть*. Вживається в Новому Завіті 9164 раз, набагато частіше ніж в іншій грецькій літературі. В Йо *καί* становить 5.6%) від інших слів¹¹¹. В досліджуваному уривку використовується 15 раз, 4 з яких – у в. 5.

ἵνα (підрядний) – передує інформації про мету або цілі: *щоб; для того; так, що*. В Йо 15, 3 вживається для пояснення попереднього твердження, яке містить в собі вказівний займенник *οὗτος*, означає *цієї, коли*¹¹². В уривку зустрічається 8 раз.

καὶ ὅ – злиття *καί* і *ὅ*¹¹³. В уривку вживається 3 рази.

¹⁰⁷ Див.: J. B. BAUER, «χωρίς» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 492.

¹⁰⁸ Див.: F. W. DANKER (ред.), *The Concise Greek-English Lexicon of the New Testament*, 112.

¹⁰⁹ Див.: H. PATSCH, «ὕπὲρ» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 3, 396.

¹¹⁰ Див.: *LIDDELL-SCOTT*, 1302.

¹¹¹ Див.: K. H. PRIDIK, «καί» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 227.

¹¹² Див.: B. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 204.

¹¹³ Див.: *LIDDELL-SCOTT*, 848.

καθὼς (підрядний) – зустрічається бл. 180 раз в Новому Завіті, особливо, часто в Йо – 31 раз. Може мати значення: *так само як; оскільки; подібно як; як тільки*¹¹⁴. В уривку вживається 4 рази.

οὐδὲ (заперечний) – використовується для побудови зв'язку із заперечними реченнями або твердженнями *і не, також не, так само не*¹¹⁵.

ἐὰν (підрядний) – *якщо; навіть якщо; коли*¹¹⁶. В уривку вживається 5 раз.

ὅτι (підрядний) – *так; бо; тому що; так як*¹¹⁷. В уривку вживається 3 рази.

ὥς (підрядний) – позначає відношення між подіями і твердженням: *подібно як; так як*¹¹⁸.

δὲ (сурядний) – *але, же, радше, вже*¹¹⁹.

ἀλλ' – (сурядний, від ἀλλά) – позначає, порівняно із δέ менше протиставлення: *але, проте, навпаки*¹²⁰.

Сполучники забезпечують зв'язок між твердженнями і цілісність розповіді. Найчастіше зустрічаємо сполучник *καὶ*. Однак, використовується також безліч підрядних сполучників, оскільки в своїй промові Ісус робить багато порівнянь, дає певні вказівки, “інструкції”, для учнів.

Частки

μή – *не*. Заперечна частка, яка, зазвичай, вживається із дієсловами, які не є індикативі¹²¹.

ἐάν – підкреслює умовний характер висловлювання¹²², як це є у в. 7.

ἄν – немає перекладу, залежить від контексту. З subjunc., так як є в перикопі, може описувати подію, яка станеться в майбутньому, але коли – невідомо¹²³.

¹¹⁴ Див.: W. RADL, «καθὼς» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 2, 226.

¹¹⁵ Див.: V. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 287.

¹¹⁶ Див.: V. M. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 50.

¹¹⁷ Див.: V. FRIBERG, N. F. MILLE (ред.), *ALGNT*, 287.

¹¹⁸ Див.: *LOUW-NIDA*, § 64. 12.

¹¹⁹ Див.: V. M. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 39.

¹²⁰ Див.: *LOUW-NIDA*, § 89. 125.

¹²¹ Див.: V. M. NEWMAN (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, 116.

¹²² Див.: H. BALZ, «ἐάν» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 367.

¹²³ Див.: G. SCHNEIDER, «ἄν» // H. BALZ G. SCHNEIDER (ред.), *EDNT*, т. 1, 73.

Артиклі

В досліджуваному уривку знаходимо 36 артиклів, 20 з яких – називного відмінку.

2.2 СИНТАКСИС РЕЧЕНЬ

В реченні окремі слова набувають конкретного значення, передають певну думку. «Конститутивною частиною речення є предикат, себто присудок»¹²⁴. Досліджуваний нами текст складається із вісімнадцяти речень: 3 – складносурядні, 15 – складнопідрядні. Зв'язок між реченнями будується за допомогою повторів, займенників, сполучників і часток¹²⁵. Окремі елементи досліджуваного нами тексту поєднані між собою таким чином:

В. 1 ... καὶ...

В. 2 ... καὶ... ἵνα...

В. 3 ... διὰ... ὅν...

В. 4 ... καὶ... καθὼς... ἐὰν... οὕτως... ἐὰν...

В. 5 ... ὁ... καὶ... οὕτως... ὅτι...

В. 6 ἐὰν... ὡς... καὶ... καὶ... καὶ... καὶ...

В. 7 ἐὰν... καὶ... ὁ ἐὰν... καὶ...

В. 8 ἐν τούτῳ... ἵνα... καὶ...

В. 9 Καθὼς... καὶ...

В. 10 ἐὰν... καθὼς... καὶ...

В. 11 Ταῦτα... ἵνα... καὶ...

В. 12 Αὕτη... ἵνα... καθὼς...

В. 13 μείζονα ταύτης... ἵνα...

В. 14 ... ἐὰν... ἃ...

В. 15 ... ὅτι... τί... ὅτι πάντα ἃ...

В. 16 ... ἀλλ' ... καὶ... ἵνα... καὶ... καὶ... ἵνα ὅτι ἂν...

¹²⁴ Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 50.

¹²⁵ Див.: Там само.

В. 17 ... Ταῦτα... ἵνα...

1. Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν.

Σκλαδносурядне речення:

α) Ἐγώ (Я) εἰμι (ε) ἡ ἄμπελος (виноградна лоза)
Πίδμετ присудок ἰμεнна частина присудка

ἡ ἀληθινὴ (справжня) – голoвне.

означення ἰменної частина присудка

β) καὶ (і) ὁ πατήρ (Отець) μου (μῖй) ὁ γεωργός (виноградар)
підмет означення ἰμεнна частина присудка

ἐστιν (ε). – голoвне.

присудок

2. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν αἶρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτὸ ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ.

Σκλαднопідрядне речення:

α) πᾶν (Всяка) κλῆμα (гілка) ἐν (в) ἐμοὶ (Мені)
означення підмет означення

μὴ φέρον (яка не приносить) καρπὸν (плоду), – голoвне.

поширене означення

β) (Він) αἶρει (відтинає) αὐτό (її), – голoвне.
імпл. підмет присудок додаток

в) καὶ (і) πᾶν (всяка) (гілка)
означення пропущений підмет

τὸ καρπὸν (плід) φέρον (яка приносить) – голoвне.

поширене означення

г) (Він) καθαίρει (очищає) αὐτὸ (її) – головне.
імпл. підмет присудок додаток

д) ἵνα (щоб) καρπὸν (плід) πλείονα (більший) (вона)
додаток означення імпл. підмет

φέρη (приносила) – підрядне.
присудок

3. ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν· μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν.

Складносурядне речення:

а) ἤδη (вже) ὑμεῖς (ви) καθαροί (чисті)
обставина часу підмет іменна частина присудка

ἐστε (є) διὰ (завдяки) τὸν λόγον (слову) ὃν (яке) λελάληκα (сказав)
присудок поширена обставина способу дії

ὑμῖν· (вам). – головне.

б) (ви) μείνατε (перебувайте) ἐν (в) ἐμοί (мені), – головне.
імпл. підмет присудок обставина способу дії

в) κἀγὼ (і я) (перебуватиму) ἐν (в) ὑμῖν (вас). – головне.
імпл. підмет пропущений присудок обставина способу дії

4. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἑαυτοῦ ἐὰν μὴ μένη ἐν τῇ ἀμπέλω, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοί μένητε.

Складнопідрядне речення з трьома підрядними:

а) καθὼς (Як) τὸ κλῆμα (гілка) οὐ (не) δύναται (може) καρπὸν (плід)
підмет дієслівний складений присудок

φέρειν (приносити) ἄφ' (від) ἑαυτοῦ (себе) – підрядне.

б) ἐάν (якщо) (вона) μὴ (не) μένη (перебуває)
імпл. підмет присудок

ἐν (в) τῇ ἀμπέλῳ (виноградній лозі), – підрядне.
обставина місця

в) οὕτως (так) οὐδὲ (і) ὑμεῖς (ви)
обставина способу дії підмет

(не можете плід приносити) – головне.
пропущений складений присудок

г) ἐάν (якщо) μὴ (не) ἐν ἐμοὶ (в мені) (ви)
обставина способу дії імпл. підмет

μένητε (перебуваєте). – підрядне.
присудок

5. ἐγὼ εἶμι ἢ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα.

Складносурядне речення:

а) ἐγὼ (я) εἶμι (є) ἢ ἄμπελος (виноградна лоза), – головне.
підмет присудок іменна частина присудка

б) ὑμεῖς (ви) (є) τὰ κλήματα (гілки). – головне.
підмет пропущений присудок іменна частина присудка

6. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ οὗτος φέρει καρπὸν πολύν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Складнопідрядне речення:

а) ὁ μένων (той, хто перебуває) ἐν (в) ἐμοὶ (мені)
складений підмет, який містить в собі поширене означення.

καὶ ἐν (і я) ἐν (в) αὐτῷ (ньому) – односкладне, головне.
поширене означення

β) οὗτος (той) φέρει (приносить) καρπὸν (πλὶδ) πολύν (βαγατη),
πὶδμετ *πρисуδοκ* *δοδατοκ* *οζναχενня*
 – ΓΟΛΟВНЕ.

β) ὅτι (βο) χωρὶς (οκρεμο βιδ) ἐμοῦ (мене) (ви)
οβставина умови *ιμпл. πὶδμετ*

οὐ δύνασθε (не можете) ποιεῖν (ροбити) οὐδέν (νιχого). – πιδрядне.
διεсловний складений присυδοκ *δοδατοκ*

7. ἐὰν μή τις μένη ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται.

Складноπιδрядне речення з двома пидрядними:

α) ἐὰν (Якщо) μή (не) τις (хтось) μένη (перебуває)
πὶдмет *πρисуδοκ*

ἐν (в) ἐμοί (мені), – пидрядне.
οβставина способу διї

β) (вiн) ἐβλήθη (стае видкинений) ἔξω (геть) – ΓΟΛΟВНЕ.
ιμпл. πὶдмет *πρисуδοκ* *οβставина мiсця*

β) ὡς (мов) τὸ κλῆμα (гiлка) – односкладне, пидрядне.
πὶдмет

γ) καὶ (ι) (вiн) ἐξηράνθη (висихае) – ΓΟΛΟВНЕ.
ιμпл. πὶдмет *πρисуδοκ*

δ) καὶ (ι) (вони) συνάγουσιν (збирають) αὐτὰ (ix) – ΓΟΛΟВНЕ.
ιμпл. πὶдмет *πρисуδοκ* *δοδατοκ*

ε) καὶ (ι) εἰς (в) τὸ πῦρ (вогонь) (вони) βάλλουσιν (кидають)
οβставина мiсця *ιμпл. πὶдмет* *πρисуδοκ*

– ΓΟΛΟВНЕ.

ε) καὶ (і) (вони) καίεται (спалюються). – головне.

імпл. підмет присудок

8. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνη, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν.

Складнопідрядне речення з двома підрядними:

α) ἐὰν (якщо) (ви) μείνητε (перебуваєте)

імпл. підмет присудок

ἐν (в) ἐμοὶ (мені) – підрядне.

обставина способу дії

β) καὶ (і) τὰ ῥήματά (слова) μου (мої) ἐν (в) ὑμῖν (вам)

підмет означення обставина способу дії

μείνη (перебувають), – підрядне.

присудок

β) ὃ (чого) ἐὰν (тільки) θέλητε (бажаєте) (ви)

поширений додаток¹²⁶ імпл. підмет

αἰτήσασθε (просіть), – головне.

присудок

γ) καὶ (і) (це) γενήσεται (буде зроблено) ὑμῖν (вам). – головне

імпл. підмет присудок додаток

9. ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί.

Складнопідрядне речення з двома підрядними:

¹²⁶ В українській мові – це підрядне з'ясувальне речення.

α) ἐν (В) τούτῳ (цьому) ἐδοξάσθη (прославився)
обставина способу дії *присудок*

ὁ πατήρ (Отець) μου (мії), – головне.
підмет *означення*

β) ἵνα (що) καρπὸν (плід) πολὺν (багатий) (ви)
 додаток *означення* *імпл. підмет*

φέρητε (приносите) – підрядне.
присудок

γ) καὶ (і) (ви) γένησθε (стали)
 імпл. підмет *присудок*

ἐμοὶ (моїми) μαθηταί (учнями). – підрядне.
означення *іменна частина присудка*

10. Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, καὶ ὑμᾶς ἠγάπησα· μέινετε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.

Складнопідрядне речення:

α) Καθὼς (так як) ἠγάπησέν (полюбив) με (мене) ὁ πατήρ (Отець),
 присудок *додаток* *підмет*

– підрядне.

β) καὶ ὑμᾶς (так я) ὑμᾶς (вас) ἠγάπησα· (полюбив). – головне.
 підмет *додаток* *присудок*

γ) (Ви) μέινετε (перебувайте)
 імпл. підмет *присудок*

ἐν (В) τῇ ἀγάπῃ (любіві) τῇ ἐμῇ (моїї). – головне.
поширена обставина способу дії

11. ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρὸς μου τετήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Складнопідрядне речення з трьома підрядними:

а) ἐὰν (Якщо) τὰς ἐντολάς (заповіді) μου (мої)
 додаток **означення**

(ви) τηρήσητε (зберігатимете), – підрядне.
імпл. підмет *присудок*

б) (ви) μενεῖτε (перебуватимете)
 імпл. підмет *присудок*

ἐν (в) τῇ ἀγάπῃ (любові) μου (моїй), – головне.
поширена обставина способу дії

в) καθὼς (як) ἐγὼ (я) τὰς ἐντολάς (заповіді)
 підмет **додаток**

τοῦ πατρὸς (Отця) μου (мого) τετήρηκα (зберіг) – підрядне.
поширене означення *присудок*

г) καὶ (і) (я) μένω (перебуваю)
 імпл. підмет *присудок*

αὐτοῦ (його) ἐν (в) τῇ ἀγάπῃ (любові). – підрядне.
поширена обставина способу дії

12. Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἢ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ἢ καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῆ.

Складнопідрядне речення з двома підрядними:

а) Ταῦτα (Це) λελάληκα (сказав) (я) ὑμῖν (вам)
 додаток *присудок* *імпл. підмет* **додаток**

– головне.

β) ἵνα (щоб) ἡ χαρὰ (ραδίсть) ἡ ἐμή (μоя) ἐν (в) ὑμῖν (вас) ἦ (була)
підмет *означення* *обставина місця* *присудок*

– підрядне.

в) καὶ (і) ἡ χαρὰ (ραδίсть) ὑμῶν (ваша) πληρωθῆ (стала сповненою).
підмет *означення* *присудок*

– підрядне.

13. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς.

Складнопідрядне речення з двома підрядними:

α) Αὕτη (Це) ἐστὶν (є) ἡ ἐντολὴ (заповідь)
іменна частина присудка *присудок* *підмет*

ἡ ἐμή (μоя), – головне.

означення

β) ἵνα (щоб) (ви) ἀγαπᾶτε (любили)
імпл. підмет *присудок*

ἀλλήλους (один одного) – підрядне.

додаток

в) καθὼς (так, як) (я) ἠγάπησα (полюбив) ὑμᾶς (вас).
імпл. підмет *присудок* *додаток*

– підрядне.

14. μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.

Складнопідрядне речення:

α) μέγιστα (більшої) ταύτης (цієї) ἀγάπην (любові) οὐδείς (ніхто не)
 поширене означення додаток підмет

ἔχει (має), – головне.

присудок

β) ἵνα (як) τις (хтось) τὴν ψυχὴν (життя) αὐτοῦ (своє)
 підмет додаток означення

θῆ (кладе) ὑπὲρ (за) τῶν φίλων (люблених) αὐτοῦ (своїх). – підрядне.

присудок поширена обставина мети

15. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Складнопідрядне речення:

α) ὑμεῖς (Ви) φίλοι (любленими) μου (моїми) ἐστε (є).
 підмет іменна частина присудка означення присудок

– головне.

β) ἐὰν (якщо) (ви) ποιῆτε (чините)
 імпл. підмет присудок

ἃ (те, що) ἐγὼ (я) ἐντέλλομαι (заповідаю) ὑμῖν (вам). – підрядне.

поширений додаток¹²⁷

16. οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν.

Складнопідрядне з двома підрядними:

¹²⁷ В українській мові – це підрядне з’ясувальне речення.

α) οὐκέτι (Вже не) (я) λέγω (називаю)
обставина часу імпл. підмет присудок

ὕμᾱς (вас) δούλους (слугами), – головне.
додаток додатов

β) ὅτι (бо) ὁ δοῦλος (слуга) οὐκ (не) οἶδεν (знає)
підмет присудок

τί (що) ποιεῖ (робить) αὐτοῦ ὁ κύριος· – підрядне.
поширений додатов¹²⁸

γ) ὑμᾱς (вас) δὲ (же) (я) εἶρηκα (назвав)
додатов імпл. підмет присудок

φίλους (любленими), – головне.
додатов

δ) ὅτι (тому що) πάντα (все) ἃ (що) (я) ἤκουσα (почув) παρὰ (від) τοῦ
додатов поширена прикладка

πατρός (Отця) μου (мого) (я) ἐγνώρισα (об'явив)
імпл. підмет присудок

ὕμῖν (вам). – підрядне.
додатов

17. οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθην ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη, ἵνα ὅ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν.

Складнопідрядне речення з чотирма підрядними:

¹²⁸ В українській мові – це підрядне з'ясувальне речення.

α) οὐχ (Не) ὑμεῖς (ви) με (мене) ἐξελέξασθε (вибрали), – ГОЛОВНЕ.
підмет додток присудок

β) ἀλλ' (але) ἐγὼ (я) ἐξελεξάμην (вибрав) ὑμᾶς (вас) – ГОЛОВНЕ.
підмет присудок додток

γ) καὶ (і) (я) ἔθηκα (призначив) ὑμᾶς (вас) – ГОЛОВНЕ.
імпл. підмет присудок додток

δ) ἵνα (щоб) ὑμεῖς (ви) ὑπάγητε (йшли) – ПІДРЯДНЕ.
підмет присудок

ε) καὶ (і) καρπὸν (плід) (ви) φέρητε (приносили) – ПІДРЯДНЕ.
додток імпл. підмет присудок

ς) καὶ (і) ὁ καρπὸς (плід) ὑμῶν (ваш) μένη (залишався), – ПІДРЯДНЕ.
підмет означення присудок

ζ) ἵνα (щоб) ὃ (те) τι (що) ἂν (ви) αἰτήσητε (проситимете)
додток поширена прикладка

τὸν πατέρα (Отця) ἐν (в) τῷ ὀνόματί (ім'я) μου (моє)

(Він) δῶ (дав) ὑμῖν (вам). – ПІДРЯДНЕ.
імпл. підмет присудок додток

18. Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

Складнопідрядне речення.

α) Ταῦτα (це) (я) ἐντέλλομαι (заповідаю) ὑμῖν (вам),
додток імпл. підмет присудок додток

– ГОЛОВНЕ.

б) ἵνα (щоб) (ви)	ἀγαπᾶτε (любили)
<i>імпл. підмет</i>	<i>присудок</i>
ἀλλήλους (один одного). – підрядне.	
<i>додаток</i>	

2.3 ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛЮ

У літературному творі є присутні певні мовні принципи та засоби, які характерні для конкретного автора. Вони визначають стиль цього тексту¹²⁹. Нашим завданням є визначити характерні ознаки стилю Євангелія від Йоана, які є присутні в досліджуваному нами уривку.

К. С. Кінер пише про те, що, незважаючи на глибоке, продумане богослов'я, деякі особливості граматики Йоана незрозумілі і свідчать про вільний стиль оповіді: *δέ* стоїть там, де більше підходить *καί*, і навпаки; часто немає сполучника, де сполучник «проситься»; присутні коливання часу у дієсловах та повтори¹³⁰. В Йо 15, 1-17 присутні згадані ознаки стилю: часті повтори, в дієсловах теперішній час чергується з аористом. В. Utley припускає, що вживання аориста там, де очікується вживання теперішнього часу, позначає певне сприйняття життя людини як єдиного цілого¹³¹.

Синтаксис перикопи містить наступні конструкції, які Р. Шнакенбург, посилаючись на М.-Д. Лагранжа (*Évangile selon Jean*, 1927) та К. Баєра (*Semitische Syntax im Neuen Testament*, т. 1, 1962), вважає ознаками семітського впливу¹³²:

1. *πάν κλημα ἐν ἐμοὶ... αἶρει αὐτό, καὶ πάν... καθαίρει αὐτό* (15, 2) Спершу ставиться фраза з *πάν* (*casus pendens*), і тоді кінець речення за змістом посилається на початок, за допомогою особового займенника.

¹²⁹ Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 51.

¹³⁰ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, Гренд-Репідс (США): Baker Academic, 2003, 49.

¹³¹ Див.: Б. АТЛИ, *Мемуари і письма любимого ученика Христа: Євангеліє от Йоанна, I, II и III Послания Йоанна* [PDF], пер. Шадов А.Д., Маршалл (США): Международное Изучение Библии 2003, 266.

¹³² Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, пер. Smyth K. т. 1, Танбрідж-Уельс (Англія): Burns and Oates 1984, 109.

2. *ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν* (15, 5). Дієприкметники, які вказують на певну умову, граматично виступають суб'єктами головного речення.
3. *καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός μου τηρήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ* (Йо 15, 10б). Після складнопідрядного речення слідує паратаксиси умови (синтаксично рівноправні між собою речення, які формально є сурядні, але відображають складнопідрядне речення умови).
4. *ὁ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν* (Йо 15, 7). Імператив вживається з *καὶ* і з майбутнім часом.

Д. Бонсірвен спершу наводить певні аргументи на користь того, що Євангеліє від Йоана було написано грецькою і тоді виділяє явні семітизми (єврейські і арамейські), в переважній більшості – в словах. Ці семітські поняття і фрази вбудовані в досить багату на ідіоми грецьку мову, з чого Bongsirven робить висновок, що вони відображають слова Господа, над якими роздумував Йоан¹³³.

В Йоана Ісус найбільше говорить сам про себе. Досліджуваний нами уривок не є винятком. Про це свідчать граматичні форми вжитих слів: дієслово *εἰμί*, яке характеризує богослов'я Йоана, вжито двічі; 16 з 64 дієслів вжито в I ос. однини; 26 з 57 займенників є в I особі однини і стосуються Ісуса. Те, що даний уривок є частиною промови, адресатом якої є учні, підтверджується частим вживанням дієслів в II ос. множини (19 із 64).

О. Я. Черський виділяє діалоги в Євангелії від Йоана в окремий малий літературний жанр Нового Завіту, стверджуючи, що вони є типовими для Йоанового стилю¹³⁴. Хоч в нашому уривку спостерігається лише монолог, однак в Четвертому Євангелії, як зауважує Р. Браун:

Ісус може почати розмову із певною особою або групою осіб; в часі розмови, слухачі відходять на задній план, і вже на кінці – розмова набуває універсального значення. Частиною цього може бути додавання декількох промов. Наслідок такого прийому – звільнити слова Ісуса з певних конкретних історичних умов і надати їм універсального значення¹³⁵.

¹³³ R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 1, 106.

¹³⁴ Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 51.

¹³⁵ R. BROWN, *The Gospel According to John. A concise commentary*, Колледжвілль (США): The Liturgical Press 1988, 19.

Хоч діалоги, промови зустрічаються і в Синоптичних Євангеліях, особливістю стилю Йоана є те, що вони є набагато довшими і розвивають певну богословську думку. Р. Шнакенбург в промовах Йоана виділяє наступні семітські інструменти риторики: «антитези, вербальні посилення через ключові слова, творення ланцюжка ідей за допомогою посилення на попередній зміст, інклюзії – думка повертається назад до своєї початкової точки, паралелізм і варіація»¹³⁶. Метод розвитку думки, який можемо побачити в Йо 15, 1-17, такий самий як в Йо 10, 1-18 (про доброго пастиря): «метод сконцентрованої думки, яка прогресує в нові кола: медитативний спосіб думки, який використовує кілька тверджень, але заглиблюється все глибше в свій суб'єкт, щоб отримати краще знання та розуміння»¹³⁷.

Можемо зробити висновок, що, досліджуваний нами уривок, хоч, ймовірно, і є частиною іншої версії Останньої промови, однак він гармонійно вливається як у цілу Останню промову Ісуса, так і в ціле Євангеліє, оскільки має безліч ознак стилю, притаманного євангелисту Йоану.

2.4 СТРУКТУРА ТЕКСТУ

Визначення структури тексту є останнім етапом синтаксичного аналізу. Речення перикопи поєднуються між собою безсполучниковим зв'язком, сурядними сполучниками: *καί, καὶ, δέ, οὐδέ, ἵνα, ἀλλ'* та підрядними сполучниками: *ἵνα, καθὼς, ἐάν, ὅτι, ὡς*. Зв'язок між реченнями утворюється також за допомогою повторів та займенників.

2.5.1. Макроструктура

Будова досліджуваного нами уривку керується певним задумом автора. Важливу роль відіграє дієслово *μένω перебувати*, яке вживається аж 10 разів і розкриває головну думку: перебування в єдності з Ісусом і конкретні наслідки,

¹³⁶ R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 1, 117.

¹³⁷ Там само.

ознаки цієї єдності. Д. Бізлі-Маррей стверджує, що промова в 15, 1-17 інтуїтивно ділиться на дві частини, які розгортають дві, тісно пов'язані між собою, теми: 1. Власне виноградна лоза 2. Заповідь учням, любити один одного¹³⁸. Однак, дослідники по-різному визначали точку, яка ділить уривок:

Р. Браун: вв. 1-6 (*машал*, свого роду притча) та вв. 7-17 (тлумачення і практичне застосування)¹³⁹;

Р. Шнакенбург: вв. 1-11 та вв. 12-17. Фраза: *ταῦτα λελόληκα ὑμῖν* це сказав я вам у в. 11 свідчить про завершення першої частини¹⁴⁰. Т. Л. Броді окреслює наступним чином теми цих двох частин: 1-11 – єдність з Ісусом, правдивою виноградною лозою: від перебування до плодоносності в любові; 12-17 – практичні наслідки цієї єдності¹⁴¹. У нашому визначенні макроструктури ми візьмемо до уваги обидва поділи. Спершу, за Р. Брауном, поділимо уривок на дві частини: образ виноградної лози (вв. 1-6) і повчання на основі образу (вв. 7-17). Ці дві частини, звертаючись до висновків Ч. Г. Талберта, поділимо ще на дві частини.

Згідно Ч. Г. Талберта, образ виноградної лози і гілок (15, 1-6) складається з двох частин, які вільно відповідають одна одній¹⁴²:

15, 1-4	15, 5-6
Я є справжня виноградна лоза (в. 1а)	Я виноградна лоза (в. 5а)
Всяку гілку в Мені (в. 2а)	Ви – гілки (в. 5б)
Доля гілок, які не приносять плоду (в. 2б)	Доля гілок, які не приносять плоду (в. 6)
Необхідність перебування для для плодоносності (в. 4)	Необхідність перебування для плодоносності (в. 5в)

¹³⁸ Див.: G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, Word Biblical Commentary, т. 36, Даллас (США): Word Books Publisher, 2002, 269.

¹³⁹ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 665.

¹⁴⁰ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 108.

¹⁴¹ Див.: T. L. BRODIE, *The Gospel according to John. A literary and theological commentary*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press, 2002, 479-484.

¹⁴² Див.: C. H. TALBERT, *Reading John*, 211.

А повчання на основі образу має схему концентрації¹⁴³: вв. 7-10: плодоносність залежить від перебування в Христі; вв. 12-17: плодоносність розуміється як любов один до одного. в. 11 – схема сходиться: бажання Ісуса радості для своїх учнів.

Отож, можемо виділити таку макроструктуру тексту:

вв. 1-4 – Перша частина образу виноградної лози.

вв. 5-6 – Друга частина образу виноградної лози: інші аспекти єдності, які відкриває образ виноградної лози.

вв. 7-10 – Перша частина пояснення образу виноградної лози: плодоносність залежить від перебування в Христі.

в. 11 – кульмінація пояснення, підсумок першої частини: бажання Ісуса радості для своїх учнів.

вв. 12-17 – Друга частина пояснення: плодоносність – це любов один до одного.

2.4.2. Мікроструктура

Базуючись на синтаксисі речень та макроструктурі можемо виділити таку мікроструктуру перикопи:

в. 1а: *Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινὴ* – пряме твердження Ісуса, що Він є правдивою виноградною лозою, останній образний вислів «Я – є» Ісуса;

в. 1б: *καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν* – на відміну від інших образних висловів «Я – є» тут додається ще предикат, який вводить в образ роль Отця;

в. 2а: *πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν* – вводить образ гілок правдивої виноградної лози, які не приносять плоду;

в. 2б: *αἴρει αὐτό* – дія виноградаря Отця щодо цих гілок – відтинає їх;

в. 2в: *καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον* – на протиполог гілкам, які не приносять плоду, вводить образ гілок правдивої виноградної лози, які приносять плід.

в. 2г: *καθαίρει αὐτὸ* – дія виноградаря Отця щодо цих других гілок – очищає їх;

¹⁴³ Див.: С. Н. TALBERT, *Reading John*, 213.

в. 2д: *αὐτὸ ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ* – пояснення такої негативної, на перший погляд, дії виноградаря щодо гілок, які приносять плоди: щоб більший плід приносили.

в. 3а: *ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν* – Ісус стверджує, що цей процес очищення з метою більшої плодоносності вже був здійснений щодо учнів, завдяки тому, що Він їм об'явив. Таким чином бачимо тему єдності Сина із Отцем: в попередньому уривку стверджувалось, що Отець очищає, тут Ісус каже, що учні очистились через Слово, яке Він їм сказав;

в. 4а: *μείνατε ἐν ἐμοί* – заклик Ісуса до перебування в Ньому;

в. 4б: *καὶ ἐν ὑμῖν* – запевнення Ісуса, що Він також перебуватиме в учнях;

в. 4в: *καθὼς τὸ κλήμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἄφ' ἑαυτοῦ* – Ісус пояснює, чому важливо виконувати заклик перебувати в Ньому із в. 3. Він повертається до образу виноградної лози і звертає увагу на те, що гілка не приносить плоду сама по собі;

в. 4г: *ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ* – до попереднього твердження Ісус додає: якщо не є в єдності з лозою;

в. 4д: *οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς* – Ісус робить порівняння: плодоносність учнів також має подібну залежність, як і плодоносність виноградних гілок;

в. 4е: *ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε* – плодоносність учнів залежить від перебування в Ісусі;

в. 5а: *ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος* – Ісус знову ототожнює себе із виноградною лозою, опускаючи вже означення *правдива*;

в. 5б: *ὑμεῖς τὰ κλήματα* – тут в образі вже не згадують виноградаря, Отця, але звертається увага на те, що учні є гілками;

в. 5в: *ὁ μένων ἐν ἐμοὶ καὶ ἐν αὐτῷ* – тут вже без образної мови повторюються попередні твердження із в. 4: йдеться про того, хто послухався, перебуває в Ісусі, а Ісус в ньому;

в. 5г: *οὗτος φέρει καρπὸν πολύν* – такий приносить багатий плід;

в. 5д: *ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν* – ще раз підкреслюється важливість єдності учнів з Ісусом для того, щоб бути плідним: без Нього учні не можуть зробити нічого;

в. 6а: *ἐὰν μὴ τις μένη ἐν ἐμοί* – Ісус говорить про тих, хто не перебуває в Ньому;

в. 6б: *ἐβλήθη ἔξω* – нездатність приносити плоди – не єдиний наслідок відсутності єдності із Ісусом. Той, хто не перебуває в Ісусі стає відкинений геть;

в. 6в: *ὡς τὸ κλῆμα* – щоб краще пояснити жахливі наслідки відсутності єдності із Ним, Ісус знову звертається до образу виноградних гілок;

в. 6г: *καὶ ἐξηράνθη* – гілка відірвана від лози висихає – втрачає свою життєздатність;

в. 6д: *καὶ συνάγουσιν αὐτὰ* – відірвані гілки стають об'єктом, їх збирають;

в. 6е: *καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν* – пояснення, навіщо їх збирають – щоб кинути у вогонь;

в. 6є: *καὶ καίεται* – наслідок – повне знищення. Ці гілки спалюються;

в. 7а: *ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί* – Ісус знову повертається до теми перебування в Ньому;

в. 7б: *καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνη* – Ісус уточнює спосіб свого перебування в учнях: через свої слова;

в. 7в: *ὁ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε* – Ісус говорить про ще одну можливість, яка пов'язана із перебуванням в Ньому: учні мають можливість просити, що лише забажають;

в. 7г: *καὶ γενήσεται ὑμῖν* – Ісус запевняє, що це їхнє прохання буде задоволене;

в. 8а: *ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου* – Отець не зникає із стосунків Ісуса та Його учнів. Він в них прославляється;

в. 8б: *ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε* – плодоносність також пов'язана з Отцем;

в. 8в: *καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί* – учнівство не зупиняється лише на інтимному зв'язку з Ісусом, воно є прославою Отця;

в. 9а: *Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ* – впроваджується тема любові, джерелом якої є Отець;

в. 9б: *κἀγὼ ὑμᾶς ἠγάπησα* – Ісус об'являє учням Божу любов, Він полюбив їх цією любов'ю;

в. 9в: *μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ* – Ісус додає ще один спосіб перебування в Ньому: перебувати в Його любові;

в. 10а: *ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε* – впроваджується тема зберігання заповідей;

в. 10б: *μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου* – зберігання заповідей Ісуса – ознака того, що учні перебувають в Його любові;

в. 10в: *καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τετήρηκα* – Ісус знову ставить за приклад свої стосунки з Отцем: Він зберіг заповіді Отця;

в. 10г: *καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ* – тому Він стверджує, що перебуває в любові Отця;

в. 11а: *Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν* – приготування певного підсумку того, що було сказано;

в. 11б: *ἵνα ἡ χαρὰ ἣ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ᾗ* – Ісус окреслює мету того, що Він об’явив учням: щоб в них була його радість;

в. 11в: *καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῆ* – Ісус окреслює природу цієї радості, вона – сповнена;

в. 12а: *Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἣ ἐμὴ* – Ісус вже говорив про збереження його заповідей, як про ознаку перебування в його любові. Тут Він хоче конкретизувати, яка є його заповідь;

в. 12б: *ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους* – Ісусова заповідь набуває конкретних рис: любити один одного;

в. 12в: *καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς* – любов між учнями має уподібнюватись досконалій любові Христа;

в. 13а: *μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει* – Ісус бажає уточнити, що означає досконала любов. Любов не є абстрактна;

в. 13б: *ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ* – найвищий прояв любові до ближнього – віддати за нього своє життя;

в. 14а: *ὁμεῖς φίλοι μου ἐστε* – впроваджується тема возлюбленості або дружби. Любов формує новий рівень стосунків. Ісус називає своїх учнів друзями, любленими;

в. 14б: *ἐὰν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν* – оскільки стосунки дружби між Христом і учнями мають в своїй основі перебування в любові, вони також супроводжуються виконанням учнями заповідей Христа;

в. 15а: *οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους*, – Ісус використовує протиставлення між другом і слугою. І заявляє, що вже не називає учнів слугами;

в. 15б: *ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος* – Ісус пояснює, чому учні не можуть більше називатись слугами, які не знають, що робить їхній пан;

в. 15в: *ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους* – Ісус ще раз повторює, що Він називає своїх учнів друзями;

в. 15г: *ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν* – у світлі попереднього протиставлення «слуга – друг», Ісус пояснює чому Він не називає їх більше слугами, але друзями: Він об’явив їм те, що почув від Отця, тому вони знають, що робить їхній пан, тому не можуть вже називатися слугами.

в. 16а: *οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε* – впроваджується нова тема – вибраності. Ісус говорить, що стати учнем не було ініціативою самих учнів;

в. 16б: *ἀλλ’ ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς* – Ісус говорить про те, що Він є ініціатором стосунків;

в. 16в: *καὶ ἔθηκα ὑμᾶς* – Ісус говорить про певне призначення учнів. Це призначення можна зрозуміти у світлі плодоносності, яка є прославою Отця.

в. 16г: *ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε* – заклик до дії, післаництво;

в. 16д: *καὶ καρπὸν φέρετε* – Ісус знову звертає увагу на те, що стосунки з Ним повинні увінчуватись плодоносністю;

в. 16е: *καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη* – плоди, які народжуються через перебування в Ісусі залишаються, тривають;

в. 16є: *ἵνα ὃ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν* – знову є запевнення щодо вислуханих молитов. Бог вислуховуватиме вибраних і улюблених Ісуса;

в. 17а: *Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν* – Ісус ще раз говорить про свою заповідь;

в. 17б: *ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους* – повернення до заповіді взаємної любові. Таким чином частина промови з образом виноградної лози отримує чіткий висновок.

Мікроструктура тексту демонструє нам послідовність розвитку думки автора, його майстерність передачі науки Христа. Промова Ісуса має динамічний характер, і незважаючи на те, що контекстуально її адресатами є учні, кожен її пізніший читач чи слухач може відчувати, що Ісус промовляє саме до нього. Образна мова алегорії виноградної лози та гілок непомітно переплітається із відображенням реалій життя учнів Христа. Хоч в тексті зустрічаються часті повторення окремих слів, однак, з кожним віршем вони несуть в собі додаткове, уточнююче значення. Поняття, які на перший погляд можуть здаватися абстрактними: перебування в Ісусі, любов, плодоносність, очищення, дружба – отримують практичне, близьке до реального життя значення: виконання заповідей, жертівність, слухання слів, знання об'явленої волі Божої.

РОЗДІЛ 3

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Виходячи з уже поданого синтаксичного аналізу, за допомогою якого нам вдалось детально представити більші та менші одиниці тексту: слова, речення, зв'язки між ними, тепер нам слід показати, який зміст ці текстові одиниці передають. Щоб зрозуміти значення тексту недостатньо є визначити граматичні форми слів, синтаксис речень і спосіб їх сполучування. Нам також необхідно «з'ясувати значення слів та понять у тексті, а також взаємозв'язки між цими словами, реченнями й усім текстом»¹. Це ми будемо робити за допомогою семантичного аналізу тексту, який складається з наступних етапів: створення семантичного інвентаря – найосновніших слів та виразів (з'ясування значень слів та словосполучень), визначення опозицій у тексті (протиставлень, які виникають між елементами тексту), виявлення основних семантичних ліній (опозицій у тексті, які об'єднуються у групи). Семантичний аналіз має допомогти нам зрозуміти значення окремих слів та речень і, на основі цього, що саме текст прагне повідомити².

За допомогою контекстуального аналізу ми вже показали, що Йо 15, 1-17 є інтегральною частиною Останньої промови Ісуса і містить в собі важливі теми, присутні як в інших частинах Останньої промови, так і в цілому Євангелії. Алегорія виноградної лози, хоч є самостійною одиницею в цілому Євангелії і зустрічається лише раз, однак, вона містить в собі один із висловів «Я – є», через які Ісус, використовуючи зрозумілі для юдеїв образи, об'являє себе Месією, Сином Божим. Натомість пояснення образу виноградної лози (15, 7-17) по-новому відкриває теми, присутні в цілій Останній промові³: вислуховування

¹ Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 55.

² Див.: *Там само*.

³ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 666.

Богом прохань учнів (14, 13-14; 16, 23-24, 26), прослава Отця (13, 31-32; 14, 13; 17, 1, 4), любов Отця до Ісуса (17, 23), любов Ісуса до учнів (13, 1, 34; 14, 21), зв'язок між любов'ю і виконанням заповідей (14, 15, 21, 23-24), рефрен «Це сказав я вам» (14, 25; 16, 1, 4, 6, 25, 33), заповідь любові (13, 34), аналогія стосунків слуга-господар (13, 16; 15, 20), вибрання учнів (13, 18; 15, 19). На основі структури, визначеної синтаксичним аналізом, бачимо, що промова побудована так: **вв. 1-2** вводить образи: Ісус – правдива виноградна лоза, Отець – виноградар, який доглядає виноградник – обрізає гілки, які не приносять плоду, очищає гілки, які приносять плід, щоб ще більше плодоносили; У **в. 3** є утотоження учнів із гілками, які є очищені. **В. 4** говорить, що плодоносність можлива лише через перебування учнів в Ісусі, і як приклад наводиться виноградна гілка, яка окремо від лози не може приносити плід. У **в. 5** знову повторюється, що Ісус – виноградна лоза. І є пряме порівняння учнів з гілками. Таким чином знову підкреслюється важливість перебування в Ісусі, для того, щоб приносити багатий плід, і неможливість щось дати через відсутність єдності з Ним. У **в. 6** за допомогою образу неплодоносних гілок показує, що чекає тих, хто не перебуває в єдності з Ісусом і не приносить плоди. У **в. 7а - 7б** стверджується, що Ісус перебуває в учнях через Його слова. У **вв. 7в - 7г** і пізніше у **в. 16с** отримуємо запевнення, що молитви тих, які перебувають у єдності з Ісусом, будуть вислухані. **В. 8** говорить, що Отець прославляється в учнях Христа. **В. 9** говорить про перебування в Ісусі, як про перебування в тій любові, в якій Отець полюбив Ісуса, а Ісус полюбив учнів. **В. 10** пояснює, що перебування в любові включає в себе виконання заповідей. **В. 11** подає певний підсумок, що перебування в Ісусі, приношення плодів супроводжуються сповненою радістю. У **в. 12** Ісус заповідає учням, щоб вони любили одне одного, беручи за приклад Його любов до них. У **в. 13** Ісус уточнює, в чому полягає Його любов до учнів, і говорить, що така любов є досконала. У **в. 14** Ісус говорить про те, що виконання Його заповідей закладають стосунки дружби між учнями і Ним. У **в. 15** Ісус пояснює учням, чому він вже називає їх друзями, а не слугами. Вони, на відміну від слуг, через Ісуса отримали об'явлення волі господаря – Отця. У **в.**

16 йдеться про суть покликання учнів. **В. 17** підсумовує промову і ще раз наголошує на найголовнішому, тому що супроводжує перебування в Ісусі, виконання Його заповідей, дружба з Ним – взаємній любові. Отож, можемо бачити, що текст, вже на етапі синтаксичного аналізу, має певну послідовність та цілісність у розвитку думки. Для того, щоб глибше розкрити зміст цієї частини Останньої промови необхідно насамперед визначити семантичне значення окремих слів та виразів – створити семантичний інвентар.

3.1 СЕМАНТИЧНИЙ ІНВЕНТАР

Ἐγώ εἰμι – я є. Те, що є необхідним для життя людини, допомагає охарактеризувати унікальність *ἐγώ* Ісуса⁴.

ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινὴ – справжня виноградна лоза. «Виноград, одна із основних сільськогосподарських культур в біблійні часи, вирощувався у виноградниках для виготовлення вина, а земля з численними виноградниками символізувала достаток і процвітання»⁵. Ізраїль часто зображений в Старому Завіті як виноградна лоза, або виноградник (Ос 10, 1-2; Іс 5, 1-7; Єр 2, 21; Єз 15, 1-5; 17, 1-21; 19, 10-15; Пс 80, 8-18). Привертає увагу те, що до вислову додається *ἡ ἀληθινὴ*, адже, стоячи після іменника, це слово ставить наголос на собі⁶. Ізраїль, як Богом насаджений виноград, через свої переступи, корупцію, нездатність бути свідченням святості для інших народів, приносив недобрі плоди (Іс 5, 1-7; Єр 2, 21). Тому слова Ісуса про те, що Він є правдивою виноградною лозою, є протиставленням до невдачі Ізраїля. Важливим є те, що виноградиною є саме Ісус, а не нова спільнота – учні, Церква⁷. Певні пояснення щодо цього дає нам Пс 80, 14-18, де описується зруйнований виноградник, і є прохання: «Нехай твоя рука буде на чоловікові твоєї правиці, на сині людським, що його укріпив еси для себе».

⁴ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 199.

⁵ Л. РАЙКЕН, Д. УИЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, пер. Скороходов Б. А. Санкт-Петербург (Росія): Библия для всех 2005, 141.

⁶ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 97.

⁷ Див.: G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, Word Biblical Commentary, т. 36, 272.

ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστίν – мій Отець є виноградар. Отець є зображений в алегорії як виноградар. Незважаючи на те, що основною темою цієї частини Останньої промови є перебування в Ісусі, Отець також відіграє в ній важливу роль. Загалом, *γεωργός* – це той, хто порас, обробляє землю, однак також може означати *виноградар*. Аріани пояснювали цей вірш так: так, як є різниця між природою виноградаря та виноградини, так є різниця між Отцем і Сином⁸. Однак, дана алегорія робить наголос на тому, що гілки отримують своє життя від виноградної лози, а Отець доглядає за виноградиною, а не дає їй життя. «Ісус знову підкреслює Свої глибокі, тісні і відкриті стосунки з Отцем і, одночасно, Свій послух волі Отця»⁹.

πάν κλήμα – всяку гілку. Зазвичай в LXX позначає виноградну лозу: (Йоїл 1, 7; Наум 2, 3; Єз 17, 6; Мал 3,19). В порівнянні учнів із виноградними гілками підкреслюється життєвоважливе органічне поєднання між виноградною лозою і її гілками¹⁰.

ἐν ἐμοί – в Мені. Коли йдеться про виноградну гілку, яка не приносить плоду, але є в Ісусі, *ἐν ἐμοί*, то, логічно, що автор не має на увазі юдеїв, які не увірували, були безплідними, так як це є в Мт 21, 41; Рим 11, 17; Мт 15, 13. *ἐν ἐμοί* радше вказує на християн віровідступників¹¹.

αἴρει... καθαίρει – відтинає... очищає. Ми вже раніше зазначали те, що український переклад не передає параномізії цих двох дієслів. Практика відтинання частин рослин з метою отримання більшого урожаю була здавна відома в Ізраїлі. Єврейська Біблія згадує про це (Лев 25, 3-4; Іс 5, 6; 18, 5). Обтинання було заборонене в ювілейний рік. Така дія в сільському господарстві, коли рослина ставала сильнішою через обтинання, стала аналогією принципів морального життя¹². *Καθαίρει* – частіше позначає дії, які стосуються ритуальної чистоти, а не сільського господарства. Вживаючи це дієслово, Йоан може

⁸ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 660.

⁹ Б. АТЛИ, Мемуары и письма любимого ученика Христа [PDF], 268.

¹⁰ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 442.

¹¹ Див.: C. K. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 473.

¹² Див.: C. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 996.

продовжувати тему заміни зовнішніх ритуальних очищень (Йо 2, 6; 3, 25)¹³. В цьому уривку обидва дієслова вживаються не для опису дій в сільському господарстві, а для навчання певної правди християнської віри¹⁴.

ἤδη ὑμεῖς καθαροί ἐστε – ви вже є чисті. *Καθαροί* продовжує гру слів, яка є між *αἴρει* та *καθαίρει*. Алегорія починається з посилання на виноградну лозу, і ми починаємо розуміти її значення тоді, коли подається ідентифікація: хто є лоза, хто є гілки (в. 1). У в. 3. Ісус ідентифікує гілки не формально, але через посилання на в. 2, в якому йдеться про відтинання та очищення гілок¹⁵. «Весь контекст вказує на ознаки правдивого учнівства. Акцент стоїть на слові *ἤδη*, що дає впевненість учням на їх безпечному стані в Христі»¹⁶. *Καθαροί* зустрічається також в 13, 10, де йдеться про Юду. В Йоана чистота залежить не від обряду, але від прийняття Слова Ісуса (17, 14; 5, 38; 8, 37).

διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν – завдяки слову, що я вам сказав. Про силу слова Ісуса читаємо також в 12, 48; 15, 7; 17, 8. Звичайно, що не йдеться тут про якесь конкретне слово. Моральне та духовне життя людини, згідно Йоана, стає чистим не завдяки формулі, наприклад, такій, яка є при хрещенні, але завдяки Христу, який промовляє і діє. При цьому значення дій Ісуса відкривається через Його діяльне слово¹⁷.

μείνατε ἐν ἐμοί, καὶ ἐν ὑμῖν – перебувайте в мені, а я – в вас. «Слово *перебувати μένω* – одне із ключових в системі богословських поглядів Йоана. Між перебуванням учнів в Христі і перебуванням Христа в учнях немає зв'язку умови чи наслідку, це є частини одного цілого: «якщо учні перебувають в Ісусі через віру, Він перебуває в них через любов і плодоносність»¹⁸.

ἐβλήθη ἔξω... καὶ ἐξηράνθη – відкинений геть... і висихає. Ці дієслова несуть образне значення: вони прямо не описують те, що стається із тими, хто не

¹³ Див.: Там само, 997.

¹⁴ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 474.

¹⁵ Див.: В. LINDARS, *The new century Bible commentaries. The Gospel of John*, Гренд Рапідс (США): William B. Eerdmans Publishing Company 1986, 488.

¹⁶ Б. АТЛИ, Мемуары и письма любимого ученика Христа [PDF], 268.

¹⁷ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 474.

¹⁸ R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 678.

перебуває в Христі, наприклад, не говорять про екскомуніку. Тобто якщо ці дієслова прямо б описували стан людини – буде викинена геть, всохне, це звучало б дивно. На те, що дієслова стоять в аористі, є декілька пояснень, які подає Р. Браун¹⁹: 1. вказує на негайність дії твердження; 2. виражає, що наслідок дії, який є настільки очевидним, хоч стосується майбутнього, але виражається так, ніби він вже стався; виражає твердження, які є дійсні завжди.

συνάγουσιν... βάλλουσιν – збирають... кидають. Слова описують подальшу долю тих, хто не перебувають в Христі. Форма і час дієслів змінюється, але сенс залишається: на єврейський або арамейський манір 3 ps. pl. act. передає пасивний стан²⁰. Ймовірно, євангелист і читачі Євангелія одразу ж думали тут про юдеїв, або антихристів – тих, хто вийшов з спільноти християн і очолив еретичні групи (1 Йо 2, 18-19; 4, 1-6), або ж про тих, хто «грішить на смерть» (1 Йо 5, 16-17)²¹.

εἰς τὸ πῦρ... καίεται – в вогонь... спалюються. «Слова про спалення нагадують есхатологічну термінологію синоптиків. Однак, в Йоана есхатологія перенесена на теперішнє. Приречений на загибель той, хто сьогодні відділив себе від Христа»²². Ці слова не відкривають нам спосіб покарання тих, хто не перебуває в Ісусі, а радше, продовжуючи тему виноградної лози, висвітлюють наслідки нездійснення Божого задуму, подібно як це сталося із Ізраїлем. Саме стан буття без Бога вже є покаранням.

ἐὰν μένητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μένη – якщо перебуваєте в мені, і слова мої – в вас перебувають. Тут маємо певне уточнення того, як краще здійснити заклик Ісуса, перебувати в Ньому (15, 1-6). *ῥήματά* – ймовірно, особливі вислови і заповіді Ісуса, які повинні бути в думках і серці християн²³. Наука Ісуса має таку ж дію, як і Йоґо постать – відкриває Отця. «Євангеліє, одночасно, це – і Особа, і Новина»²⁴.

¹⁹ Див.: Там само, 661.

²⁰ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 475.

²¹ Див.: G. R. BEASLEY-MURRAY, *John*, Word Biblical Commentary, т. 36, 273.

²² А. ПРОКОПЧУК, *Лекції по Євангелію от Иоанна*, Москва (Росія): Издательство ПСТГУ 2015, 125.

²³ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 475.

²⁴ Б. АТЛИ, Мемуари и письма любимого ученика Христа [PDF], 270.

ὁ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε, καὶ γενήσεται ὑμῖν – чого тільки бажаєте, просіть і буде зроблено вам. Тут ми маємо певну обіцянку. Перебування в Ісусі є запорукою того, що молитва буде вислухана. Подібні твердження були вже в Йо 14, 10-13, в яких віра містить обіцянку вислуханої молитви. Однак в досліджуваному уривку, чітко вказано на особу Отця, як на виконавця прохання. *Чого тільки бажаєте, просіть* звучить дуже просто і прямо і виражає стан перебування в Христі²⁵. «Молитва правдивого покірного християнина не може бути невдала, так як він не просить нічого, що суперечить Божій волі»²⁶.

ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου – в цьому прославився мій Отець. Те, що Отець прославився в місії Сина, зустрічається в Йо 12, 28; 13, 31-32; 14, 13. Оскільки Син здійснив своє завдання, Отець тепер прославляється в учнях, які продовжують завдання Сина. На відміну від Мт 5, 16, де йдеться про те, що люди, бачивши добрі діла учнів, будуть славити Небесного Отця, в Йоана прослава Отця в учнях не є справою інших людей, але є ознакою життя учнів, їхньої участі в житті Ісуса²⁷.

καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί – і (в цьому, що ви) стали моїми учнями. Тема учнівства в Йоана має наголос на віру. В Йо 9 фарисеї на питання сліпородженого: «Чи, може, і ви його учнями бажаєте стати?» (9, 27), відповідають «Ми – Мойсееві учні!» (9, 28). «Учень зображений тут як той, хто рівняється до конкретного вчителя, який має послаництво від Бога: “Ми знаємо: до Мойсея промовляв Бог” (9, 29)»²⁸. Виглядає, що для Йоана плодоносність, подібно як взаємна любов в Йо 13, 35, є видимою ознакою учнівства²⁹.

καθὼς ἠγάπησέν... καὶ ἠγάπησα – як полюбив Отець... так я полюбив. «Головна ознака учеництва – готовність до любові, яка є виконанням заповіді, яку зустрічаємо вже в Йо 13, 34: “Як я був полюбив вас, так любіть і ви один одного!”»³⁰. В 15, 9 маємо певне доповнення до цієї заповіді: зразок любові –

²⁵ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 102.

²⁶ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 475.

²⁷ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 680.

²⁸ Л. РАЙКЕН, Д. УИЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, 1262.

²⁹ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 475.

³⁰ А. ПРОКОПЧУК, *Лекції по Євангелію от Иоанна*, 126.

любов Отця до Сина. Аорист *ἠγάπησα*, вказує також на звершену хресну жертву Ісуса, що підтверджує також в. 13. Промова передбачає смерть Ісуса і звернена до після-пасхальної спільноти³¹.

μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ – перебувайте в любові моїй. Тема перебування в Ісусі, перебування в Його слові переходить до теми перебування в Його любові. «Стосунки, описані у віршах 1-8, далі висвітлюються як стосунки любові»³². *μείνατε* стоїть в аористі імперативі, що вказує на сильний заклик для учнів увійти та перебувати в любові Ісуса³³.

ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε... καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τητήρηκα – якщо заповіді мої зберігатимете... як я заповіді Отця мого зберіг. Ісус конкретизує, що означає перебувати в Його любові – мати послух щодо заповідей Отця, як Він мав (Йо 14, 15, 21, 23; 1 Йо 2, 3; 3, 22, 24; 5, 3)³⁴.

Ταῦτα λελάληκα – це сказав я. Цей вислів є в Йо 14, 25 і повторюється 6 раз як рефрен в другій частині Останньої промови (15, 11; 16, 1, 4, 6, 25, 33). Подібні рефрени зустрічаються як в пророків, так і в Матея: як Ісус скінчив ці слова. Тут цей вислів служить для переходу від віршів 7-10 до 12-17³⁵.

ἵνα ἡ χαρὰ ἣ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ᾗ – щоб радість моя в вас була. Тема радості зустрічається в Йо 14, 28, коротко згадується в 15, 11 і ширше описується в 16, 20-24. Послух і любов, до яких закликає Ісус, супроводжуються радістю. Єдність з Ісусом є джерелом радості. Тема радості як спасительного дару є в Йо 3, 29: Хреститель сповнюється радістю, бо чує голос Христа, нареченого; Йо 4, 36: сіяч і жнець укупі радіють через зібрані для життя вічного плоди; Йо 8, 56: Авраам сповнений радості, бо бачив день Ісуса; 11, 15: Ісус радіє, що був відсутній при смерті Лазаря, тому що його учні увірують; 14, 28: учні повинні радіти, що Ісус іде до Отця.³⁶

³¹ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 103.

³² H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 519.

³³ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 476.

³⁴ Див.: Д. ВОЛБУРД, *Толкование четырех Евангелий и книги Деяний апостолов*, 343.

³⁵ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 650.

³⁶ Див.: *Там само*, 681.

πληρωθῆ – сповнена. Згідно поглядів рабинів, «радість теперішнього віку є недосконала, затьмарена неминучістю смерті і життєвими турботами. Тільки майбутній вік, месіанська ера зможе побачити сповнену радість» (Іс 25, 9; 35, 10; Соф 3, 14-17; Зах 9, 9)³⁷. Таким чином Ісус говорячи про Його сповнену радість, вказує на настання месіанського часу.

αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἣ ἐμὴ – це є моя заповідь. *ἡ ἐντολὴ* – тут, на відміну від в. 10, вжито в однині. Наука Ісуса звужується до єдиної, всеохоплюючої заповіді, яка вже зустрічалась в 13, 34. Наступні слова мають на меті ще краще пояснити алегорію плодоносності³⁸.

ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς – щоб ви любили один одного так, як я полюбив вас. *ἀγαπᾶτε* – форма теперішнього часу, дійсного способу, наказового характеру, тобто виражає постійно діючу вказівку. *ἠγάπησα* – форма аористу, дійсного способу, ймовірно, вказує на хресну жертву, яка є виявом досконалої любові³⁹.

μείζονα ταύτης ἀγάπην – більшої ніж цієї любові. Ці слова не вказують на те, що любов до друзів є вища від любові до ворогів; але, що найбільший вияв любові до своїх друзів – це віддати за них своє життя⁴⁰.

ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ – як хтось життя своє кладе. У в. 13 Ісус відкриває найвищу межу того, що можуть означати слова із в. 12 *καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς так, як я полюбив вас*. Любов, про яку говорить Ісус, не є абстрактна, трансцендентна. «Сучасні юдейські вчителі одностайні в тому, щоб не ставити самопожертву як вимогу, і це є одна із класичних відмінностей між християнством і юдаїзмом»⁴¹. Самопожертва тут є парадигмою, яка спонукає учнів бути готовими до цього⁴².

ὕπερ τῶν φίλων αὐτοῦ – за тих, кого він любить (за друзів). Слова *ὕπερ τῶν φίλων* за друзів розпочинають нову тему в тексті. В Старому Завіті друзями Бога названо Авраама (Іс 41, 8; 2 Хр 20, 7) і Мойсея (Вих 33, 11). Ісус говорить про

³⁷ Г. БИЛ, Д. КАРСОН, *Ветхий Завет на страницах Нового*, т. 2., пер. Колкер Л., Черкаси: Коллоквиум 2011, 406.

³⁸ Див.: В. LINDARS, *The new century Bible commentaries. The Gospel of John*, 491.

³⁹ Див.: Б. АТЛИ, Мемуары и письма любимого ученика Христа [PDF], 272.

⁴⁰ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 476.

⁴¹ R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 682.

⁴² Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 109.

Лазаря: «наш друг» (Йо 11, 11). «Дружба в біблійному розумінні – це зустріч лицем в лице, в якій присутні близькість, особистісне спілкування і чесність. Також це вияв любові і довіри, які єднають одну душу з іншою. У своєму вищому прояві – це союз з Богом»⁴³.

ἐὰν ποιῆτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν – якщо чините те, що я заповідаю вам. Не мається на увазі те, що Ісус робить свою дружбу з апостолами залежною від виконання ними Його заповідей, але, що їхня взаємна любов свідчитиме про те, що вони є друзями Христа і перебувають в Його любові⁴⁴. Тобто первинним є не виконання заповідей, але відповідь людини на Божу любов, яка виражається у виконанні заповідей. Христос очікує від учнів послуху, який бере початок у любові⁴⁵.

οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους... ὑμᾶς δὲ εἶρηκα φίλους – вже не називаю вас слугами... вас же я назвав любленими. Згідно юдейського закону, раб не міг успадкувати нічого, незалежно від того, який маєток йому залишився, якщо йому не була дана свобода, або, якщо господар не передав йому свою власність, включно із самим ним. Не було б змісту в тому, що Ісус заповідав учням розділити Його слова і спадщину, якщо б вони залишались рабами⁴⁶. Однак, це твердження, яке ми знаходимо в Йо 15, 15, не нівелює того, що людина все таки залишається слугою Бога, що підтверджують новозавітні тексти (Лк 17, 10; Йо 13, 16; 15, 20). «В Новому Завіті християнин залишається слугою, з точки зору служби, яку він повинен виконувати, але з точки зору близькості стосунків з Богом, він стоїть вище ніж слуга»⁴⁷.

ἐγνώρισα – об'явив. Аорист відображає звершеність діл і слів Христа⁴⁸. «Година» ще не звершилась, але тут ми маємо об'явлення цієї «години», яка змінює статус учнів⁴⁹. Саме об'явлення, розуміння Божої волі, згідно Йоана, дає

⁴³ Л. РАЙКЕН, Д. УИЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, 292.

⁴⁴ Див.: Н. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 520.

⁴⁵ Див.: Д. ВОЛВУРД, *Толкование четырех Евангелий и книги Деяний апостолов*, 343.

⁴⁶ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 1013.

⁴⁷ R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 683.

⁴⁸ Див.: С. K. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 477.

⁴⁹ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 664.

змогу не бути *δούλους*, але стати *φίλους*. Хоч знання Божої волі і дає змогу бути другом Христа, але ці знання повинні йти поряд із любов'ю, що потім було викривлено в гностицизмі⁵⁰. «Раб не має близького спілкування із своїм господарем. І, виконуючи його накази, не вникає в їх зміст і ціль (в те, що в господаря на думці. Але Ісус відкрив Себе і все, що чув від Небесного Отця, своїм учням, чим засвідчив, що вони Його друзі»⁵¹.

οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς – не ви мене вибрали, але я вибрав вас. В Йоана Ісус декілька раз звертається до вибрання учнів (6, 70; 13, 18; 15, 19). Тут варто звернути увагу на граматичну форму дієслова, яке виражає дію Ісуса *ἐξελεξάμην*. ind. aor. mid. – виражає реальну, звершену дію, зосереджену на суб'єкті, в той час, як об'єкт – не настільки важливий. *ἀλλ'* – сполучник, який виражає сильне протиставлення. *ἐγὼ* – ще більше робить наголос на суб'єкті⁵². Те, що говорить Ісус суперечить тогочасній практиці, коли учні вибирали собі учителя⁵³. Учням відкривається те, що Бог є ініціатором стосунків, які, якщо людина на них відповідає, можуть приносити плоди. Тут ще раз підтверджується те, що близькі стосунки з Богом, дружба з Ним, не є заслуженим здобутком людини, але Божим даром.

ἔθηκα ὑμᾶς – призначив вас. Вжите тут дієслово *τίθημι* вживається також у в. 13 у вислові *τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ* віддати своє життя. Таким чином можна розуміти, що їхнє призначення – наслідування любові Ісуса до кінця⁵⁴. Також *τίθημι* може виражати єврейське *sā-tak* покласти руки, призначити (Чис 8, 10 – призначення левітів; Чис 27, 18 – призначення Мойсеєм Ісуса Навина)⁵⁵.

ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε – щоб ви йшли і плід приносили. *ὑπάγητε* щоб ви йшли згідно деяких екзегетів є закликом до місійності, або ж є вжите для

⁵⁰ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John*, 477.

⁵¹ Д. ВОЛБУРД, *Толкование четырех Евангелий и книги Деяний апостолов*, 343.

⁵² Див.: Б. АТЛИ, Мемуары и письма любимого ученика Христа [PDF], 272.

⁵³ Див.: А. ПРОКОПЧУК, *Лекции по Евангелию от Иоанна*, 127.

⁵⁴ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 1016.

⁵⁵ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 665.

того, щоб підсилити заклик *καρπὸν φέρητε* щоб ви плід приносили⁵⁶. Bultmann вважає, що вживання цього слова є виявом семітської багатослівності⁵⁷.

ὁ καρπὸς ὑμῶν μένη – плід ваш залишався. Це свого роду пригадування, що учні повинні перебувати в Христі і Його любові, тому що плід, який вони приносять не є діяльністю людською, але діяльністю Божого життя і Його любові в людині (1 Йо 4, 16-17)⁵⁸.

ἵνα... δῶ ὑμῖν – щоб... дав вам. Тут не йдеться про те, що для того, щоб Отець вислуховував молитви, учні повинні приносити плоди. Радше навпаки, для того, щоб учні приносили плід, який би залишився, вони потребують давання від Отця⁵⁹. В. 16 із в. 7 творять певну інклюзію. У в. 7 є запевнення, що Бог вислуховуватиме тих, хто перебуває в Ісусі, у в. 16 є запевнення, що Бог вислуховуватиме тих, вибраних і улюблених Ісуса⁶⁰.

ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους – це заповідаю вам, щоб ви любили одне одного. *Ταῦτα* тут у множині. Тому, ці слова не є еквівалентні тим, що є у в. 12. Вони, радше, подібно як в. 11, узагальнюють всі попередні висловлювання⁶¹. Без додатку *так, як я полюбив вас* наголос тепер падає на *одне одного*, таким чином вказується на любов, як на принцип будування та збереження єдності та критерій Божої спільноти в світі, «виноградної лози», яку Він виростив⁶².

3.2 ОПОЗИЦІЇ В ТЕКСТІ

Наступним етапом семантичного аналізу тексту є визначення опозицій, які виникають на основі змісту, який несуть у собі окремі елементи тексту, подані в семантичному інвентарі. У досліджуваному уривку Йо 15, 1-17 можемо спостерігати, як вжиті образи непомітно переходять до осіб, яких ці образи позначають. Таким чином можемо виділити дві опозиції, які позначаються в

⁵⁶ Див.: H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 521.

⁵⁷ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 665.

⁵⁸ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 112.

⁵⁹ Див.: *Там само*, 113.

⁶⁰ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 684.

⁶¹ Див.: B. LINDARS, *The new century Bible commentaries. The Gospel of John*, 493.

⁶² Див.: H. N. RIDDERBOS, *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, 522.

тексті різними словами і тісно між собою переплітаються: Бог в особі Отця та особі Сина – неправдиві учні; Бог в особі Отця та особі Сина – правдиві учні.

3.3 СЕМАНТИЧНІ ЛІНІЇ

Визначені опозиції в тексті визначають семантичні лінії, які схематично можемо продемонструвати в наступних двох таблицях:

<i>Бог в особі Отця та особі Сина</i>	<i>Правдиві учні</i>
<i>Ісус / виноградна лоза; Отець / виноградар</i>	<i>гілка, яка приносить плід; гілка, яка перебуває у виноградній лозі / учні, які перебувають в Ісусі; друзі</i>
є справжня	
очищає	очищається виноградарем
	приносить плід більший / плід багатий; плід залишатиметься
сказав слово	чисті, завдяки слову, яке Ісус сказав
перебуває в учнях; через слова, через те, що полюбив їх такою любов'ю, якою Отець полюбив Його; Ісус перебуває в любові Отця через зберігання заповідей; радість Ісуса є сповнена і є в учнях	перебувають в Ісусі; перебувають в Його любові; зберігають заповіді; мають Ісусову сповнену радість
зробить їм дасть їм	можуть просити, чого тільки бажають
Отець прославився	плід багатий приносять, стали Ісусовими учнями

дає заповідь, щоб любили один одного, так як Він полюбив їх; вказує на найвищу міру любові	
називає друзями, об'явив все, що почув від Отця	є любленими (друзями) Ісуса; знають, що робить пан; чинять, що Ісус заповідає їм
вибрав учнів, і призначив, щоб йшли і плід приносили	не вибирали Ісуса

<i>Бог в особі Отця та особі Сина Ісус / виноградна лоза; Отець / виноградар</i>	<i>Неправдиві учні гілка, яка не приносить плоду; гілка, яка не перебуває у виноградній лозі / учні, які не перебувають в Ісусі; слуги</i>
є справжня	
відтинає	відтинається виноградарем
	не приносить плоду / не може плід приносити / не може робити нічого
	не перебувають в Ісусі
збирають, в вогонь кидають	стає відкинений геть, висихає, спалюються
називає слугами	є слугами; не знають, що робить пан

Ми вже звертали увагу на особливу христоцентричність Євангелії від Йоана. Віра в Сина Божого є обов'язковою для спасіння: “Хто вірує в нього, не буде засуджений, хто ж не вірує, – той уже засуджений, бо не увірував в ім'я Єдинородного Сина Божого” (Йо 3, 18). Також в Євангелії від Йоана ми бачимо

глибокі інтимні стосунки між Сином і Отцем: “Я і Отець – одно” (10, 30), “Хто мене бачив, той бачив Отця” (14, 9). “Отець, який перебуває в мені, – він творить діла. Тож вірте мені, що я в Отці, й Отець у мені” (14, 10-11). З огляду на це, ми не виділяємо опозицію чи окремі семантичні лінії Отець – Син.

Значеннєві лінії присутні в нашому уривку формуються на основі термінології, яка характеризує осіб: Сина, Отця, тих, які перебувають в Сині і приносять плід та тих, які не перебувають в Сині та не приносять плоду. Образи виноградної лози, виноградаря та гілок допомагають краще розкрити зміст стосунків між Богом та людиною. Певні слова, які часто повторюються (*μένω перебувати* (10 разів), *καρπός плід* (8 раз), *Πατήρ Отець* (6 раз), *ἀγαπάω любити* (5 раз), можуть допомогти нам сформуванню головної теми тексту – це перебування в Ісусі, яке супроводжується плодоносністю, тобто взаємною любов'ю.

Термінологія, яка характеризує особу Ісуса є христоцентричною, такою, яка ставить Його Особу в центр життя спільноти, робить Його єдиним джерелом її життя та діяльності (*ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινὴ*) (в. 1, в. 4). Однак, все ж нагадується й те, що Син не діє від себе самого, але спільно з Отцем (в. 1) і в єдності з Отцем: перебуває в любові Отця (в. 9), виконав Його заповіді (в. 10), передає учням не свою власну науку, але те, що почув від Отця (в. 15). Ісус та Отець є суб'єктом та ініціатором стосунків із учнями: очищає (в. 2), сказав слово (в. 3), об'явив (в. 15), вибрав учнів і призначив (в. 16), є джерелом сповненої радості (в. 11), полюбив (в. 12), робить і дає (в. 7, в. 16, називає друзями (в. 14, в. 15), дає заповіді (в. 12, в. 17).

Учнів, як правдивих, так і неправдивих, характеризують слова, які ставлять їх в певну залежність від єдності з Ісусом. Усі слова належать Ісусу, а учні є адресатами, тому більшість дієслів вживаються в формі кон'юнктиву, або імперативу другої особи множини. Використання підрядних сполучників *ἵνα щоб, для того* (8 раз). *ἐὰν якщо; навіть якщо; коли* (5 раз). *ὅτι так; бо; тому що; так як* (3 рази), вказують на певні умови, які визначають долю учнів. Термінологія, яка характеризує правдивих учнів, описує позитивні наслідки, які впливають із єдності з Христом: очищаються (в. 2); приносять плід багатий,

який триває і який виражається в любові один до одного (в. 2, в. 5, в. 8, в. 12, в. 16; в. 17) є чисті (в. 3); мають Ісусову сповнену радість (в. 11); можуть просити, чого тільки бажають (в. 7, в. 16); стають любленими (друзями) Ісуса (в. 14, в. 15); знають, що робить пан (в. 15). Паралельно показується те, що джерелом всього добра, яке можуть робити учні є Христос, і це все є можливим лише в єдності з Ним (в. 5). Термінологія, яка стосується неправдивих учнів, тих, які відкинули Христа як джерело їхнього учнівства, здебільшого образна і побудована на образі виноградної гілки, яка є поза лозою: не приносять плоду, не можуть плід приносити (в. 4), стають відкинені геть, висихають, спалюються (в. 6). Цікавим є той момент, що в тексті первинною не є єдність з Христом (яка розвивається більше з в. 4), але приношення плоду – тобто дія, любов (в. 2). Таку гілку Отець не відтинає, але очищає, і вона приносить кращий плід. Тут може йти мова про те, що, навіть якщо людина ще не пізнала Христа, через життя в любові, вона все ж перебуває в єдності з Ним, і Отець її продовжує вести.

Отож, центральним моментом, який передають семантичні лінії тексту є пріоритет Ісуса і похідний характер, певна залежність, учнів в історії спасіння. Однак, тут виключається будь-яка предистинація: хоч Ісус є тим, хто проявляє ініціативу і є подателем усякого добра, багато також залежить від учнів: відповідь на заклик до перебування в Ісусі, в Його любові, найвищим проявом якої є самопожертва заради ближнього; збереження заповідей; хоч Бог може дати, їм все, що забажають, мусять, все одно, просити.

РОЗДІЛ 4

ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Після семантичного аналізу, за допомогою якого ми розглядали детальніше значення окремих слів та речень, вжитих у тексті, необхідно показати, яку інформацію, ці слова та речення, загалом текст, несуть до свого читача. Адже інформація, яку отримує адресат, залежить не лише від самого тексту: граматики, лексики, але й від контексту, в якому відбувається комунікація між автором та адресатом: попередній досвід обох, їхні стосунки, час та місце комунікації. Для того, щоб зрозуміти, яке повідомлення вклав автор у свій текст, і як його відчитують читачі чи слухачі, нам слід виконати прагматичний аналіз тексту. «Прагматику відрізняють від семантики дві оригінальні риси: 1) прагматика намагається поза значенням слів уловити справжні інтенції тексту; 2) вона бере до уваги й усі інші тексти, які мають зв'язок з досліджуваним»¹. Отже, нашим завданням в цьому розділі буде показати, яку можливу мету переслідував автор досліджуваного нами уривку, або його ранній редактор, формуючи цей текст, яку інформацію він хотів донести до адресатів тексту, як цю інформацію могли сприймати сучасники автора і як цю інформацію можуть сприймати ті, хто живе після смерті автора.

4.1 СИТУАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Незважаючи на те, що традиція Церкви вважає автором тексту Євангелія від Йоана самого апостола Йоана, сина Заведея, учня і свідка життя Ісуса Христа, науково довести це є неможливо. З самого тексту дізнаємося лише про свідка розп'яття Ісуса (19, 35), який був улюбленим учнем (19, 26). В Йо 21, 20, 24 читаємо, що цей улюблений учень свідчить і написав це Євангеліє. Р. Браун

¹ Див.: Я. ЧЕРСЬКИЙ, *Методологія досліджень Нового Завіту*, 65.

пише, що традиція щодо авторства Євангелія від Йоана, яка виникла у II ст. (головно завдяки св. Иринею), є певним узагальненням, оскільки вказує радше на авторитет, який стоїть за біблійним текстом, ніж на його фактичного автора². Тому Р. Браун говорить про спільноту улюбленого учня, яка будувалася на традиції правдивого свідка життя Ісуса Христа – учня, якого любив Ісус. Ця спільнота формувалася в певних історичних обставинах, які мали також певні виклики. Д. Аштон влучно зазначає, що Євангеліє – це не просто життєпис Ісуса Христа, але – проголошення віри в Ісуса, Месії і Сина Божого, у формі наративу. І хоч сам текст повністю зосереджується на подіях, які вже відбулися в минулому, він все ж скерований до спільноти євангелиста і промовляє до їхніх сподівань та страхів³.

Д. Гатрі вважає, що відправною точкою у дослідженні мети написання Євангелія від Йоана мусить бути намір автора, виявлений у самому тексті – укріпити віру: “щоб увірували ви, що Ісус – Христос, Син Божий...” (Йо 20, 31)⁴. Тут дослідник також додає, що оскільки поняття месії, помазаника (грец. Христос) не було зрозуміле для греків, поган, то, вірогідно, що автор написав Євангеліє головню для тих, хто мав юдейські коріння, незважаючи на те, що в Євангелії можемо знайти певні паралелі з еліністичними ідеями. К. С. Кінер робить висновок, що первинним релігійним контекстом Четвертого Євангелія є саме юдео-християнство, яке поступово вступало у конфлікт із особами, які сповідували традиційний юдаїзм⁵. Таким чином автор Євангелія мав на меті не відкинути юдаїзм, який був присутній у спільноті, але скерувати його у правильне русло, ставлячи в основу віри особу Ісуса Христа: «Христологія таким чином є мірою еклезіології: лише ті, які увірували в Слово, яке стало Тілом, справді залишаються вірними Богу Ізраїля і Його Закону»⁶.

² R. BROWN, *The Gospel According to John. A concise commentary*, 9.

³ Див.: J. ASHTON, *The Gospel of John and Christians origins*, Міннеаполіс (США): Fortress Press 2014, 85.

⁴ Див.: Д. ГАТРИ, *Введение в Новый Завет*, 215.

⁵ Див.: C. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 232.

⁶ Див.: C. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 232.

Досліджуваний нами уривок є частиною Останньої промови Ісуса. П. Дюмулен вважає, що прощальні промови дають змогу автору книги передати найважливіші думки та ідеї головного героя, його моральну і духовну спадщину, його світогляд та внутрішні переживання⁷. Загалом Остання промова підкреслює тему присутності Ісуса серед учнів після Його відходу до Небесного Отця. Це, ймовірно, те, що мало б надихати спільноту Євангелиста і зміцнити їхню віру. Йоан подаючи в Євангелії звернення Ісуса до своїх учнів, яке відбулось в минулому, скеровує своїх читачів до досвіду присутності Ісуса в їхньому теперішньому житті⁸.

4.1.1. Старозавітні основи

Оскільки ми вже згадали про юдео-християнський контекст написання Євангелія від Йоана, слід розглянути, які мотиви зі Старого Завіту є присутні в перикопі. Це допоможе нам краще зрозуміти те, як сучасники могли розуміти текст євангельського уривку.

А. Образ виноградної лози

Образ виноградника, чи виноградної лози не був чужим для релігійної свідомості юдейського народу. В Старому Завіті зустрічаємо декілька уривків, які говорять про ізраїльський народ, порівнюючи його із виноградником, або виноградною лозою: рідко – в позитивному ключі (Іс 26, 2-6), часто – в негативному: не приносить плодів, розчаровує Бога, потребує очищення (Ос 10, 1-2; Іс 5, 1-7; Єр 2, 21; Єзк 15, 1-5; 17, 1-21; 19, 10-15; Пс 80, 8-18). І. Свірідов згадує, що лоза була зображена на маккавейських монетах, зустрічалась часто в орнаментах та рельєфах, а, в Єрусалимському храмі, вхід над святилищем прикрашала лоза із золота⁹. Р. Браун наводить певні аргументи на користь того, що юдаїзм був відкритий для того, щоб зображувати не лише цілий народ як виноградну лозу,

⁷ Див.: П. ДЮМУЛЕН, *Евангелие от Иоанна. Комментарий*, 119.

⁸ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 898.

⁹ Див.: И. СВИРИДОВ, *Начала. Опыт прочтения четвертого Евангелия*, 272.

але й особу, зокрема – месію¹⁰. Образ виноградної лози, який застосовувався раніше до спільноти Ізраїльського народу, міг доступно відобразити також життя нової спільноти – учнів Ісуса. В 3 розділі ми вже згадували про зруйнований виноградник і сина людського (Пс 80, 14-18). В Єзк 17, 1-21 читаємо про сина чоловічого, що розповідає Ізраїльському домові притчу про виноградину. Лексика цієї притчі є подібною до тої, що є в алегорії Йоана, і знаковим також є те, що слова Єзикиїла стосувались царя дому Давида¹¹. Незважаючи на те, що в Старому Завіті не знаходимо таких образів, які б звертали увагу саме на життєву залежність виноградних гілок від виноградної лози, образ Йоана може бути певною компіляцією образу Ізраїля як виноградини, і образу Мудрості як дерева, виноградної лози, що дає життя: “Мов ті виногрона, я пишне гілля вигнала, і квіття моє плоди преславні та багатющі видало. Прийдіте ж до мене, ви, що мене бажаєте, і живітеся досита плодами моїми... Хто мене споживає, той ще схоче споживати, хто з мене п'є, той ще захоче пити” (Сир 24, 17-21)¹². Образ турботливого виноградаря, який позначає Отця, також не є новим. Алюзію знаходимо в першій пісні Ісаї про виноградник, в якій Бог розкопав, очистив від каміння, насадив і піклувався про виноградник (Іс 5, 1-7). Те, що гілки виноградини можуть приносити плоди є також наслідком ретельного догляду виноградарем.

Враховуючи Старозавітний контекст образу виноградної лози чи виноградника, і беручи до уваги те, що Ісус називає себе правдивою виноградною лозою, можемо зробити висновок, що цей уривок доносив до читача, який був обізнаний із Старим Завітом наступне: «спасає не приналежність до ізраїльського народу, а лише жива єдність з Христом, правдивою Лозою Божою»¹³.

¹⁰ Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 671.

¹¹ Див.: *Там само*.

¹² Див.: *Там само*, 672.

¹³ Див.: И. СВИРИДОВ, *Начала. Опыт прочтения четвертого Евангелия*, 272.

В. Чистота

Дієслово, вжите для позначення дій виноградаря щодо гілок, які приносять плоди *καθαίρω очищати* (15, 2) не є загальноновживаним в сфері землеробства, але відображає богослов'я Йоана¹⁴. В наступному вірші зустрічаємо прикметник *καθαρός чистий*, яким позначено учнів. Група слів може позначати фізичну, релігійну і моральну чистоту, відсутність сорому, блуду¹⁵. Про те, що учні є чисті, але потребують ще вмивання ніг, знаходимо в Йо 13, 10. Йосиф Флавій згадує про обряд ініціації ессенів, в якому є обіцянка зберігати свою душу чистою від бажання нечестивого заробітку, а образ процесу очищення може включати також суд, або випробування: ранні юдейські тексти описували потоп як очищення землі, або говорили про месію, який очищує Єрусалим і повертає йому святість¹⁶. Йоан, ймовірно, вживає таку термінологію, щоб змістити акценти із лише зовнішньої ритуальної чистоти (Йо 2, 6; 3, 25), важливої в юдаїзмі, на чистоту, яку отримує той, хто приймає Боже об'явлення в Ісусі.

С. Плодоносність

В Старому Завіті плоди позначають наслідки дії людини (Єр 17, 10). Праведник приносить добрі плоди (Прип 31, 31; Іс 3, 10), а нечестивий – дурні плоди (Прип 1, 31; Єр 6, 19; 21, 14; Ос 10, 13; Міх 7, 13). Молитва і поклоніння образно зображаються як плід уст (Прип 12, 14; 13, 2; 18, 20; Іс 57, 19 – «сповню» – єврейською означає «створю плід»)¹⁷. Якщо загальне розуміння є таке, що те, чи людина приносить плоди, і те, які ці плоди, залежить від самої людини, її морального життя, то Йоан робить наголос на іншому: джерелом плодоносності є Ісус. В єдності з Христом людина приносить плід багатий (Йо 15, 8), який залишається (Йо 15, 16). Оскільки Ісус не може нічого робити від себе самого, але те саме, що й Отець (Йо 5, 19), цей образ розвиває тему, яка є в Осії: добрі

¹⁴ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 996.

¹⁵ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 382.

¹⁶ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 996.

¹⁷ Див.: Л. РАЙКЕН, Д. УИЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, 782.

плоди Ізраїля приходять лише від Господа:¹⁸ “Ті, що сидять під його тінню, знов будуть пшеницю плекати; вони будуть цвісти, неначе лоза виноградна; запах його буде, немов вино ливанське” (Ос 14, 8).

Д. Сповнена радість

В Старому Завіті радість виражає стан цілої людської особи і спрямована на ділення. Головною причиною радості є Боже діло спасіння (Пс 5, 11; 9, 2; 16, 9)¹⁹. Радість приносять як реалії матеріального життя: весілля (Єр 25, 10), збір врожаю (Іс 9, 2), так і духовні реалії: закон (Пс 119, 4; Іс 65, 13-14), слово Боже (Єр 15, 16). В Старому Завіті радість приходить з присутністю Бога (1 Хр 16, 27; Іов 22, 21-26; Пс. 9, 3; 15, 5-11), вона є даром (Іов 8, 21; Пс 4, 8; 35, 9)²⁰. В трагічний момент суду, коли Бог, немов би залишив свій народ, радість погасла в серці Ізраїля (Пл. Єр 5, 15), вона «висохла», як виноградна лоза, смоківниця і дерево гранатове (Йоїл 1, 12). Свою кульмінацію старозавітня радість знаходить в есхатології (Пс 14, 7; 126, 2; Іс 9, 2; 12), сильні заклики присутні в пророків (Соф 3, 14; Йоїл 2, 21; Зах 9, 9-10)²¹. В 15, 11 йдеться про сповнену радість Ісуса, яку повинні отримати учні. В LXX *πληρόω* зустрічається близько 70 раз, його образне значення – *наповнити (розумінням, гордістю), сповнити, задовільнити, виконати (божественні завіти)*²². Можемо зробити висновки, що, якщо в Старому Завіті радість є знаком присутності та прихильності Бога, виконання заповідей супроводжується радістю, то і в досліджуваному нами тексті Йоана, бачимо, що перебування в єдності з Ісусом, збергання заповідей, вершиною якої є заповідь любові, веде учнів до сповненої, есхатологічної, радості.

¹⁸ Див.: С. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 998.

¹⁹ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 1300.

²⁰ Див.: Л. РАЙКЕН, Д. УИЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, 972.

²¹ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 1300.

²² Див.: *Там само*, 869.

Е. Стосунки дружби

В Старому Завіті *φίλος* позначає різні єврейські поняття, але лише в 70 із 180 випадків передає те саме значення (*друг, улюблений, люблений*). Натомість зустрічаємо такі значення друга: *особистий друг, друг сім'ї, торгівельний партнер, політичний союзник, друг царя*. Це свідчить про те, що грецьке розуміння дружби не є властиве для Старого Завіту²³. Стосунки, які досить непогано можна було б окреслити словом *φίλος*, можемо спостерегти в Давида та Йонатана: угода, яка підтверджує дружбу (1 Сам 18, 3-4), поширюється на їхніх дітей (2 Сам 21, 7); обоє любили один одного як власне життя (1 Сам 18, 1); історія закінчується скорботним оспівуванням дружби (2 Сам 1, 26). Однак, єврейською немає влучного слова, яке б позначало такі стосунки, і LXX тут навіть не вживає *φιλία*²⁴. Багато висловів про дружбу є в поетичних книгах: наприклад, в книзі Сираха читаємо, що лише ті, які бояться Господа, є здатні на дружбу і матимуть правдивих друзів (Сир 6, 16-17). Книга Мудрості, яка мала певні еллінські впливи, пише, що Мудрість сходить у праведників і робить їх друзями та пророками Бога (Муд 7, 27)²⁵. Для Філона патріархи є прикладом друзів Бога, але ними можуть називатися усі праведники²⁶. Слідуючи за старозавітною традицією (Іс 41, 8; 2 Хр 20, 7), рання юдейська література застосовує титул друг Божий до Авраама, через його близькі стосунки з Богом, побудовані на взаємній довірі. Алюзію до Йо 15, 15 можемо віднайти в постаті Мойсея як друга Бога (Вих 33, 11): близькі стосунки з Богом дали йому можливість просити Бога, щоб Той об'явив свою славу. В Йо 1, 14-18 учні є, немовби новим Мойсеєм, яким Бог об'явив свою славу в своєму Синові, Слові, яке стало тілом²⁷.

Попри те, що слово *φίλος* має загальне значення *друг* і, щодо стосунків із Богом, відображає певне розуміння Старого Завіту: праведність, дотримання

²³ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 1268.

²⁴ Див.: *Там само*.

²⁵ Див.: C. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 1012.

²⁶ Див.: G. KITTEL, G. W. BROMILEY (ред.), *TDNT*, 1268.

²⁷ Див.: C. S. KEENER, *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, 1013.

заповідей, близькі стосунки, прийняття об'явлення, Йоан вкладає у нього богослов'я любові. Ісус полюбив (*ἠγάπησα*) своїх учнів досконалою любов'ю – тією, якою Отець полюбив Його, і це стало підставою того, що вони можуть називатися *φίλοι друзями (любленими)* Ісуса.

4.1.2. *Можливі еллінські впливи*

Еллінський читач міг би віднайти в Йо 15, 1-17 багато знайомих тем: любов, дружба, заклик до самопожертви, радість. Щодо алегорії виноградної лози, то Vultmann знаходить певні паралелі в літературі мандеїв і в гностичному творі «Оди Соломона», вбачаючи в образі виноградної лози переосмислення східного міфу про дерево життя (яке часто зображували саме як виноградну лозу)²⁸. R. Schnackenburg цитує деякі фрази із мандеїстичного твору, які є дуже схожі, за формулюванням із Йоаном:

Я (Хібіл) є добра виноградина. Я був вирощений (створений) з місця славної величі і величним (живим) був той, хто мене виростив (творець)... Ми є виноградиною, виноградиною життя, деревом, на якому немає неправди, деревом похвали, за аромату якого людина отримує життя²⁹.

Можемо зауважити, що образ виноградної лози в мандеїзмі мав дещо інші основи і значення, він є міфологічного характеру і основний наголос ставиться на життєдайності. Натомість в Йо 15, 1-17 алегорія зосереджена на позначенні особистих стосунків Христа із учнями³⁰. Акцент ставиться на плодоносності, чого не знаходимо в мандеїстичному розумінні виноградної лози³¹. Отож, немає жодних підстав стверджувати, що Йоан, пишучи цю частину Останньої промови, брав за основу щось із гностичних релігій.

Присутність в Четвертому Євангелії таких абстрактних понять як: світло і правда, дуалістичного поділу людей на тих, що в світлі і тих, що в темряві, концепція Логосу, дають певні підстави думати про еллінські впливи у тексті. Євангеліє від Йоана навіть вважали продуктом гностицизму II ст., або знаходили

²⁸ Див.: С. К. BARRET, *The Gospel according to St. John. An introduction with commentary and notes*, 471.

²⁹ R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 105.

³⁰ Див.: В. LINDARS, *The new century Bible commentaries. The Gospel of John*, 487.

³¹ Див.: R. SCHNACKENBURG, *The Gospel according to St. John*, т. 3, 105.

його основи у вченні східних сект, таких як мандеїзм, однак ці всі теорії були відкинуті після відкриттів 1940-их років: 1. у манускриптах Кумрану часів земного життя Христа і раніших знаходимо лексику, яку критики вважали, що вона не має палестинських джерел: світ поділений на світло та темряву (Йо 3, 19-21); люди під владою злих ангелів (1 Йо 5, 19); люди, які ходять у світлі або в темряві (Йо 8, 21; 1 Йо 1, 5-7); ходіння у правді (2 Йо 4; 3 Йо 4); випробовування духів (1 Йо 4, 1); 2. Гностичні праці віднайдені в Наг-Хаммаді засвідчили про радикальну різницю між ними і Йоаном³². Таким чином є недоцільним стверджувати, що Йоан запозичував щось із гностицизму, радше, навпаки, гностицизм II ст. міг запозичити щось у Йоана.

Дослідження ситуаційного контексту демонструють нам, що досліджуваний нами уривок є багатий на старозавітні образи та поняття, особливо такі, які стосуються есхатологічних очікувань ізраїльського народу: сповнення через Ісуса Божого задуму – давання добрих плодів; дар сповненої радості; близькість стосунків з Богом; зберігання заповідей. Це свідчить про те, що автор, рівно ж як і його сучасники, для яких він записав це Євангеліє, мали закоріненість у богослов'ї Старого Завіту і у старозавітніх писаннях. Друга частина Останньої промови Ісуса в Євангелії від Йоана також показує, як старозавітні очікування та вірування Ізраїльського народу сповнюються в особі Сина: єдиної правдивої виноградної лози, яка сповнює задум Отця. Тому, лише ті гілки, які є в єдності з цією лозою, беруть участь у її плодючості. Найважливіше, що автор міг донести до своїх сучасників, подаючи цю частину Останньої промови, це – можливість та необхідність єдності, тих, які увірували, з Христом. Ця єдність, однак, бере свій початок в ініціативі Ісуса, Його любові і звершується відповіддю тих, які увірували, через любов та послух. Бути християнином означає бути в Христі. «В Ньому є давання плодів правдивого служіння Богові, вислуханих молитов і послуху в любові. Всі, хто є в Ньому, є Його друзями, і вони обов'язково є в єдності між собою у любові»³³.

³² Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John. A concise commentary*, 14-15.

³³ Див.: C. K. BARRET, *The Gospel according to St. John. An introduction with commentary and notes*, 470.

4.2 СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ

У попередньому підрозділі ми давали відповідь на запитання, що, за допомогою тексту досліджуваного нами уривку автор міг сказати своїм сучасникам. Н. Т. Райт у вступі до своїх популярних коментарів на Євангеліє від Йоана влучно зауважує, що євангельські тексти, як також і інші новозавітні писання, від початку не були призначені лише для певної релігійної чи інтелектуальної еліти, але для всіх і для кожного³⁴. Євангеліє від Йоана відкриває живого Ісуса не лише начитаним та освіченим, але й тим, хто звертається до нього з надією та смиренням³⁵. І хоч, можливо, історично автор Четвертого Євангелія, укладаючи текст, мав конкретних адресатів, наприклад свою спільноту, представників ранньої Церкви, з їхніми викликами, однак, як навчає Катехизм Католицької Церкви, посилаючись на Догматичну конституцію II Ватиканського собор «*Dei Verbum*»: «У Святому Письмі Церква безперервно знаходить поживу і силу, бо приймає від нього не лише людське слово, а те, чим воно є насправді – Слово Боже (Пор. 1 Сол. 2, 13.)»³⁶. У цьому підрозділі шукатимемо відповідь на запитання, що текст Йо 15, 1-17 може означати для сучасної людини.

4.2.1. Єдність з Христом

Для людини XXI століття, яка живе в суспільстві, де основними цінностями є матеріальний добробут, високе соціальне становище, безтурботне життя без жодних моральних обмежень, такі вимоги християнської віри як самопожертва, відкинення власних бажань, відповідь добром на зло, можуть виглядати надто консервативними, суворими та неможливими до виконання. Часто самі християни вважають, що життя євангельськими чеснотами є привілеєм небагатьох – богопосвячених осіб, монахів, святих. Тому особу, яка називає себе християнином від нехристиянина дуже часто відрізняє лише факт хрещення і

³⁴ Див.: Н. Т. РАЙТ, *Иоанн. Евангелие. Популярный комментарий*, пер. Сумм Л., Москва (Росія): ББИ, 2009, 10.

³⁵ Див.: *Там само*, 11.

³⁶ Синод УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, § 104.

формальне виконання приписів Церкви, натомість приношення багатих плодів, в яких би прославився Отець (Йо 15, 8) не відбувається. ККЦ серед багатьох символів Церкви, подає також символ виноградника, який є посаджений небесним Виноградарем – Господом (Мт 21, 33-43; Іс 5, 1-7), Христос у цьому винограднику є виноградною лозою, яка дає життя і родючість гілкам, тобто нам, бо без Нього ми не спроможні чинити нічого (Йо 15, 1-5)³⁷. Як зауважує Г. Властов, у питанні сенсу життя та питанні власного спасіння, людина, яка покладається лише на свої можливості, є безсила³⁸. Вона переповнена пристрастями та сумнівами, стає залежна від оточення, обставин, упереджень, виховання, численних думок та теорій. Коли ж людина міцно тримається Христа, як гілка виноградної лози, вона відчуває в собі силу та опору, бачить чітко ціль життя та свій спосіб дій у різних життєвих обставинах. Щоб підкреслити важливість єдності з Христом для правдивого християнського життя, В. Барклі наводить влучну аналогію із людського життя³⁹: людина зі слабким характером, яка піддалась пристрастям і почала коїти злочини, щоб виправитись, потребує допомоги люблячого друга із сильним характером. Тоді, щоб знову не піддатися злу, їй потрібно берегти зв'язок із цим другом. У Йо 15, 7 християнин отримує «підказку» щодо того, як можна берегти зв'язок з Ісусом: «Якщо перебуваєте в мені, і слова мої – в вас перебувають, чого тільки бажаєте, просіть і буде зроблено вам». Читання, слухання Божого Слова та молитва – це те, що допомагає людині бути в єдності з Ісусом для приношення багатого плоду. Те, що прийняття християнами Божого Слова буде їхні близькі стосунки з Христом, знаходимо і в синоптичних євангеліях: «Мати моя й брати мої – це ті, що слухають Слово Боже і його виконують» (Лк 8, 21; Мт 12, 50; Мр 3, 35). Прикладом єднання з Богом у молитві є для нас сам Син Божий, про якого читаємо у євангеліях, що Він відходив на самоту і молився (Мт 14, 23 Мр 1, 35; 6, 46; Лк 5, 16). «Життя

³⁷ Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, § 755.

³⁸ Див.: Г. ВЛАСТОВ, *Опыт изучения Евангелия св. Иоанна Богослова*, т. 2 [PDF], Санкт-Петербург (Росія): Издание Книгопродавца И. Л. Тузова 1887, 70.

³⁹ Див.: У. БАРКЛИ, *Толкование Евангелия от Иоанна*, т. 2, Скоттдейл (США): Herald Press 1985, 198.

християнина, насичене спілкуванням з Богом, перетвориться у свято, стане часом власного освячення й переображення світу»⁴⁰.

Все ж єдність з Христом найвищою мірою відбувається у Святому Таїнстві Євхаристії. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», посилаючись на «Точний виклад православної віри» Йоана Дамаскина пише, що прийняття вірними Євхаристії стає сопричастям з Христом, бо вони беруть участь як у Його тілі, так і в Божестві і, водночас сопричастям один з одним, бо, причащаючись одного хліба, вони стають єдиним Тілом Христовим і єдиною Кров'ю та членами одні одних, будучи співтілесними Христові⁴¹. Хоч алегорія виноградної лози в першу чергу відображає тему перебування в близькій єдності з Христом, яка виражається в любові, однак ми можемо віднайти в ній і інший рівень значення – сакраментальний, адже виноградна лоза може бути символом євхаристійної єдності та життєдайності Євхаристії. Р. Браун наводить декілька аргументів на користь цього твердження⁴²: 1. контекст Останньої вечері та слів про хресну смерть в Останній промові; 2. схожість тверджень Йо 15, 1-17 із твердженнями Йо 6, 51-58. «Хто споживає тіло моє і кров мою п'є, той у мені перебуває, а я - в ньому» (Йо 6, 56). «Я – хліб живий» (6, 51) і «Я – правдива виноградна лоза» (15, 1) цілком можуть передавати те саме значення, що «Це – моє тіло» і «Це – моя кров». Єдність з Христом у Євхаристії також повинна тривати і бути плідною, тому вона вимагає від людини належної відповіді: «Христос дарує нам Самого Себе, щоб ми відповіли Йому взаємним даруванням»⁴³.

Іншою дійсністю, яка характеризує сучасний світ є секуляризація: для того, щоб робити добро, не обов'язково бути християнином, бути приналежним до Церкви. Говорячи мовою Йоана, можемо сказати, що така гілка приносить плоди, часом дуже добрі, але через те, що вона є поза Божим виноградником, вона позбавляє себе турботливої опіки Виноградаря, який би її очищував, щоб ще більший плід приносила (Йо 15, 2), а згодом така гілка взагалі стає мертвою і

⁴⁰ Синод УГКЦ, Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», § 220.

⁴¹ Див.: Синод УГКЦ, Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», § 433.

⁴² Див.: R. BROWN, *The Gospel According to John XIII-XXI. (The Anchor Bible, vol. 29)*, 673.

⁴³ Синод УГКЦ, Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», § 443.

знищується (Йо 15, 6). Людська мотивація та людські наміри, якими б добрими не були, все ж є суб'єктивними та мінливим, часом корисливими, тому не можуть давати плодів, які б залишалися (Йо 15, 16). Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» говорить, що «Бог Отець, Який об'явив Себе через Свого Сина, Святим Духом дарує Своє життя вірним у Церкві»⁴⁴. Звичайно тут не йдеться про обмеження дії Бога лише до кола тих, хто належить до Церкви, але про те, що людина, яка називає себе віруючою, але в той самий час заперечує необхідність практики християнського життя в Церкві, насправді позбавляє себе Божої опіки і «сходить на манівці». Так, як посаджений виноград, який залишають без нагляду, починає заплутуватися, стає диким і родить кислі плоди, так і християни, щоб давати добрі рясні плоди, потребують «культивації» – очищення⁴⁵. Христову Церкву можуть звинувачувати у надмірному консерватизмі, говорити про те, що Вона ставить непосильні вимоги для людини, яка живе у сучасному світі. Однак потрібно розуміти, що, стаючи гілкою правдивої виноградної лози, ми відкриваємося також і на дію Отця – турботливого виноградаря, який «відтинає» у нас те, що не дає приносити плоди. Коли людина дозволить Богу її «очищувати», її плід (діла та слова) ставатиме більший, оскільки походитиме не з бажань людини, її прагнень, щось комусь довести, не з її страхів та прихованих зранень, але від Бога, з яким вона перебуватиме в єдності⁴⁶.

«Перебувайте в мені, а я – в вас» (Йо 15, 4) – звучить як заклик Ісуса до учнів. Але можемо розуміти, що у цих словах Ісус вживає імператив і до самого себе: «Ви маєте перебувати в мені, а я маю перебувати у вас», або «Перебувайте в мені, і побачите, що я перебуваю у вас»⁴⁷. Отже, учні повинні жити так, щоб Ісус продовжував перебувати в них: «Коли хтось мене любить, то й слово моє берегтиме і злюбить його мій Отець, і прийдемо ми до нього, і в ньому закладемо

⁴⁴ Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, § 144.

⁴⁵ Див.: Н. Т. РАЙТ, *Иоанн. Евангелие. Популярный комментарий*, 194.

⁴⁶ Див.: Ж. ВАНЬЕ, *Войти в Тайну. Иисус в Евангелии от Иоанна*, пер. Никитинская Т., Москва (Росія): МОО «Вера и Свет» 2013, 281.

⁴⁷ Див.: L. MORRIS, *The Gospel According to John* [Epub], Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Company 1971.

житло» (Йо 14, 23). Це взаємне перебування є запорукою того, що християни приносять добрі багаті плоди.

4.2.2. *Плодоносність, яка виражається у любові*

Євангелиста Йоана часто називають «апостолом любові», оскільки його євангеліє та послання ставлять великий акцент на великій, досконалій Божій любові до людини, яка перемогла смерть і на взаємній любові послідовників Христа. В переданні, яке записав святий Єронім, розповідається про те, що, коли апостол Йоан був вже похилий віком і не міг проповідувати, він лише повторював слова: «Дітоньки! Любіть один одного». Коли його запитували, чому він повторяє одне і те саме, він відповідав: «Якщо б ви виконували хоча б лише це, цього було б достатньо»⁴⁸. Саме слово «християнин» позначає того, хто є послідовником, учнем Христа. Однак по самій назві або по виконанні обрядів чи церковних приписів важко зрозуміти, чи людина є християнином, чи ні. Ісус визначає такий критерій учнівства: “З того усі спізнають, що мої ви учні, коли любов взаємну будете мати” (Йо 13, 35). В попередніх розділах ми вже визначили, що тема взаємної любові, джерелом якої є любов Отця і Сина, є провідною в Йо 15, 1-17. Заповідь любові в перикопі повторюється аж двічі. Дотримування багатьох заповідей, приписів, знання доктрини Церкви, виконання зовнішніх обрядів може допомагати християнину бути правдивим учнем Христа за однієї умови: якщо він житиме згідно заповіді Ісуса «Любіть один одного так, як я полюбив вас».

Однак, розуміння любові, зокрема самими християнами може бути викривлене. Таке явище було присутнє як в спільноті ранніх християн, до яких Йоан пише: “Дітоньки! Не любімо словом, ані язиком, лише – ділом і правдою” (1 Йо 3, 18), так і сьогодні: «термін «любов» став одним із найбільш вживаних і найбільш знецінених; це слово, яке сприймають в найрізноманітніший спосіб»⁴⁹.

⁴⁸ Див.: Р. БРАУН, *Беседи с євангелистом Иоанном*, пер. Серебряков М., Москва (Росія): ББИ св. апостола Андрея, 2002 86.

⁴⁹ ВЕНЕДИКТ XVI, *Deus Caritas Est* [«Бог є любов»], 25 січня 2006, [Жовква]: Місіонер 2008, § 104.

Те, що поняття любові є викривленим у сучасному світі безпосередньо впливає і на кризу інституту сім'ї: «Слабка або хвора любов, нездатна прийняти шлюб як виклик, який потребує боротьби, обнови і постійного наново починання до самої смерті, не в стані витримати високу планку відповідальності. Вона надає перевагу культурі скороминущого»⁵⁰. Йо 15, 12-13 позбавляють поняття любові абстрактності, сентиментальності, риторики. Ісус заповідає своїм учням, любити один одного так, як Він полюбив їх, і додає, що найбільший вияв любові – віддати своє життя за своїх ближніх.

Любити людей, так як любить їх Ісус, вмивати їм ноги, смиренно служити їм – означає допомагати їм відродитися в істині та любові... Любити – означає віддавати життя за інших людей, ставити їхнє добро вище ніж власне, давати їм життя, тобто, приймати труднощі, небезпеки і навіть смерть⁵¹.

На перший погляд заповіді любові в Йоана можуть здаватись дещо обмеженими в порівнянні із заповідю любові до ворогів, яку ми знаходимо у синоптиків (Мт 5, 44; Лк 6, 27, 35). Однак, якщо подумаємо, скільки протягом історії в Христовій Церкві було розбратів та конфліктів, то зрозуміємо, що заповідь взаємної любові послідовників Христа залишається актуальною до сьогодні⁵². І в наш час, християнські церкви, держави та їхні правителі, які позиціонують себе як християнські, локальні спільноти, подружжя та сім'ї мають великий брак взаємної любові, прикладом якої є Ісус.

4.2.3. Радість християнського покликання

Сучасне суспільство, яке через надлишок вільного часу і матеріального добробуту, схильне шукати розваги та нові можливості отримати задоволення, може сприймати християн як тих, хто не любить життя, не любить себе і постійно перебуває у страсі та смутку. Частково самі християни, навіть якщо вони є практикуючими, навіть якщо вони жертвують багато свого часу і здоров'я для

⁵⁰ ПАПА ФРАНЦИСК, *Amoris Laetitia* [PDF], [«Радість любові»], 8 квітня 2016, [Москва]: НО Издательство Францисканцев 2016, § 124.

⁵¹ Див.: Ж. ВАНЬЕ, *Войти в Тайну. Иисус в Евангелии от Иоанна*, 286.

⁵² Див.: Р. ХЕЙЗ, *Этика Нового Завета*, пер. Ястребов Г., Москва (Росія): ББИ 2005, 189.

добра інших, можуть відкидати від віри в Христа інших людей, тому що не випромінюють радості свого християнського покликання, їхнє життя «схоже на Великий піст без Пасхи»⁵³. Не йдеться про якусь ейфорію чи позитивні емоції, але про радість, яка свідчить про те, що людина є щаслива, що вона усвідомлює, що є спасенна. Таким чином християнська радість не залежить від зовнішніх обставин та умов, а її сила проявляється в тому, що вона перевищує зовнішні обставини, навіть якщо вони є несприятливі: «Істинно, істинно говорю вам: Голоситимете, ридатимете, світ же радітиме. Журитиметесь, але журба ваша у радощі обернеться» (Йо 16, 20)⁵⁴. В обряді таїнства Хрещення, людина, яка охрещується, одягається у світлі ризи, або, як їх ще називають, крижмо, які символізують радість нового життя у Христі й очікування повноти зустрічі з Богом – у другому приході Христа⁵⁵. У тому, що люди стають правдивими учнями Христа і приносять багатий плід, яким є взаємна любов, прославляється Отець (Йо 15, 8), таким чином християни продовжують бути свідками Божої любові у світі. Але свідоцтво Божої любові не може не супроводжуватися радістю. «Немає більшої радості, ніж любити людей і бути учасником діл Божих, які дають життя, відчувати, як через нас виливається божественне життя»⁵⁶. Натомість часто з уст самих християн можемо чути, що молитва, участь у богослужіннях, приступання до святих Таїнств Сповіді та Євхаристії, подружні та священичі обов'язки, їх обтяжують, є радше проблемою, тягарем ніж тим, що робить їх щасливими. Не йдеться також про ігнорування зла, горя, страждань і неминучої смерті, які є у світі. Але головною доброю вісткою, Євангелієм, яку християни мають покликання нести є те, що Бог є сильнішим, що Він переміг зло і смерть, таким чином вони зможуть «показати світові прекрасні обрії, запросити на багатий бенкет»⁵⁷. Логіка хреста та воскресіння, нового творіння, яка

⁵³ ПАПА ФРАНЦИСК, *Evangelii Gaudium*, [«Радість Євангелія»], 24 листопада 2013, Львів: Свічадо, 2014, § 9.

⁵⁴ Див.: Л. РАЙКЕН, Д. УЙЛХОЙТ, *Словарь библейских образов*, 973.

⁵⁵ Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, § 66.

⁵⁶ Див.: Ж. ВАНЬЕ, *Войти в Тайну. Иисус в Евангелии от Иоанна*, 286.

⁵⁷ ПАПА ФРАНЦИСК, *Evangelii Gaudium*, [«Радість Євангелія»], § 16.

окреслює все правдиве християнське життя, веде до радості: радості зцілених та цілісних взаємних стосунків, радості приналежності до нового творіння⁵⁸.

Радість, про яку говорить Ісус, є сповнена і є Його радістю. Христос бажає, щоб учні мали ту саму досконалу радість, яку має Він через перебування в любові Отця, через зберігання заповідей Отця, через приношення плоду досконалої любові. Радість Ісуса є радістю, яка з'являється завдяки відчуттю сенсу звершеної праці, в досконалому послуші до Отця⁵⁹: “Я тебе на землі прославив, виконавши те діло, яке ти дав мені до виконання. Тепер же прослав мене, Отче, у себе – славою тією, що її я мав у тебе перед тим, як постав світ!” (Йо 17, 4); “І, скоштувавши оцту, вимовив Ісус: «Звершилось»; і схиливши голову, віддав духа” (Йо 19, 30). Християни беруть участь у радості Христа, оскільки також беруть участь у новому творінні Отця, їхнє життя набуває великого, Божого змісту.

4.2.4. Йо 15, 1-17 в богослужбовому житті УГКЦ

Під час богослужінь Страсного або, як ще називають, Великого тижня, вірні мають нагоду наново пережити спасительні Таїнства Ісуса Христа: Таємну Вечерю, страждання, розп'яття і поховання Спасителя. Досліджуваний нами уривок читається ввечері у Великий Четвер, на утрени Страстей Господа нашого Ісуса Христа⁶⁰. Таким чином вірні у Великий четвер, ввечері, слухаючи Останню промову Ісуса з Євангелії від Йоана, стають її живими адресатами. Вони покликані «прийняти почуте Боже Слово до своїх сердець, немов зерно, яке має принести добрий плід у їхньому житті»⁶¹.

ККЦ пише, що Передання віри зростає в традиції християнської молитви⁶², тому богословський зміст Йо 15, 1-17 можемо віднайти також у літургійній

⁵⁸ Див.: N. T. WRIGHT, *Simply Christian. Why Christianity Makes Sense*, Сан-Франциско (США): HarperOne 2010, 234.

⁵⁹ Див.: L. MORRIS, *The Gospel According to John* [Epub].

⁶⁰ *Святе Євангеліє*, покажчик читань Євангелія, Свята Велика п'ятниця, Євангелія Святих Страстей Господа Бога і Спасителя нашого Ісуса Христа, 1. Євангеліє Івана, зач. 46, Рим: Видавництво ОО. Василіян 1990, 624.

⁶¹ Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, § 367.

⁶² Див.: СИНОД УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, § 2655.

молитві Церкви. В утрени Великого четверга знаходимо наступну стихиру, яка містить в собі теми Останньої вечері та Останньої промови Ісуса в Євангелії Йоана:

Відкриваючи таємницю своїм учням, навчав ти їх, кажучи: О друзі, глядіть, щоб ніякий страх не розлучив вас від мене. Якщо і страждатиму, то за світ, не сумнівайтесь бо в мені: не прийшов я, щоб мені служили, але щоб послужити й покласти душу мою за спасіння світу. Коли ви друзі мої, мене наслідуйте: хто хоче бути першим, хай буде останнім, володар хай стане слугою. Залишайтеся при мені і плід принесете. Я бо – лоза життєдайна⁶³.

Бачимо, що у стихирі Христос звертається до учнів словом «друзі» і говорить про те, що вони засвідчують свою дружбу з ним, коли наслідують Його у любові. Вкінці наголошує на тому, щоб учні перебували з Ним, адже Він є лозою життєдайною, єдність з якою дає можливість принести плід.

В одній із стихир, про Ісуса, як про правдиву виноградну лозу, говориться у контексті Його спасительних страстей, які дарували людству спасіння: «На хресті повисла справжня виноградина, і народи дістали рай, як і розбійник. Ось слава Церкви, ось скарб царства! Господи, що постраждав за нас, – слава тобі!»⁶⁴

У кондаці апостолам, вірні, звертаючись у молитві до апостолів, називають їх лозами винограду Христового. Плоди, які вони принесли – це чесноти і таїнство спасіння, яке вони прийняли від Христа і передали Церкві: «Лозами винограду Христового явились ви, Мудрі, приносячи грона чеснот, що виточують нам вино спасіння. Приймаючи його і сповняючись веселощами, святкуємо чесну вашу пам'ять, Господні апостоли. Тому моліть, щоб даровано нам велику милість і відпущення гріхів»⁶⁵.

Цікавим за змістом є богородичний тропар, який моляться на третьому часі: «Богородице, ти лоза істинна, що виростила нам Плід життя. Тебе благаємо: Молися, Владичице, з апостолами і всіма святими, щоб помилувані були душі наші»⁶⁶. Якщо сприймати тропар буквально, беручи до уваги Йо 15, 1-17, можна

⁶³ *Квітна Тріодь*, Великий четвер, утренья, стихир на стиховні, слава і нині // *Молитвослов*, 1990, 549.

⁶⁴ *Октоїх*, глас 7, п'ятниця, утренья, стихир на стиховні, стихира 2 // *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*, Рим – Торонто: Видавництво ОО. Василіян, 1990, 379.

⁶⁵ *Мінея*, загальні тропарі святим, кондак апостолам // *Молитвослов*, 1990, 1239.

⁶⁶ *Часослов*, час третій, тропар богородичний і нині // *Молитвослов*, 1990, 162.

стверджувати, що він суперечить євангельській правді. Однак, якщо брати до уваги лише контекст образу виноградної лози у Старому завіті, де Ізраїль є Богом насадженою виноградною лозою, яка через непослух родить погані плоди – беззаконня і стає відкиненою, то можемо справді звертатися до Богородиці, як до лози істинної. Адже, вона завдяки покорі, послуху Богові принесла для нас найкращий Плід – Божого Сина.

Вірні в Церкві мають можливість не лише слухати Боже Слово через читання Євангелія та Апостола, але і Його споглядати в іконах. У XVIII ст., у період бароко, в українському іконописі особливої популярності набув образ “Спас – Виноградна Лоза”⁶⁷. На ньому є зображений воскреслий Христос, з пробитого ребра якого виростає виноградна гілка з гронами, що обвиває поперечину хреста та опускається дотолу, де Христос витискає з неї кров у чашу⁶⁸. Цей образ, використовуючи алегорію правдивої виноградної лози (Йо 15, 1-6), відображає Таїнство Євхаристії, унаочнює містичне перетворення крові Христа у вино⁶⁹.

Здійснивши прагматичний аналіз біблійного уривку, бачимо символічне та богословське багатство, яке відкривається його адресатам. Біблійний текст відображає, мабуть, найосновніші принципи християнської віри: обов’язкова єдність з Особою Спасителя; виконання Його заповідей, фундаментом, яких є заповідь любові; узгодження життя християнина з його вірою, тобто вираження християнської любові у конкретних вчинках. Переглядаючи літургійні тексти, можемо побачити, як записане Боже Слово переживається та переосмислюється у молитві Церкви.

⁶⁷ Див.: Р. КОСІВ, «Ікона «Спас – Виноградна Лоза», // *PICV*, 21 квітня 2010, https://risu.org.ua/ua/index/spiritual_culture/icon/iconografia/35312/ (02. 12. 2018).

⁶⁸ Див.: *Там само*.

⁶⁹ Див.: *Там само*.

ВИСНОВКИ

Метою цієї праці було, за допомогою лінгвістичного аналізу, розкрити богословське значення та зміст євангельського уривку Йо 15, 1-17, який через алегорію виноградної лози, представляє нам особу Сина Божого, Ісуса Христа, як джерело правдивої християнської віри та життя. Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

Дослідження структури Євангелія від Йоана показало, що думки науковців щодо його головної ідеї та структури не є однозгідними. Однак можемо виділити ті провідні теми Євангелія, з якими погоджуються більшість науковців і які явно є відображені самим текстом, а саме: споконвічне божественне існування особи Сина Божого, Його вочленення і об'явлення Бога Отця людству, постава людей, які Його приймають як Месію, або не приймають. Дослідники також звертають увагу на особливу христоцентричність Четвертого Євангелія. В ньому Ісус говорить про себе самого набагато більше ніж в синоптичних євангеліях, і не намагається приховувати своєї ідентичності.

Відповідно до визначеної головної ідеї Євангелії від Йоана, науковці також по-різному виділяють його структуру. Значна частина дослідників, все ж притримується поділу Четвертого Євангелія, який подає R. Brown: Пролог, Книга Знаків, Книга Слави та Епілог.

Дослідження контексту уривку Йо 15, 1-17 показують нам, що макроконтекстом уривку Йо. 15, 1-17 є Книга слави (13 – 20, 29). В досліджуваному уривку розвиваються теми, присутні в цілій євангельській розповіді: алегорія передана у вислові «Я є», яка зосереджує нас на особі Ісуса; перебування в Ісусі, так як Він перебуває в Отці (15, 10); близькі, інтимні стосунки з тими, які увірували в нього, зі «своїми», «друзями» (15, 14-15); звершення в Ісусі того, що шукав Старий Завіт (15, 1). Вужчим контекстом уривку є Остання промова Ісуса (13, 31 - 17). Уривок розпочинає другу частину Останньої промови (15, 1 – 16, 33), яка доповнює і розширює теми першої частини. В Йо 15, 1-17 – це присутність Бога в кожному віруючому, важливість

зв'язку з Ісусом (перебування в Ісусі), плід перебування з Ісусом – любов, заповідь любові.

За допомогою текстуальної критики, ми з'ясували, що незначні розбіжності тексту в манускриптах, у межах нашої перикопи, присутні в кожному вірші, окрім 1. Здебільшого це – зміни часових форм дієслів, наявність або відсутність сполучників, артиклів, перестановка порядку слів, вживання синонімів. Однак ці розбіжності не впливають на богословське значення тексту.

Дослідження окремих частин мови (часів, форм і способів) показали нам, що більшу частину тексту формують дієслова та займенники. Два дієслова, характерні для Богослов'я Йоана повторюються декілька раз: *μένω перебувати* (10 разів) та *ἀγαπάω любити* (5 раз). Дієслова переважно вживаються в формі кон'юнктиву (виражає бажану, ймовірну дію), або імперативу другої особи множини. Особові займенники I ос. однини стосуються Ісуса, II ос. множини – учнів. Значана кількість особових займенників вжитих у родовому відмінку вказує на стосунки Ісуса з Отцем і стосунки Ісуса з учнями. Часте вживання особових займенників свідчить про інтенсивний спосіб комунікації автора зі своїм адресатом. В уривку немає слів автора, всі слова належать безпосередньо Христу. Вживання іменника *κλήμα гілка* свідчить про унікальність метафори Ісуса, правдивої виноградної лози, яку подає євангелист Йоан, оскільки, серед книг Нового Завіту, це слово зустрічається лише в досліджуваному нами уривку. Речення та окремі елементи тексту добре пов'язані між собою за допомогою сполучників і часток. Текст складається з вісімнадцяти речень: 3 – складносурядні, 15 – складнопідрядні. Граматичні форми та кількість вжитих у тексті дієслів зумовлені тим, що уривок є частиною промови. Синтаксичні конструкції тексту мають ознаки семітського впливу.

Ми з'ясували, що за жанром Йо 15, 1-17 – це діалог, який, однак, в своїх межах, виглядає як монолог. Досліджуваний уривок демонструє особливості діалогів в Євангелії від Йоана: довші ніж в синоптиків, перехід від діалогу до монологу, містить розвиток певної богословської думки, яка зосереджена на постаті Ісуса. Також в уривку є присутні наступні семітські засоби риторики,

властиві для промов Йоана: антитези, вербальні посилання через ключові слова, творення ланцюжка ідей за допомогою посилання на попередній зміст, інклюзії, паралелізм.

Семантичний аналіз тексту показує, що Ісус є джерелом життя та діяльності спільноти учнів, є тим, Хто проявляє ініціативу. Бог Отець також представлений, як той, Хто діє – очищає, відтинає, відповідає на молитви, прославляється, любить. Натомість, учні зображені як ті, які покликані брати участь у любові Отця і Сина, приносити багатий плід, мати Ісусову сповнену радість. Їхнє буття учнями, друзями Бога виходить із єдності з Христом. Учні є тими, які відповідають на ініціативу Бога через виконання заповідей, найважливішою серед яких є заповідь жертвовної взаємної любові. Єдність з Христом предствлена як необхідний і єдиний спосіб спасіння, а не як можливий варіант. Це підтверджує термінологія, яку автор вживає, щоб описати долю тих, які відкинули Христа: не приносить плоду, не може нічого робити, стає відкинений геть, висихає, спалюється.

За допомогою прагматичного аналізу досліджуваного уривку, ми з'ясували, що найбільш ймовірними первинними адресатами Четвертого Євангелія була його спільнота, члени якої були юдео-християни. Автор мав на меті скерувати їхню віру в правильному напрямку, поставивши в її основу особу Месії, Ісуса Христа. Остання промова також була покликана дати послідовникам Христа певні вказівки, як вони можуть надалі бути учнями Спасителя після Його вознесіння. Враховуючи старозавітні основи, присутні в досліджуваному уривку, ми з'ясували, що цим текстом автор міг донести до своїх сучасників: спасає не приналежність до ізраїльського народу, насадженої Богом лози, яка виявилась нездатною бути живою та плодоносною, але жива єдність з Сином Божим, правдивою Лозою Божою; перебування в цій єдності, збергання заповідей, вершиною якої є заповідь любові, веде учнів до сповненої, есхатологічної радості; старозавітне розуміння дружби з Богом, яка проявлялась у праведності, дотримуванні заповідей, близьких стосунках, з приходом Христа, підтверджується головно досконалою любов'ю. Друга частина Останньої

промови Ісус в Євангелії від Йоана чітко демонструє, як старозавітні очікування та вірування Ізраїльського народу сповнюються в особі Сина.

Нам вдалось виділити також декілька головних думок євангельського уривку, які можуть мати важливе значення для сучасної людини. Досліджуваний текст відображає, мабуть, найосновніші принципи християнської віри: обов'язкова єдність з Особою Спасителя; виконання Його заповідей, фундаментом, яких є заповідь любові; узгодження життя християнина з його вірою, тобто вираження християнської любові у конкретних вчинках; радість, яка постійно є присутня в нелегкому християнському покликанні. Ісус не є просто прикладом чеснот, який християни повинні наслідувати, Він є той, хто постійно діє через своїх учнів і є в них джерелом досконалої божественної любові. Єдність з Христом не є уявною чи абстрактною, але реальною, завдяки зберіганню Його заповідей і слуханню Його слів. Все ж таки, найвищою мірою ця єдність відбувається у Святому Таїнстві Євхаристії, яка також може бути символічно представлена в образі виноградної лози та гілок. Популярна в українському іконописі ікона «Спас – Виноградна Лоза» в особливий спосіб передає євхаристійний вимір даного євангельського уривку. Нам вдалось також в літургійних текстах, якими моляться УГКЦ, знайти піснеспіви, в яких присутні богословські мотиви досліджуваного біблійного уривку. Таким чином ми побачили, як записане Боже Слово може бути пережите та переосмислене у молитві Церкви.

Отці Другого Ватиканського Собору в догматичній конституції про Боже Об'явлення «*Dei Verbum*» навчають, що «вивчення Біблії є немов душею богослов'я»¹, а документ папської Біблійної Комісії «Тлумачення Біблії в Церкві» говорить про постійний взаємозв'язок і співпрацю між екзегетикою та іншими богословськими дисциплінами, зокрема догматичним та моральним богослов'ям². Тому, наша праця може бути корисною для наукових пошуків в

¹ П ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР, *Dei Verbum* [«Боже Слово»], § 24.

² Див.: ПАПСЬКА БІБЛІЙНА КОМІСІЯ, *Тлумачення Біблії в Церкві*, III Г, 15 квітня 1993 // *La Santa Sede*, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_19930415_interpretazione_uk.html (05. 12. 2018).

інших напрямках богослов'я: христології, еклезіології, морального богослов'я, літургії. Попри те, що в літургійному році, досліджуваний євангельський текст читається лише раз в році, разом із багатьма іншими євангельськими уривками (на утрени Страстей), і тематика богослужінь більше наголошує на стражданнях Ісуса Христа, це дослідження все ж таки може бути корисним як для душпастирів, так і для тих, хто, з дозволу Церкви, проводить біблійні катехизи. Надіємось, що для тих, хто буде проповідувати Слово Боже, основується на цьому євангельському уривку, ця праця допоможе краще зрозуміти зміст цієї євангельської вістки і краще передати цей зміст іншим.

Звичайно, дана праця не може претендувати на вичерпне екзегетичне дослідження євангельського уривку Йо 15, 1-17. Таке дослідження вимагало б як застосування інших методів дослідження Святого Письма (наприклад звернути увагу на екзегезу Отців Церкви цього уривку), так і залучення інших біблійних текстів, принаймні з Євангелія від Йоана (наприклад, провести дослідження цілої Останньої промови в Йоана, або усіх текстів із алегоричними висловами Ісуса «Я є»).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Біблійні

1. *Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена* / пер. Івана Огієнка, Київ: Українське Біблійне Товариство 2011.
2. *Біблія. Новий переклад.* / пер. Рафаїла Турконяка, Київ: Українське Біблійне Товариство 2016.
3. *Святе Письмо Старого та Нового Завіту. Повний переклад, здійснений за оригінальними єврейськими, араміїськими та грецькими текстами* / пер. Івана Хоменка, Львів: Місіонер 2007.
4. *Nestle-Aland. Novum Testamentum Graece. 28* / edited. by B. Aland and others, Штутгарт (Німеччина): Deutsche Bibelgesellschaft 2012.

Церковні документи

5. II ВАТИКАНСЬКИЙ СОБОР, Догматична конституція про Боже Об'явлення *Dei Verbum* [«Боже Слово»], (18 листопада 1965), // *Документи Другого Ватиканського Собору*, Львів: Свічадо 2014, 213-227.
6. ВЕНЕДИКТ XVI, *Deus Caritas Est* [«Бог є любов»], (25 січня 2006), [Жовква]: Місіонер 2008.
7. ПАПСЬКА БІБЛІЙНА КОМІСІЯ, *Тлумачення Біблії в Церкві*, III Г, 15 квітня 1993 // *La Santa Sede*,
http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/pcb_documents/rc_con_cfaith_doc_19930415_interpretazione_uk.html (05. 12. 2018).
8. СИНОД УГКЦ, *Катехизм Католицької Церкви*, Жовква: Місіонер 2002.
9. СИНОД УГКЦ, *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, Львів: Свічадо 2011.

10. ФРАНЦИСК ПАПА, *Amoris Laetitia* [PDF], [«Радість любові»], (8 квітня 2016), [Москва]: НО Издательство Францисканцев 2016.
11. ФРАНЦИСК ПАПА, *Evangelii Gaudium*, [«Радість Євангелія»], (24 листопада 2013), [Львів]: Свічадо 2014.

Літургійні тексти

12. *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*, Рим – Торонто: Видавництво ОО. Василян 1990.
13. *Святе Євангеліє*, Рим: Видавництво ОО. Василян 1990.

Допоміжна

Коментарі

14. БАРКЛИ У., *Толкование Евангелия от Иоанна*, т. 2, Скоттдейл (США): Herald Press 1985.
15. ВОЛВУРД Д., *Толкование четырех Евангелий и книги Деяний апостолов*, пер. Череват И., Вітон (США): Славянское Евангельское Общество 1992.
16. ДЮМУЛЕН П., *Евангелие от Иоанна. Комментарий*, пер. Куркина Ю., Санкт-Петербург (Росія): Издательство св. Петра 2003.
17. РАЙТ Н. Т., *Иоанн. Евангелие. Популярный комментарий*, пер. Сумм Л., Москва (Росія): ББИ св. апостола Андрея 2009.
18. BARRET C. K., *The Gospel according to St. John. An introduction with commentary and notes on the greek text*, Філадельфія (США): The Westminster Press 1978.
19. BEASLEY-MURRAY G. R., *John* (Word Biblical Commentary, т. 36), Даллас (США): Word Books Publisher 2002.
20. BRODIE T. L., *The Gospel according to John. A literary and theological commentary*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press 2002.
21. BROWN R., *The Gospel According to John XIII-XXI* (The Anchor Bible, vol. 29), Нью-Йорк (США): Doubleday and Company, Inc. 1970.

22. BROWN R., *The Gospel According to John. A concise commentary*, Колледжвілль (США): The Liturgical Press 1988.
23. KEENER C. S., *The Gospel of John. A Commentary*, т. 1, Гренд-Репідс (США): Baker Academic 2003.
24. LINDARS B., *The Gospel of John (The new century Bible commentaries)*, Гренд Рапідс (США): William B. Eerdmans Publishing Company 1986.
25. METZGER B. M., *A Textual Commentary on the Greek New Testament, Second Edition a Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament (4th Rev. Ed.)*, Нью-Йорк (США): United Bible Societies 1994.
26. MICHAELS R. J., *The New International Commentary on the New Testament. The Gospel of John*, Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 2010.
27. MORRIS L., *The Gospel According to John* [Epub], Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
28. LEWIS S. J. SCOTT M., *The new Collegeville Bible Commentary. The Gospel according to John and the Johannine letters*, Колледжвілл (США): Liturgical Press 2005.
29. SCHNACKENBURG R., *The Gospel according to St. John*, пер. Smyth K. т. 1, т. 3, Танбридж-Уельс (Англія): Burns and Oates 1984.
30. TALBERT C. H., *Reading John A literary and theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles*, Нью-Йорк (США): Crossroad 1994.

Монографічні дослідження та статті

31. АТЛИ Б., *Мемуари и письма любимого ученика Христа: Евангелие от Иоанна, I, II и III Послания Иоанна* [PDF], пер. Шадов А.Д., Маршалл (США): Международное Изучение Библии 2003.
32. БРАУН Р., *Беседы с евангелистом Иоанном*, пер. Серебряков М., Москва (Росія): ББИ св. апостола Андрея 2002.
33. ВАНЬЕ Ж., *Войти в Тайну. Иисус в Евангелии от Иоанна*, пер. Никитинская Т., Москва (Росія): МОО «Вера и Свет» 2013.

34. ВЛАСТОВ Г., *Опыт изучения Евангелия св. Иоанна Богослова*, т. 2 [PDF], Санкт-Петербург (Росія): Издание Книгопродавца И. Л. Тузова 1887.
35. БИЛ Г. КАРСОН Д., *Ветхий Завет на страницах Нового*, т. 2., пер. Колкер Л., Черкаси: Коллоквиум 2011.
36. БРАУН Р., *Введение в Новый Завет*. Т. 1, Москва (Росія): ББИ 2007.
37. ГАТРИ Д., *Введение в Новый Завет*, пер. Александренко Н., Одеса: Богомыслие 1996, 252.
38. КОСІВ Р., «Ікона «Спас – Виноградна Лоза», // *РІСУ*, 21 квітня 2010, https://risu.org.ua/ua/index/spiritual_culture/icon/iconografia/35312/ (02. 12. 2018).
39. МЕЦГЕР Б., *Новый Завет. Контекст, формирование, содержание*, Москва (Росія): ББИ 2006.
40. ПРОКОПЧУК А., *Лекции по Евангелию от Иоанна*, Москва (Росія): Издательство ПСТГУ 2015.
41. РОЛОФФ Ю., *Введение в Новый Завет*, пер. Витковський В., Москва (Россия): ББИ 2011.
42. СВИРИДОВ И., *Начала. Опыт прочтения четвертого Евангелия*, Москва (Росія): ББИ 2010.
43. ХЕЙЗ Р., *Этика Нового Завета*, пер. Ястребов Г., Москва (Росія): ББИ 2005.
44. ЧЕРСЬКИЙ Я., *Методологія досліджень Нового Завіту*, пер. Шкраб'юк А., Львів: Видавництво УКУ 2017.
45. ASHTON J., *The Gospel of John and Christians origins*, Міннеаполіс (США): Fortress Press 2014.
46. BALZ H., «ἐὶς» // *EDNT*, т. 1, 367.
47. BALZ H., «εἰς» // *EDNT*, т. 1, 392.
48. BAUER J. B., «χωρίς» // *EDNT*, т. 3, 492.
49. BERGER K., «χαρά» // *EDNT*, т. 3, 453.
50. ECKERT J., «ἐκλέγω» // *EDNT*, т. 1, 416.
51. EHRMAN BART D., *The New Testament. A historical introduction to the early Christian writings*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press 2000.

- 52.FENEBERG W., «φίλος» // *EDNT*, т. 3, 427.
- 53.FITZMYER J. A., «κύριος» // *EDNT*, т. 2, 328.
- 54.FRANKEMÖLLE H., «συνάγω» // *EDNT*, т. 3, 292.
- 55.FRIEDRICH G., «δύναμαι» // *EDNT*, т. 1, 355.
- 56.FRIEDRICH J. H., «ξηραίνω» // *EDNT*, т. 2, 486.
- 57.HACKENBERG W., «γεωργός» // *EDNT*, т. 1, 246.
- 58.HACKENBERG W., «γίνομαι» // *EDNT*, т. 1, 247.
- 59.HARTMAN L., «ὄνομα» // *EDNT*, т. 2, 519.
- 60.HEGERMANN H., «δοξάζω» // *EDNT*, т. 1, 348.
- 61.HOFIUS O., «βάλλω» // *EDNT*, т. 1, 191.
- 62.HOLLADAY C. R., *A critical introduction to the New Testament. Interpreting the message and meaning of Jesus Christ*, Нашвілл (США): Abingdon Press 2005.
- 63.HORSTMANN A., «οἶδα» // *EDNT*, т. 2, 493.
- 64.HÜBNER H., «λαλέω» // *EDNT*, т. 2, 335.
- 65.HÜBNER H., «λέγω» // *EDNT*, т. 2, 346.
- 66.HÜBNER H., «μένω» // *EDNT*, т. 2, 407.
- 67.HÜBNER H., «πληρόω» // *EDNT*, т. 3, 108.
- 68.JOHNSON L. T., *The Writings of the New Testament*, Лондон (Велика Британія): SCM Press Ltd 1986.
- 69.KNOCH O., «γνωρίζω» // *EDNT*, т. 1, 255.
- 70.KRATZ R., «ἐντέλλομαι» // *EDNT*, т. 1, 458.
- 71.KRATZ R., «τηρέω» // *EDNT*, т. 3, 354.
- 72.LARSSON E., «ἔχω» // *EDNT*, т. 2, 94.
- 73.LICHTENBERGER H., «πῦρ» // *EDNT*, т. 3, 197.
- 74.LIMBECK M., «ἐντολή» // *EDNT*, т. 1, 458.
- 75.LIMBECK M., «θέλω» // *EDNT*, т. 2, 138.
- 76.MICHEL O., «πατήρ» // *EDNT*, т. 3, 53.
- 77.PATSCH H., «ὕπερ» // *EDNT*, т. 3, 396.
- 78.POPKES W., «δίδωμι» // *EDNT*, т. 1, 320.
- 79.PORSCH F., «ἄμπελος» // *EDNT*, т. 1, 70.

80. PRIDIK K.-H., «καὶ» // *EDNT*, т. 2, 227.
81. PROBST H., «ὀπάγω» // *EDNT*, т. 3, 393.
82. RADL W., «αἶρω» // *EDNT*, т. 1, 41.
83. RADL W., «αἰτέω» // *EDNT*, т. 1, 43.
84. RADL W., «καθῶς» // *EDNT*, т. 2, 226.
85. RADL W., «ποιέω» // *EDNT*, т. 3, 123.
86. RADL W., «ῥῆμα» // BALZ H. SCHNEIDER G. (ред.), *EDNT*, т. 3, 210.
87. RIDDERBOS H. N., *The Gospel according to John. A Theological Commentary*, Гренд-Репідс (США): Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 1997.
88. RITT H., «λόγος» // *EDNT*, т. 2, 356.
89. SAND A., «ψυχή» // *EDNT*, т. 3, 500.
90. SCHNEIDER G., «ἀγαπάω» // *EDNT*, т. 1, 8.
91. SCHNEIDER G., «ἀγάπη» // *EDNT*, т. 1, 8.
92. SCHNEIDER G., «ἀκούω» // *EDNT*, т. 1, 52.
93. SCHNEIDER G., «ἄν» // *EDNT*, т. 1, 73.
94. SCHOTTROFF L., «ἐγώ» // *EDNT*, т. 1, 378.
95. SCHRAMM T., «τίθημι» // *EDNT*, т. 3, 356.
96. WEISER A., «δοῦλος» // *EDNT*, т. 1, 349.
97. WEISER A., «καίω» // *EDNT*, т. 2, 236.
98. WOLTER M., «φέρω» // *EDNT*, т. 3, 418.
99. WREGE H.-T., «καρπός» // *EDNT*, т. 2, 249.
100. WRIGHT N. T., *Simply Christian. Why Christianity Makes Sense*, Сан-Франциско (США): HarperOne 2010.

Довідкова

Лексикографічні праці

101. РАЙКЕН Л., УИЛХОЙТ Д. (ред.), *Словарь библейских образов*, пер. Скороходов Б. А. Санкт-Петербург (Росія): Библия для всех 2005.
102. BALZ H. SCHNEIDER G. (ред.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, тт. 1-3, Мічиган (США): Eerdmans Publishing Company 1990.

103. DANKER F. W. (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, Чикаго (США): The University of Chicago Press 2009.
104. FRIBERG B., FRIEBERG T. MILLE N. F. (ред.), *Analytical Lexicon of the Greek New Testament*, Вікторія (Канада): Trafford Publishing, 2005.
105. KITTEL G., BROMILEY G. W. (ред.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Гренд Рапідс (США): William B. Eerdmans Publishing Company 1985.
106. LIDDELL H., SCOTT R. (ред.), *A Greek-English Lexicon*, Нью-Йорк (США): Oxford University Press 1996.
107. LOUW J. P. NIDA E. A. (ред.), *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains*, т. 1, Нью-Йорк: United Bible Societies 1988.
108. NEWMAN B. M. (ред.), *The Concise Greek–English Lexicon of the New Testament*, Пібоді (США): Hendrickson Publishers Marketing 2006.